

T.C

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Tefsir Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**HZ. PEYGAMBER'İN KUR'ÂN'DA ZİKREDİLEN SEMÂVÎ
MÛCİZELERİ (RİSÂLE-İ NÛR ÖZELİNDE)**

Abdulkadir ERTAŞ

20949058

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÇELİK

Diyarbakır 2022

T.C

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Tefsir Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**HZ. PEYGAMBER'İN KUR'ÂN'DA ZİKREDİLEN SEMÂVÎ
MÛCİZELERİ (RİSÂLE-İ NÛR ÖZELİNDE)**

Abdulkadir ERTAŞ

20949058

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÇELİK

Diyarbakır 2022

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Hz. Peygamber'in Kur'an'da Zikredilen Semâvî Mûcizeleri (Risâle-i Nûr Özelinde)” adlı tezin/projenin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının dicle üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

21.07.2022

Abdulkadir ERTAŞ

ÖN SÖZ

Kendisi en büyük mûcize olan Kur'ân başta olmak üzere hadis, tefsir ve İslâm tarihi kaynakları, peygamberlerin tevhid mücadelesini, bu esnada karşılaştığı zorlukları, maruz kaldıkları işkence ve suikastları bize bildirmektedir. Buna göre tüm peygamberler kendilerine inanmayan toplulukların inkârlarına karşılık, nübüvvet iddialarını tasdik etmek amacıyla Allah'ın izin ve iradesiyle bazı olağanüstü işler ve haller göstermişlerdir. Bizzat Kur'ân ayetlerinde mezkûr, hadis rivayetleri noktasından mütevatir derecesine ulaşan ve diğerlerine nispeten çok farklı bir konumda kendilerine yer bulan mûcizlerden üç tanesi de Îsra, Mi`rac ve Şakku'l-Kamer mûcizeleridir. Yüzyıllardır keyfiyeti ve imkânı tartışılabilen mezkûr üç hadise bu çalışmamızın esasını teşkil etmektedir. Buna göre araştırmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte araştırmanın amacına, yöntemine ve kaynaklarına kısaca değinilmekte ve mûcize hakkında genel bir bilgi verilmektedir.

Birinci bölümde, araştırmalarımızda öncelikle yoğunlaştığımız eser olan Risâle-i Nûr hakkında bilgi verilmekte ve tefsir ilmi ile münasebeti ele alınmaktadır. Ayrıca müellifi Said Nursi'nin hayatı, fitrî özellikleri, toplumsal ve ilmî yönü incelenmektedir.

İkinci Bölümde mûcize konusu üzerinde durulmaktadır. Buna göre kelimenin etimolojik incelenmesi yapılmakta, mûcizenin çeşitleri ile gayelerinden bahsedilmekte ve keramet-sihir-istidrac gibi benzer terimlerle farkları ortaya konulmaktadır. Ayrıca mûcizelerin günümüz teknolojilerine işaretleri incelenmektedir.

Üçüncü bölümde Îsra, Mi`rac ve Şakku'l-Kamer kelimelerinin etimolojik incelemeleri yapıldıktan sonra bu konulara işaret eden ilgili âyetlerin tefsir kitaplarında ve Risâle-i Nûr tefsirinde incelemelerine yer verilmektedir. Bu eksende

ortaya çıkan tartışmalar incelenmekle birlikte Said Nursi'nin bu tartışmalarda savunduğu fikir ve görüşler de ele alınmaktadır.

Araştırmamızın başından sonuna kadar bizlerden yardımlarını esirgemeyen ve hoşgrl muamelesi ile bizi daima şevklendiren kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÇELİK'e teşekkür ederim. Dualarını benden hiç eksik etmeyen hafize kardeşlerim Medine ve Fatıma Nur'a, erkek kardeşim dem Said'e teşekkür ederim. Hasseten beni ve kardeşlerimi, dünyaya gözümüzü açtığımız ilk andan bu zamana dek şefkat kanatları altında büyüten, en iyi eğitimi alabilmemiz adına gece gündüz çaba sarfeden, hayır dualarını üzerimizden hiç eksik etmeyen, bizi en temel gaye-i hayat olarak Allah yolunda ilim tahsiline ve hizmet etmeye yönelik telkin ve gayretleriyle yetiştirip büyüten ve Cenab-ı Hak'tan sonra bizim için teşekküre en layık kişiler olan fedekar babam Serfet ERTAŞ'a ve şefkatli anneme teşekkür eder, Rahmet-i İlahi'den onlara iman, ihlas, takva, salih amel, sıhhat ve afiyet dolu istikametli uzun ömürleri niyaz ederim. Bir kusur ve eksiklik var ise bendendir. Muvaffakiyet ise Allah'tandır.

Abdulkadir ERTAŞ

Diyarbakır 2022

ÖZET

Mûcize; peygamberlerin iddia ettikleri tevhit, nübüvvet, haşir gibi davalarını onaylamak üzere Allah'ın bir kısım âdetlerini hârikulâde bir tarzda değiştirerek ortaya koyduğu aklî, hissî ve haberî delillere denilmektedir. Bir olayın mûcize olarak kabul edilebilmesi için bazı şartlara sahip olması gerekmektedir. Nitekim bu şartlardan ilki hiç şüphesiz Allah'ın fiili olmasıdır. Binaenaleyh hadisenin olağanüstü olması, bir peygamberin elinde zuhur etmesi, tehdidi ile gerçekleşmesi, tehdidi ve mûcize arasında zaman farkının çok uzun olmaması bu şartlardan bazılarıdır.

Mûcizelerin bir kısmı doğrudan Allah tarafından Kur'ân vasıtasıyla bizlere aktarılmaktayken bir kısmı da Hz. Peygamber'den yahut sahabeden nakil yöntemi ile çeşitli İslâm kaynakları vasıtasıyla aktarılmaktadır. Kur'ân vasıtasıyla bizzat Allah tarafından haber verilen mûcizelerden İsrâ, Mi`rac ve Şakku'l-Kamer mûcizeleri ise araştırmamızın esasını teşkil etmektedir.

Risale-i Nûr tefsirinde Said Nursi'nin mezkûr mûcizelerin keyfiyeti ve mahiyeti ekseninde ihtilafı olan hususlarda ortaya koyduğu görüşleri ve bunları aklî ve naklî burhanlar ile delillendirmesi; bu mûcizelerin gerekliliği, hakikatı ve tahakkukunda murat edilen hikmetleri; neticesinde ortaya çıkan meyve ve faydaları klasik ve modern tefsirler ile beraber irdelenmiştir. Buna göre bir kısım ihtilafı meseleler ve tenkit edilen hususlar bulunmakla beraber şunu kesin bir dille ifade edebilmekteyiz ki; bu üç hadise de İslâm âlimlerinin ittifakı ile Hz. Peygamber zamanında gerçekleşmiş mûcizelerdir. Bir kısım İslâm âlimleri bu mûcizelerin mütevatir seviyesine ulaştığını hususiyetle vurgulamaktan çekinmemişlerdir.

Anahtar Sözcükler

Mûcize, Hz. Muhammed, İsrâ, Mi`rac, Şakku'l Kamer, Said Nursi, Risâle-i Nûr,

ABSTRACT

Miracle is the rational, emotional and narrative evidences that Allah put forward by changing some of his customs in a wonderful way in order to confirm the claims of the prophets such as tawhid, prophethood and resurrection. For an event to be considered a miracle, it must meet certain conditions. As a matter of fact, the first of these conditions is that it should undoubtedly be the act of Allah. Similarly, some of these conditions are that the event is extraordinary, that it appeared in the hands of a prophet, that it took place with a challenge, that the time difference between the challenge and the miracle is not too long.

While some of the miracles reach us directly from Allah through the Qur'an, some of them reach us through various Islamic sources by the method of transmission from the Prophet or his Companions. The miracles of Isra, Mi'raj and Splitting of the moon, which are among the miracles announced by Allah Himself through the Qur'an, constitute the basis of our research.

Said Nursi's views on controversial issues regarding the nature of the aforementioned miracles in his tafsir, Risalah an-Nur, and his proof of them with rational and narrative evidences and the necessity, truth and wisdom for these miracles and the outcome and its benefits that emerged as a result of it were examined together with classical and modern tafsirs. In this regard, although there are some controversial issues and criticised issues, we can clearly state that all three of these events are miracles that took place during the time of the Prophet with the unanimity of Islamic scholars. Last but not least, some Islamic scholars did not hesitate to emphasize that these miracles reached the level of mutawatir.

Keywords

Miracle, Hz. Muhammed, Isra, Mi'raj, Şakku'l-Kamer, Said Nursi, Risâle-i Nûr,

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SAİD NURSİ VE RİSÂLE-İ NÛR

1.1. SAİD NURSİ	3
1.1.1. Hayatı	3
1.1.2. İlmi şahsiyeti	8
1.1.3. Fitrî Karakteri.....	11
1.1.4. Toplumsal Yönü.....	12
1.1.5. Manevî Kişiliği	14
1.1.6. Eserleri	15
1.1.7. Âlimlerin ve Kanaat Önderlerinin Hakkındaki Görüşleri.....	16
1.2. RİSÂLE-İ NÛR VE TEFSİR	18
1.2.1. Risâle-i Nûr Kelimesi	18
1.2.2. Risâle-i Nûr'un İhtiva Ettiği Konular	19
1.2.3. Risâle-i Nûr ve Tefsir İlmi	21
1.2.4. RİSÂLE-İ NÛR'DA KU'RÂN'IN TARİFİ	21

İKİNCİ BÖLÜM

MÛCİZE

2.1. MÛCİZE KELİMESİNİN KAVRAMSAL İNCELEMESİ.....	24
2.1.2. Mûcize Kelimesinin Kur'ân'da Kullanımı ve Benzeri Kavramlar	25
2.1.2.1. Âyet	25
2.1.2.2. Beyyine.....	28
2.1.2.3. Burhân	30
2.1.2.4. Sultân.....	30
2.1.2.5. Hak	31
2.1.2.6. Furkân.....	32
2.2. MÛCİZENİN ÇEŞİTLERİ	33
2.2.1. Aklî Mûcizeler	33
2.2.2. Hissî Mûcizeler	34
2.2.3. Haberî Mûcizeler	35
2.3. MÛCİZE'NİN VERİLİŞ GAYELERİ.....	36
2.3.1. Allah'ı Tanıttırma Gayesi.....	36
2.3.2. Nübüvveti İspat Gayesi.....	36
2.3.3. Hidâyet Gayesi.....	37
2.3.4. İnananlara Yardım ve İkrâm Gayesi.....	38
2.3.5. Helak Gayesi.....	39
2.4. MÛCİZE'NİN ÖZELLİKLERİ.....	40
2.5. MÛCİZENİN AKLEN MÜMKÜN OLMASI.....	41
2.6. MÛCİZE, KERAMET, SİHİR VE İSTİDRAC	43
2.6.1. Mûcize-Keramet İlişkisi	43
2.6.2. Mûcize-Sihir İlişkisi	44
2.6.3. Mûcize-İstidrac İlişkisi	45
2.7. MÛCİZELERİN TEKNOLOJİYE İŞARETLERİ	46
2.7.1. Hz. Süleyman ve Teshir-i Hava	46
2.7.2. Hz. Mûsâ ve Âsâ Mûcizesi	47
2.7.3. Hz. İsâ'nın Hastaları İyileştirmesi ve Ölülerini Diriltmesi Mûcizesi.....	49
2.7.4. Hz. Dâvûd'un Demiri Yumuşatması Mûcizesi.....	50

2.7.5. Hz. Süleyman ve Belkıs'ın Tahtı Mûcizesi.....	51
2.7.6. Hz. Süleyman'ın Şeytan ve Cinleri İtaatine Alması Mûcizesi	52
2.7.7. Dağ ve Kuşların Hz. Dâvûd ile Beraber Tesbih Etmesi Mûcizesi	53
2.7.8. Hz. Süleyman'ın ve Hz. Dâvûd'un Kuşlarla Konuşma Mûcizesi	54
2.7.9. Hz. İbrâhim'i Ateşin Yakmaması Mûcizesi	54
2.7.10. Hz. Âdem ve Ta'lim-i Esmâ Mûcizesi	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RİSÂLE-İ NÛR'DA HZ. MUHAMMED'İN SEMAVÎ MÛCİZELERİNİN İNCELENMESİ

3.1. İSRÂ VE Mİ'RAC	57
3.1.1. Kavramsal Olarak İsrâ ve Mi`rac.....	57
3.1.2. İsrâ ve Mi`rac Mûcizesi	58
3.1.3. İsrâ ve Mi`rac ile İlgili Âyetlerin Tefsiri	61
3.1.3.1. İsrâ Sûre'sinde İlgili Âyetler.....	61
3.1.3.2. Necm Sûresi İlgili Âyetleri.....	64
3.1.4. Mi`rac ve İsrâ Mûcizesi Hakkında Bazı Tartışmalar ve Said Nursi'nin Görüşleri.....	72
3.1.4.1. Hz. Muhammed Mi`rac Mûcizesi'nde Rabbini Gördü mü?	73
3.1.4.2. Mi`rac Mûcizesi Bedenen Mi Yoksa Ruhen Mi Gerçekleşti?	80
3.1.5. Mi`rac Mûcizesi'nin Lüzumu	83
3.1.6. Mi`rac Mûcizesi'nin Hakikatı	85
3.1.7. Said Nursi'ye Göre Mi'racın Hikmeti.....	89
3.1.8. Mi'rac ve İsrâ Mûcizesi'nin Hz. Muhammed'e Özel Olması	92
3.1.9. İnsan Cismiyle Binler Sene Mesafeyi Birkaç Dakikada Nasıl Kat Eder?	95
3.1.10. Her Şeyden Daha Yakın Olan Allah'a Binler Sene Mesafeyi Kat Edip Yetmiş Bin Perdeyi Geçtikten Sonra Görüşmek Ne Demektir?	96
3.1.11. Mi`rac Mûcizesi'nin Hediyesi ve Faydaları.....	96

3.1. ŞAKKU'L-KAMER	99
3.2.1. "Şakku'l-Kamer", "İnşikāku'l-Kamer" Kavramlarının Etimolojik Yapısı.....	99
3.2.2. İlk Dönem Kaynaklarında "Şakku'l-Kamer" Mûcizesi.....	99
3.2.3. Kur'ân'da Şakku'l-Kamer ve İlgili Ayetlerin Tefsiri.....	101
3.2.4. Ay'ın Yarılmasına Dair Bilimsel ve Tarihsel Deliller	104
3.2.5. Said Nursi'nin Şakku'l-Kamer'e Dair Görüşleri.....	107
3.2.5.1. Şakku'l-Kamer Mûcizesi'nin Bütün Dünyada Görülmesine Engel Olan Sebepler.....	107
3.2.5.2. Şakku'l-Kamer Mûcizesi'nin Tüm Dünyada Görülmemesinin Hikmeti.....	108
3.2.5.3. Şakku'l-Kamer'in Kâfirler Tarafından Dahi Reddedilememesi	108
3.2.5.4. Şakku'l-Kamer Mûcizesi'nin Mütevatir Derecesinde Olması	109
3.2.5.5. Şakku'l-Kamer Mûcizesi Hakkında Bazı Tenkit Edilen Meseleler ve Cevapları.....	110
3.2.5.6. Şakku'l-Kamer Mûcizesi'nin İspatına Altı Delil	110
SONUÇ	112
KAYNAKÇA	115

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
bkz.	Bakınız
böl.	Bölüm
bs.	Baskı, basım
B.y.	Basım Yeri Yok
çev.	Çeviren
C.	Cilt
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DİA.	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
DİBY	Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
DÜ	Dicle Üniversitesi EU European Union
Ed.	Editör
Hz.	Hazreti
Haz.	Hazırlayan
Ens.	Enstitü
İSO	İstanbul Sanayi Odası
K.	Karar
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
mad.	Madde
MK	Medenî Kanun
No.	Numara
s.	Sayfa

S.	Sayı
TBMM.	Türkiye Büyük Millet Meclisi
Thk.	Tahkik
t.y.	Tarihsiz
vr.	Varak
yy.	Yü

GİRİŞ

Bütün peygamberlere, davalarının tasdik edilmesi amacıyla çeşitli mûcizeler verilmiştir. Hz. Muhammed bir hadisinde şöyle ifade etmektedir; “Hiçbir peygamber yoktur ki, insanların inanmaları için kendisine mûcizeler verilmiş olmasın. Bana verilen ise Allah’ın vahyettiği vahiydir. Bu sayede ben kıyamet günü ümmeti en çok olan peygamber olacağımı ümit ediyorum.”¹ İfade edildiği gibi Hz. Muhammed’in en büyük mûcizesi hatta Peygamberler tarihinin en büyük mûcizesi, hiç şüphe yoktur ki Kur’ân’dır. Kur’ân içerisinde barındırdığı geçmiş ve geleceğe dair bilgileriyle, ortaya koyduğu hükümleriyle; belağat, fesahat, şebâbet vb. edebi cihetleriyle birçok yönden insanların bir misalini getirmekten aciz oldukları olağanüstü bir kitaptır. Kur’ân birçok âyette herhangi bir sûresinin bir benzerini getirmeleri için kâfirlere meydan okuduğu halde² 1400 yıldır hiçbir inkârcı şahıs veya kavim bunu başaramamıştır.

Hz. Muhammed’in bazı büyük mûcizeleri ise Îsra, Mirâc ve Şakku'l-Kamer'dir.³ Kur’ân mezkûr bu üç mûcizeyi çeşitli âyetler ile inananlara haber vermektedir. Bu âyetler çeşitli kitaplarda tefsir edilmiş ve farklı yönleriyle ele alınmıştır. Son dönem tefsirlerinden kabul edilen Risâle-i Nûr'da da bu âyetler hakkında farklı yaklaşımlara yer verilmiş, kendine has üslubuyla bu mûcizeler incelenmiştir. Araştırmamızda Said Nursi'nin bu âyetlerin tefsiri mahiyetinde yaptığı izahları birçok tefsir kaynağı ile beraber inceledik.

Risâle-i Nûr diğer tefsir kitapları gibi Kur’ân’ı sûre ve âyet sırasına göre baştan sona doğru inceleyen bir tefsir değildir. Aksine günümüzde konulu tefsir diye adlandırılan tefsir çeşidine daha yakın durmaktadır. Said Nursi kitabının nasıl bir tefsir olduğunu şu ifadelerle anlatmaktadır;

“Tefsir iki kısımdır: Birisi, malum tefsirlerdir ki Kur’ân’ın ibaresini, kelime ve cümlelerinin mânalarını beyan, izah ve ispat ederler. İkinci kısım tefsir ise, Kur’ân’ın

¹ Buhârî, Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. Ebi'l-Hasen, *el-Câmi‘u’s-Sahîh*, Dâru Tavki’n-Necât, y.y., t.y., İ’tisâm, 1,

² Yûnus, 10/38; Bakara, 2/23, Îsra, 17/ 88; Hud, 11/ 13

³ Nursi, *Zülfikar*, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul 2013, s.304

imanî hakikatlerini kuvvetli hüccetlerle beyan, ispat ve izah ederler. Bu kısmın pek çok ehemmiyeti var. Zahir malum tefsirler, bu kısmı bazen mücmel bir tarzda derc ediyorlar. Fakat Risâle-i Nûr, doğrudan doğruya bu ikinci kısmı esas tutmuş, emsalsiz bir tarzda muannit feylesofları susturan bir manevî tefsirdir.”⁴

Amacımız ilgili ayetler ve mûcizeler hakkında müfessirlerin görüş farklılığına gittiği noktaları tespit etmek, mutabık kaldığı yönleri ortaya koyduktan sonra Said Nursi'nin bu görüşlerde nerede durduğunu tespit etmek ve bu âyetleri hangi yönleri ile tefsir ettiğini istifadeye sunmaktır.

Bu araştırmamızı yaparken en çok yararlandığımız tefsir kaynakları başlıca; Taberî'nin (ö.923) *Câmi'ul Beyân*, Zemaşerî'nin (ö.1144) *Keşşâf*, Râzî'nin (ö.1210) *Mefâtihu'l-Gayb*, Kurtubî'nin (ö.1273) *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, Beyzâvî'nin (ö.1286) *Envârü't-Tenzîl*, Neseî'nin (ö.1310) *Medârikü't-Tenzîl*, İbn Kesîr'in (ö.1373) *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Süyûtî'nin (ö.1505;) *Ed-Dürrü'l-Mensûr*, Ebüssuûd Efendi'nin (ö.1574) *İrşâdü'l-'akli's-Selîm*, Bursevî'nin (ö.1725) *Rûhu'l-Beyân*, Âlûsî'nin (ö.1854) *Rûhu'l-Me'âni*, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın (ö.1942) *Hak Dini Kurân Dili* ve Said Nursi'nin (ö.1960) *Zülfikar* tefsirleridir.

⁴ Nursi, *Şualar*, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2013, s.545

BİRİNCİ BÖLÜM

SAİD NURSİ VE RİSÂLE-İ NÛR

1.1. SAİD NURSİ

1.1.1. Hayatı

Said Nursi, 1877 yılında Bitlis'in Hizan ilçesinde bulunan İsparit nahiyesine bağlı Nurs köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Mirza Efendi, annesi Nuriye Hanım'dır. Yedi çocuklu bir ailenin dördüncü çocuğudur.⁵ Soyu baba tarafından Hz. Hasan ve anne tarafından Hz. Hüseyin'e dayanmakta olup hem seyit hem de şeriftir.⁶ İlk eğitimini ağabeyi Molla Abdullah'tan almıştır.⁷ Medrese eğitimine ise Tağ köyünde bulunan Molla Mehmet Emin Efendi'nin medresesinde başlamasına rağmen kısa aralıklarla Pirmis, Hizan, Şeyhan, Bitlis, Siirt, Cizre, Nurşin ve Mardin'de bulunan on kadar medresede devam etmiştir.⁸

Molla Fethullah Efendi kendisini imtihan etmesi sonucu keskin zekâsına ve ezber kabiliyetine hayran kalmış ve 1892'de ona "Bediüzzaman" lakabını vermiştir.⁹

Yıllar 1893'ü gösterdiğinde Bitlis Valisi Ömer Paşa'nın bir kısım memurları ile birlikte içki içtiklerini duyar. Hükümeti temsil eden bir zâtın böylesine çirkin bir iş yapmasına çok hiddetlenen Said Nursi, hemen buldukları mekâna gidip yüzlerine karşı çekinmeden içki hakkında varid olan hadisleri okur ve onlara pek ağır sözler kullanır. Bu durumdan pek ziyade müteessir olan Ömer Paşa, Said Nursi'yi kendisine üstat kabul eder ve ona konağında bir oda tahsis eder. Nursi, Ömer

⁵ Hayrat Vakfı İlmi Araştırmalar Heyeti, *Bediüzzaman Said Nursi ve Hayru'l Halefi Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, Hayrat Neşriyat, Isparta 2014, c.1 s.48

⁶ Necmettin Şahiner, *Son Şahitler*, Nesil Yayınları, İstanbul 2005, c.3, s.23

⁷ Necmettin Şahiner, *Bilinmeyen Yönleriyle Bediüzzaman Said Nursi*, İstanbul 2013, Nesil Yayınları, s.40

⁸ Nursi, *Bediüzzaman Said Nursi Tarihçe-i Hayatı*, Envar Neşriyat, İstanbul 2008, s.30

⁹ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.1, s.65

Paşa'nın bu konağında 1895'e kadar kitap mütalaası yapar ve hatırı sayılır çeşitli İslâm kaynaklarından doksan cilt kitabı ezberler.¹⁰

İki yıl kadar Bitlis'te Ömer Paşa'nın himayesinde ilim tahsil ettikten sonra, Hasan Paşa'nın daveti üzerine Van'a gider. O sırada ise henüz on sekiz yaşlarındadır. Sonraki dönem valisi Tahir Paşa dönemi ilmi açıdan onun asıl verimli olan devridir.¹¹ Said Nursi on iki sene boyunca burada kendisine tahsis edilen bir medresede dersler verir ve talebeler yetiştirir.¹²

Said Nursi ve Van Valisi Tahir Paşa bazı gazeteleri takip eder ve aralarında bu haberleri müzakere ederlerdi. Özellikle İslamiyet'i alakadar eden haberler, onların dikkatini fevkalade çekerdi. Said Nursi, yine böyle bir günde hayatının dönüm noktası olacak bir haber ile karşılaştı. Habere göre İngiltere Sömürge Bakanı meclis konuşmasında Kur'ân'ı işaret ederek "Bu Kur'ân Müslümanların elinde oldukça biz onlara hâkim olamayız. Ya bu Kur'ân'ı onların elinden almalıyız yahut Müslümanları Kur'ân'dan soğutmalıyız." demişti. Said Nursi bu haberî duyar duymaz hiddetlenerek "Kur'ân'ın sönmez ve söndürülmez manevi bir güneş olduğunu, ben dünyaya ispat edeceğim ve göstereceğim." diyerek hayatının yeni bir safhasına başladı.¹³

Said Nursi daha önceki hayatında ilim tahsilini kendisinin şahsi merakı ve tenviri için okumaktaydı. Bu hadiseden sonra ise tüm öğrendiği ilimleri Kur'ân'ın anlaşılmasına ve hakikatlerinin ispatına bir basamak yapacaktı.¹⁴

İngiliz Sömürge Bakanı'nın Kur'ân ve İslâm âlemi üzerine yaptığı bu hain planlar onu fiili olarak harekete geçirdi. Said Nursi, üzerinde yıllardır düşündüğü "Medresetüzzehra" projesini padişaha sunmaya karar verdi ve 1907 yılında İstanbul'a gitti. Ancak dönemin siyasi karışıklıkları sebebiyle bu projesi ertelendi.¹⁵

¹⁰ Eşref Edip Fergan, *Risâle-i Nur Müellifi Said Nursi Hayatı- Eserleri-Mesleği*, haz. Fahrettin Gün, Beyan Yayınları, İstanbul 2011, s.77

¹¹ Alparslan Açıkgenç, *Said Nursi,"DİA"*, Ankara 2018, c.35, s.565-572

¹² Abdurrahman Nursi, *Bediüzzaman'ın Tarihçe-i Hayatı*, Necm-i İstiklal Matbaası, İstanbul 1911, s.29

¹³ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.51

¹⁴ Nursi, *Sikke-i Tasdik-i Gaybi*, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul 2013, s. 76

¹⁵ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.1, s.91

Nursi İstanbul'a ayak basalı henüz sekiz ay kadar geçmişti ki II. Meşrutiyet ilan edildi. O, bu süreçte hem halkı sakinleştirmek hem de meşrutiyetin İslâm'a hizmet etmesini teşvik etmek adına gazetelerde makaleler yayınladı.¹⁶ Said Nursi'nin İstanbul'daki hayatı bir derece siyaset ile geçti. Bu onun siyasete olan merakından yahut şöhret sahibi olmak istemesinden değil bizzat İslâm'a olan hizmet aşkıydı. İslamiyet'e siyaset ile hizmet amacı güdüyordu.¹⁷ Ancak kendisi ileriki hayatında siyaset yolunun beyhude, şüpheli ve tehlikeli olduğunu anlayarak siyasetten el ayak çekmiştir.¹⁸

Said Nursi 1910 yılında İstanbul'dan Van'a tekrar geri döndü. Hürriyet ve meşrutiyetin iç yüzünü halka anlatmak; ilmi, sosyal ve ahlaka dair konuşmalar yapmak için Hakkâri, Bitlis, Muş, Diyarbakır, Urfa gibi şehirlere yolculuklar yaptı.¹⁹ Bu yolculuklar ekseninde, halkın sualleri neticesinde "*Muhakemat*" ve "*Münazarat*" adında iki eseri ortaya çıkmış oldu.²⁰

Said Nursi, bu yolculuğun son durağı olacak Şam'a 1911 yılının kış aylarında ulaştı. Mevlâna Halid-i Bağdadi'nin türbesine yakın bir mevkide bulunan Salihîye mahallesinde bir müddet ikamet etti. Şam ulemâsının yoğun ısrarları üzerine Şam'ın en meşhur ve en büyük camisi olan Emevî Camii'nde Arapça olarak bir hutbe okudu. Hutbeyi içinde yüz âlimin de bulunduğu on bin kişiye yakın büyük bir cemaat dinledi. Hutbede, İslâm âleminin içerisinde bulunduğu hastalıklara, sıkıntılara, felaketselere ve bunların çarelerine değindi.²¹

Said Nursi 1910 yılında ayrıldığı İstanbul'a 1911'de deniz yoluyla Beyrut'tan hareket ederek geri döndü. Nursi'nin İstanbul'a geri döndüğünü duyan dönemin padişahı Sultan Reşat, onu Rumeli seyahatine davet etti. Bu yolculuk rotası İstanbul-Selanik-Kosova-Üsküp-İstanbul şeklindeydi.²²

¹⁶ Nursi, *Mektûbât*, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul 2013, s. 51

¹⁷ Hayrat Vakfı, *Bedüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.1, s. 113

¹⁸ Nursi, *Mektubat*, s.51

¹⁹ Hayrat Vakfı, *Bedüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.1 s. 129

²⁰ *Muhakemat ve Münazaat* ilk kez 1911'de İstanbul'da basılmıştır.

²¹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 89

²² Hayrat Vakfı, *Bedüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.1, s. 139

Bu yolculuk esnasında "Medresetüzzehra" olarak adlandırdığı üniversitesinin projesi için Sultan Reşat'tan yardım sözü aldı. Said Nursi, 1912 yılının kış aylarında Van'a üniversitenin temelini atmak üzere geri döndü. Van'ın Edremit ilçesinde bir arazi tespit etti ve 1913 yılında temel attı.²³

Osmanlı Devleti'nin 30 Ekim 1914'te Birinci Dünya Savaşına katılmasıyla birlikte Said Nursi talebelerinden oluşan milis kuvvetiyle Ruslar'a karşı filli mücadeleye başladı.²⁴ İki yıl süren mücadeleler sonucunda 1916'da Ruslara esir düştü ve Kosturma'ya²⁵ götürüldü.²⁶

Said Nursi Bolşevik ihtilali sonrası patlak veren iç karışıklıklardan da faydalanarak 1918 yılının baharında firar etti.²⁷ Önce Kosturma'dan Baltık Denizi kıyısındaki Petersburg'a, ardından da Polonya'nın başkenti Varşova'ya gitti. Varşova'dan Viyana'ya, oradan da Bulgaristan'ın başkenti Sofya üzerinden İstanbul'a geldi.²⁸

İstanbul'a ulaşmasının ardından Padişah tarafından kurulan Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye azalığına, Enver Paşa'nın teklifi ve sadrazam Talat Paşa'nın kabulü üzerine getirildi.²⁹

Said Nursi, 1921 yılında ikinci hayatı olarak adlandırdığı "Yeni Said"³⁰ dönemine geçiş yaptığını ve Eski Said'i gömdüğünü ifade etmektedir.³¹ Bu süreçte ise Abdülkâdir-i Geylânî ve İmâm-ı Rabbânî'nin kendisine manevi himmetlerde bulduklarını ifade etmiştir.³²

²³ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.1, s. 144

²⁴ Nursi, *Mektûbât*, s.66

²⁵ Rusya Federasyonu'nun kuzeybatı kesiminde, Volga Irmağı kıyısında, Moskova'nın 320 km kuzeydoğusunda yer alan bir şehirdir.

²⁶ Abdulkadir Badıllı, *Bediüzzaman Said Nursi Mufassal Tarihçe-i Hayatı*, İttihat Yayınları, İstanbul 1998, c.1, s.369

²⁷ Nursi, *Lem'alar*, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul 2013, s.244

²⁸ Nursi, *Lem'alar*, s.244

²⁹ Şahiner, B.Y. *Bediüzzaman Said Nursi*, s.159

³⁰ Buna göre hayatının ilk 44 senesi "Eski Said", geriye kalan 39 sene ise "Yeni Said" dönemi olarak adlandırılmaktadır.

³¹ Nursi, *Şualar*, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul 2013, s.531

³² Nursi, *Mektûbât*, s. 233

Millî Mücadele sürecinde gösterdiği gayret neticesinde Ankara'dan on sekizin üzerinde davet aldı.³³ Said Nursi, 22 Kasım 1922 Perşembe günü Meclis'te resmi bir tören ile karşılandı.³⁴ Vekillerin başta namaz olmak üzere ibadetlerde göstermiş oldukları zafiyeti fark eden Nursi, 19 Ocak 1923'te namaza dair kaleme aldığı on maddelik beyannameyi mecliste dağıttırdı.³⁵

Said Nursi, 1923 senesinin yaz aylarında Van'a tekrardan geri döndü. Bir kısım talebeleriyle beraber Erek Dağında inzivaya çekildi.³⁶ 1925 senesinde Şeyh Said İsyanı patlak verdi. Bu ayaklanma bastırıldıktan hemen sonra masum oldukları halde bazı nüfuz sahibi insanlar tedbir adı altında bölgeden uzaklaştırıldılar. Said Nursi de 1926 yılının kış aylarında³⁷ bu kabile ile önce İstanbul'a getirildi ve bir ay sonra da oradan Burdur'a sürgün edildi.³⁸ Burdur'da sekiz ay kadar ikamet eden Said Nursi 1927'de önce Isparta'ya oradan da Eğirdir'in Barla kasabasına sürgün edildi.³⁹ Nursi, sekiz sene sürecek olan bu Barla sürgününde Risâle-i Nûr külliyyatının hemen hemen üçte ikisini tamamlayacaktı. 1934'te ise Isparta'ya geri döndü.

Yeni ve etkileyici bir üslupla ortaya koymuş olduğu risâleler halk tarafından ilgiyle okunmaya ve yayılmaya başladı. Bu süreçte onlarca talebe kazandı. Bu hareketlilik devlet yetkililerini tedirgin etti. Onlara göre yeni laiklik politikası açısından Said Nursi, büyük bir tehlike arz etmekteydi.⁴⁰ Bir kısım talebeleriyle beraber gözaltına alınarak on gün sorgulandılar. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanmak üzere 7 Mayıs 1935'te Eskişehir'e nakledildiler. Üç ay süren yargılanma neticesinde Said Nursi bir sene on beş gün hapis ve bir sene de gözetim altında olma cezasına çarptırıldı.⁴¹

Nursi, Eskişehir'de hapis cezasını tamamladıktan sonra gözetim altında bulundurulmak üzere 1936'da Kastamonu'ya nakledildi. Kastamonu onun için ikinci

³³ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.645

³⁴ TBMM Zabıt ceridesi, c.24, s. 457

³⁵ Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul 2015, s.96

³⁶ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.1, s.263

³⁷ Şahiner, *Son Şahitler*, c.1, s.135

³⁸ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.1, s.277

³⁹ Nursi, *Lem'alar*, s.43

⁴⁰ Şerif Mardin, *Bediüzzaman Nursi Olayı*, Çev. Metin Çulhanoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.64

⁴¹ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.2, s.533

bir Isparta olacaktı. İnsanlar hem kendisine hem de Risâle-i Nûr'lara çok teveccüh ettiler ve neticesinde etrafında yeni talebeler şekillendi. Kendisi burayı medrese-i Yusufiyye⁴² olarak adlandırdı.⁴³ Burada ikameti yedi buçuk sene sürdü.

Kastamonu'da yaptığı faaliyetleri ve yazmış olduğu bazı eserleri sebebiyle dikkat çeken Nursi, 1943'te tekrar yargılanmak üzere Denizli'ye nakledildi. Ankara Diyanet İşleri Müşavere Heyeti üyesi Prof. Dr. Yusuf Ziya Yörükân, Ankara Dil-Tarih Fakültesi Şarkiyat Enstitü Müdürü Necati Lügal, Türk Tarih Kurumu üyesi Yusuf Aykurt gibi isimlerden oluşan bir heyet tarafından incelenen eserlerde bir suç tespit edilememesi sonucu dokuz ay sonra 15 Haziran 1944'te tahliye edildi.⁴⁴

Denizli Hapishanesinden tahliye edildikten sonra gelen bir emir ile Afyon'un Emirdağ kazasında ikamete mecbur edildi. 1944-1948 arasında Emirdağ'da eser telifi ile meşgul oldu. Aynı sebeplerden ötürü 23 Ocak 1948'de Afyon Hapishanesine alındı. On bir ay süren yargılama sonucu Türk Ceza Kanunu'nun "yüz altmış üçüncü maddesine" muhalefetten dolayı yirmi ay hapis cezasına çarptırıldı.⁴⁵

Said Nursi, tahliyesinin ardından kendi isteği üzerine 2 Aralık 1949'da Emirdağ'a geri döndü. Burada dört sene ikamet ettikten sonra 1953 senesinin ağustos ayında yerleşmek amacıyla Isparta'ya geri döndü. Vefatına kadar olan sürede birçok şehre ziyaretlerde bulundu. Bir rivâyete göre rüyasında Hz. İbrâhim'den davet alması üzerine 20 Mart 1960 günü son yolculuğu olan Urfa'ya hareket etti.⁴⁶ Nursi, 22 Mart 1960 senesinde Urfa'da bulunan İpek Palas Oteli'nin 27 numaralı odasında ahirete irtihal etti.⁴⁷

1.1.2. İlmi şahsiyeti

Sofi Mirza Efendi ve Nuriye Hanım çocuklarının ilim tahsil etmesi için ciddi gayret göstermişlerdir. Ailede yalnız Said değil birçok kardeşi de ciddi ilim sahibiydi. Örneğin Şam'da yaşayan ablası Hanım, Molla Said Efendi adında bir âlim

⁴² Hz. Yusuf uzun süreler hâpiste kalıp orada mahpuslara dersler verdiği için Nursi girdiği her cezaevini ve gözaltında kaldığı her mekânı böyle adlandırmıştır.

⁴³ Nursi, *Lem'alar*, s.277

⁴⁴ Nursi, *Şualar*, s.331

⁴⁵ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.3, s.1145

⁴⁶ Badıllı, *Mufasssal Tarihçe-i Hayatı*, c.3, s. 2149

⁴⁷ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.3, s. 1143

ile evliydi. Molla Said talebelerine ders verdiği esnada takıldığı zor meseleleri perde arkasında oturan eşine sorar o da duraksamaksızın hemen cevap verirdi.⁴⁸

Nursi, dokuz yaşına kadar anne ve babasının yanında kaldı. Ağabeyinin ilimle iştigali sonrası kazandığı fazileti fark edince ilim tahsil etme kararı aldı ve Tağ Köyü'nde Molla Mehmed Efendi'nin medresesine gitti.⁴⁹

Burada çok fazla duramadı ve Nurs'a geri döndü. Bir müddet derslerini ağabeyine arz ettikten sonra Nursın Köyü'nde bulunan Abdurrahman-ı Taği'nin medresesine gitti. Buradan sırasıyla Arvas nahiyesine arkasından da Van-Bahçesaray'daki Mir Hasan Veli medresesine gitti.⁵⁰

Bir müddet Van'da kaldıktan sonra 1891 yılında Doğu Beyazıt'a gitti. On beş yılda tamamlanan medrese müfredatını üç ayda Şeyh Muhammed Celâli'den ders alarak tamamladı ve icazetini aldı. Bunu kitapların haşiyeye ve şerhleri atlamak suretiyle başardı.⁵¹

Yirmi dört saatlik zaman diliminde "*Cem'ul Cevâmi*", "*Şerhü'l Mevâkıf*", "*İbn'ül Hacer*" gibi kitapları mütala' ediyordu.⁵² Çok zeki ve gayretliydi. Küçük yaşlarda olmasına rağmen zekâsı dikkat topladı. Hocaları bir defasında bu zekânın sebebini öğrenmek için yedi saatlik bir yolculukla Nurs köyüne gitmiş ve ailesi ile tanışmışlardır.⁵³

1882 yılında Molla Fethullah Efendi'nin medresesine gitti. Burada bir iki saat çalışarak bir haftada "*Cem'ul Cevâmi*" kitabını ezberledi.⁵⁴ Ezber ve ilimde üstün kabiliyetini fark eden Molla Fethullah ona Bediüzzaman lakabını verdi.⁵⁵ Said Nursi bu lakabı kendisini övmek için kullanmadığını aksine kusurlarını bu lakap ile gösterdiğini söylemektedir. Çünkü o "bedi" kelimesinin garip anlamına geldiğini ve kendisinin de ahlak, görünüş, üslup ve giyiniş tarzı ile zamana muhalif olduğunu

⁴⁸ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.1, s.48

⁴⁹ Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 30

⁵⁰ Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 32

⁵¹ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.1, s.59

⁵² Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 34

⁵³ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.1, s.51

⁵⁴ Fergan, *Nursi Hayatı- Eserleri-Mesleği*, s.68

⁵⁵ Açıkgenç, *Said Nursi*, s. 565-572

ifade etmektedir.⁵⁶ Başka bir eserinde ise aslında bu lakabın Risâle-i Nûr'a ait olduğunu ve kendisine emaneten verildiğini söylemiştir.⁵⁷

"Bediüzzaman" lakabını almasıyla beraber bölge halkının kulaklarına genç Said'in haberleri gitmeye başladı. Çok geçmeden hatırı sayılır âlimler bir yerde toplanıp onu imtihan ettiler. Nursi, tüm sorulara tereddütsüz doğru cevaplar vererek ilmi otoritesini ilan etmiş oldu.⁵⁸

Daha sonra Siirt'in Tillo Kasabası'na giderek "Kubbe-i Hasiye" adındaki bir kubbede Fîrûzâbâdî'nin meşhur Arapça sözlüğü olan *Kāmûsü'l Muhî't*'i "sin" harfine kadar ezberledi.⁵⁹

Bitlis Valisi'nin himayesinde geçirdiği iki yıl zarfında Sirâceddin El-Urmevî'nin mantık ilmine ait kitabı "*Me'tâli 'u'l-Envâr*" ve Molla Hüsrev'in fıkıh ilmine ait kitabı "*Mir'âtü'l-Usûl*" gibi klasiklerin arasında bulunduğu kırk kitabı ezberledi.⁶⁰ Bu sayı ilerleyen yıllarda doksana ulaşmıştır.⁶¹

Said Nursi yalnız İslami ilimlere ait okuma ve ezberler yapmıyor aynı zamanda siyaset, tarih, coğrafya, matematik, jeoloji, fizik, kimya, astronomi ve felsefe gibi pozitif ilimlere ait kitaplar da okuyor ve ezberliyordu.⁶² Derin zekâ ve ilmi Van Valisi Tahir Paşa'yı hayrete düşürüyordu. Kaynaklara göre Coğrafya ve Kimya alanında uzman kişilerle yaptığı münazaralarda onları mağlup etmeyi başardı.⁶³

Matematik ilminde ise denklemlere dair "cebir ve mukabele" ilminde bir kitap yazmış ancak bu eser bir yangında yanmıştır.⁶⁴ Nursi, yaptığı okumalar ve ciddi birikimi ile Van Valisi'nin çevresinde bulunan sayılı bürokratlar arasında yer aldı.

⁵⁶ Nursi, *Mektûbât*, s. 481

⁵⁷ Nursi, *Sikke-i Tasdik-i Gaybi*, s. 114

⁵⁸ Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 36

⁵⁹ Fergan, *Nursi Hayatı- Eserleri-Mesleği*, s.71

⁶⁰ Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, 46

⁶¹ Muhlis Körpe, *Bediüzzaman'ın Öğrenirken Kullandığı Metodlar*, Süeda Yayınları, İstanbul, s.37

⁶² Fergan, *Nursi Hayatı- Eserleri-Mesleği*, s. 78

⁶³ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altunbaşak*, c.1, s.51

⁶⁴ Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 47-49

Burada öğleden sonraları gerek dünya politikası olsun gerek Osmanlı gazete ve dergilerinde yer alan diğer konular olsun, gündeme dair sohbetler yaptı.⁶⁵

Tahir Paşa'nın konağında o zamana kadar ezberlediği tüm kitapları gece yatmadan üç saat tekrar etmek suretiyle üç ayda devrini tamamlıyordu.⁶⁶

Ali Haydar Efendi, Said Nursi'nin İstanbul'a geldiği vakit *Mutavvel*⁶⁷ adlı kitaptan çok zor bir soru hazırladı. Said Nursi, bu zor soru karşısında tereddüt etmeden en isabetli cevabı verdi. Ali Haydar Efendi, Nursi'nin gördüğü en zeki insanlardan biri olduğunu ifade etmiştir.⁶⁸

Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye azası olduktan on gün sonra Sultan Mehmed Vahîdüddin tarafından 25 Ağustos 1918 tarihinde devrin en yüksek ilim rütbesi olan "Mahreç" payesi verildi.⁶⁹

1.1.3. Fitrî Karakteri

Said Nursi henüz çocukluk yaşlarından itibaren her şeyi araştırmaya, sürekli sorular sormaya başlamıştır. Her şeyin hakikatini öğrenmek isteyen inceleyici bir yaratılışı vardı.

Şefkatli ve düzenli bir insandı. Kendisi şefkatini annesinden aldığını, hikmet ve düzeni de babasından öğrendiğini ifade etmiştir.⁷⁰

En belirgin karakteri izzetiydi. Çocukluğunda birçok farklı medreselerde bulunmasının en büyük sebebi de buydu. Emir ile söylenen en ufak bir cümleye dahi tahammül edemiyordu. Arkadaşları kendisini rahatsız ettiğinde onları hocaya şikâyet etmeyi acizlik olarak görüyordu.⁷¹

⁶⁵ Mardin, *Bediüzzaman Said Nursi Olayı*, s.58

⁶⁶ Necmeddin Şahiner, *Aydınlar konuşuyor*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2008, s.384

⁶⁷ Kazvinî'nin ilm-i beleğat hakkındaki kitabına Taftazâni tarafından yazılmış şerhidir.

⁶⁸ Zafer Aydın, *Hocalarımız Konuşuyor*, Nun yayıncılık, İstanbul 2009, s.113

⁶⁹ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altunbaşak*, c.1, s. 200

⁷⁰ Şahiner, *Son Şahitler*, c.4, s.310

⁷¹ Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s.31

Minnet altına girmezdi. Çok zahmet ve sıkıntılar çektiği halde bu kuralını asla ihlal etmedi. Hiçbir şekilde insanlardan yardım, zekât, sadaka kabul etmiyordu. Karşılıksız hediye almıyordu. Daima insanlardan bir istiğna içinde yaşıyordu.⁷²

Korkusuz ve cesur bir insandı. Birinci Dünya Savaşı'nda onunla beraber cepheye bulunan arkadaşları onun devamlı önde hücum ettiğini, hiç sipere girmedikini, çok iyi ata bindiğini ve hiç korkmadığını hatıralarında zikretmişlerdir.⁷³

1.1.4. Toplumsal Yönü

Said Nursi'nin küçük yaşlarda icazet alması ve bazı âlimleri münazaralarda mağlup etmesi ona doğuda bir şöhret kazandırmıştı. Sözleri insanları etkilediği için gençliğinden itibaren konuşmalar yapıyordu.⁷⁴ Onun bu kabiliyeti birbirleriyle düşman olan aşiretleri barıştırıyor, tartışmaları bastırıyordu.⁷⁵ Örneğin medrese talebelerinin askere alınma kararının protesto edildiği bir mitingde talebelerin önüne geçerek büyük bir kargaşayı önlemişti.⁷⁶

Said Nursi'nin İstanbul dönemi ise çok partili siyasi hayata geçişin yaşandığı bir dönemdi. O, "Eski Said" olarak adlandırdığı gençlik yıllarında İslâm'a ve topluma hizmet etmek adına siyaseti önemsiyor ve İslâm düşüncesine muhalif olmamak şartıyla meşrutiyeti destekliyordu. Bu doğrultuda birçok siyasi mitingde katıldı. Gazetelerde yazılar yazdı. Selanik'te⁷⁷; İstanbul'da Fatih, Ayasofya, Beyazıt ve Süleymaniye camilerinde aydınlatıcı konuşmalar yaptı.⁷⁸ Toplumda birlik ve beraberliği tesis etmek gayesiyle kurulan İttihad-i Muhammedî Cemiyeti'nin kurucuları içerisinde yer aldı.⁷⁹

Meşrutiyet ilan edilip İttihad ve Terakki Hükümeti'nin başa geçmesinin ve yanlış politikalar izlemesinin ardından İstanbul'da 31 Mart hadisesi patlak verdi. On

⁷² Nursi, *Mektubat*, s.8

⁷³ Şahiner, *Son Şahitler*, c.1, s.82

⁷⁴ Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s.37

⁷⁵ Şahiner, *B.Y Bediüzzaman Nursi*, s.110

⁷⁶ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.1, s. 110

⁷⁷ Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s.57

⁷⁸ Nursi, *Divan-ı Harbi Örfî*, İkbâl-i Millet Matbaası, İstanbul 1911, s.14

⁷⁹ Ahmet Acar, *İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti ve Bediüzzaman Said Nursî*, Süeda yayınları, İstanbul 2020, s. 133

bir gün boyunca çok büyük bir kalabalık meclisi kuşatmış ve hükümetten bazı taleplerde bulunmuşlardır. Said Nursi, bu isyanda Harbiye Nezareti'nde bulunan sekiz tabur askerin önüne çıkıp yaptığı konuşmayla onları itaate getirmiştir. Bu konuşmasını daha sonra makale olarak gazetelerde de neşrederek bir kısım halkı da teskin etmiştir.⁸⁰

Yine İngilizlerin İstanbul'u işgal etmelerinden sonra "*Hutuvât-ı Sitte*" adında bir eser yazarak onların planlarını kaleme aldı ve halkı intibaha davet etti. Kendisi bu eseri bastırılması ve yayımlaması ile bir askeri tümen kadar hizmet ettiğini ifade etmektedir.⁸¹

Nursi toplumun selametini sağlayacak, ihtiyaçlarını karşılayacak tüm çalışmalara destek vermiştir. Bunu yaparken bir ayrıma gitmemiş gerek Birinci Dünya Savaşı'nda komutanlık vazifesi ile cephede⁸² gerekse Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye Teşkilatı'nda azalık vazifesi ile ilim ve fikir camiasında faaliyetlerde bulunmuştur.⁸³

Said Nursi'nin bir diğer toplumsal faaliyeti ise günümüzde de varlığını sürdüren ve birçok insanın yaralarını saran Yeşilay'ın kurucuları arasında yer almasıdır.⁸⁴ İşgalin ardından İngiliz siyaseti toplumun ahlakını bozmak gayesiyle Avrupa ve Amerika'dan binlerce kasa alkollü içecek getirmişlerdir. Devrin önde gelen isimleri bu yayılmanın önüne geçmek ve içkinin zararlarını topluma anlatmak amacıyla eski adıyla "Hilal-i Ahdar" güncel adıyla "Yeşilay" cemiyetini kurdular.⁸⁵

Said Nursi'nin toplumsal hayata fayda sağlama gayesinin en fazla tezahür ettiği yer onun eserleridir. Zira o ilerleyen hayatında siyaset ile topluma hizmet kapısının çok zor ve sıkıntılı olduğunu dile getirmiştir.⁸⁶ Yaşadığı bazı tecrübeler onu yeni arayışlara götürmüştür. İnsanların imanını takviye etmek ve bu yönde eserler yazmak toplumun hem ahlak seviyesini yükseltecek hem de asayişini temin

⁸⁰ Acar, *İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti ve Bediüzzaman Said Nursî*, s. 133

⁸¹ Nursi, *Şualar*, s. 562

⁸² Nursi, *Şualar*, s. 66

⁸³ Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s.121

⁸⁴ Şahiner, *Aydınlar Konuşuyor*, s. 146

⁸⁵ Fahreddin Kerim Gökay, *Yeşilay Nasıl Doğdu, Nasıl Gelişti?*, Yeşilay, İstanbul 1974, sayı: 485, s. 7

⁸⁶ Nursi, *Mektûbât*, s. 51

edecektir. Çünkü ona göre cehennemi düşünen bin dindar adamı kontrol altına almak ve yönetmek helal haram ayırımı yapmayan, itikatsız on adamı kontrol etmek ve yönetmekten çok daha kolaydır.⁸⁷

1.1.5. Manevî Kişiliği

Said Nursi henüz çocuk yaşlarda on beş gün gibi kısa bir zaman diliminde Kur'ân'ı ezberlemiştir.⁸⁸ Hem babası hem annesi çok muttaki insanlardı. Bu hal tüm çocuklarına da yansımıştı.

Said Nursi hayatının her devrinde manevi büyük zatların kendisine yardım ettiklerini ifade etmiştir. Bin defadan fazla Abdülkâdir-i Geylânî'den yardım istediğini ve onun da himmet ettiğini aktarmaktadır.⁸⁹

Dinini asla bir şeyi alet etmez, ihlasına zarar verebilecek yollara kapı aralamazdı. Sadaka, zekât, hediye vb. şeyleri kabul etmemesinin asıl sebebi de peygamberlerin düsturunu ikame etmektir.⁹⁰ Mükâfatı ancak Allah'tan bekliyordu.⁹¹ Siyasete girmesindeki amaç hiçbir zaman şöhret ve makam olmamıştı. Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye'de yaptığı vazifelerden aldığı maaşı ise sadece kendi zaruri ihtiyaçları için kullanıyor, fazla olan kısmı ise kendi tabiriyle eser basıp, dağıtmak suretiyle halka iade ediyordu.⁹²

Said Nursi hiç evlenmedi. Ancak hayatı boyunca iffetini muhafaza etti. Kendisi yirmi beş yaşlarında iken Vali Ömer Paşa'nın evinde iki yıl müddetince kaldığı halde onun altı kızının hiç birisini birbirinden ayıramadığını ifade etmiştir. Ona göre ilmin izzeti buna mâni oluyordu.⁹³

Said Nursi, hayatında her buhran yaşadığı dönemde inzivaya çekilir ve rabîta-i mevt yapardı. Sarıyer'de,⁹⁴ Yuşa Tepesi'nde,⁹⁵ Tillo'da,⁹⁶ Erek Dağı'nda⁹⁷ çeşitli

⁸⁷ Nursi, *Asayî Mûsâ*, s. 6

⁸⁸ Badıllı, *Mufasssal Tarihçe-i Hayatı*, c.1, s.147

⁸⁹ Nursi, *Sikke-i Tasdik-i Gaybi*, s.145

⁹⁰ Nursi, *Mektûbât*, s.9

⁹¹ Yûnus, 10/72; Hûd, 11/29; Sebe', 34/47

⁹² Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s.121

⁹³ Nursi, *Emirdağ*, s. 263

⁹⁴ Nursi, *Sikke-i Tasdik-i Gaybi*, s.67

zaman dilimlerinde inzivaları zikredilmiştir. Yeni Said Döneminde ise devamlı dağlarda, çayırda tefekkür halinde bulunmuş ve eser te'lif etmiştir.⁹⁸

İbadetlerinde çok hassas davranırdı. Dua ve virtlerine çok önem verirdi. Onun yakın talebelerinden Mehmed Feyzi şöyle naklediyordu;

“Gecelerde sabaha kadar calib-i dikkat bir hal-i haşiane ile ubudiyette bulunurlar. Yaz ve kış bu adetleri tahalluf etmez. Teheccüd ve münacaat ve evradlarını asla terk etmezler. Hatta bir Ramazan’da pek şiddetli hastalıkta altı gün bir şey yemeden savm-ı visal içinde ubudiyetteki mücahedelerini terk etmediler. Komşuları her zaman derler ki: “Biz sizin üstadınızın sekiz sene yaz ve kış geceleri, aynı vakitlerde, sabaha kadar hazin ve muhrık sadasıyla münacat seslerini dinler ve böyle fasılasız devamlı mücahedesine hayretler içinde kalırdık.”⁹⁹

1.1.6. Eserleri

Arapça Olarak Yazdığı Eserler;

- a) İşârâtü'lî'câz fi Mezânnil İcâz
- b) el-Mesneviyyü'l-'Arabiyyü'n-Nûrî
- c) Tal'ikat
- d) Kızıl İcaz
- e) el-Hutbetü'ş-Şamiye

Türkçe olarak yazdığı eserler

- f) Mektûbât
- g) Lem'alar
- h) Şualar
- i) Sikke-i Tasdîk-i Gaybî
- j) Sözlere

⁹⁵ Nursi, *Lem'alar*, s,263

⁹⁶ Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s.121

⁹⁷ Şahiner, *Son Şahitler*, c.1, s. 114

⁹⁸ Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 166

⁹⁹ Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 327

- k) Asayı Mûsâ
- l) Tarihçe-i Hayat
- m) Kastamonu Lahikası
- n) Emirdağ Lahikası
- o) Barla Lahikası
- p) Dîvân-ı Harbî-i Örfî
- q) Nokta
- r) Şu'aat
- s) Sünûhât
- t) Münazarât
- u) Muhâkemât
- v) Tulû'at
- w) Lem'at
- x) Rumûz
- y) İşârât
- z) Hutuvât-ı Sitte

1.1.7. Âlimlerin ve Kanaat Önderlerinin Hakkındaki Görüşleri

Halidî şeyhi olup 1847'de Erbil'de doğan ve 1930'da İstanbul'da vefat eden Esad Erbilî¹⁰⁰ bir gün talebelerine Said Nursi'nin gelecekte iman noktasında gençlere büyük hizmetlerde bulunacağını ancak hala bunu kendisinin dahi bilmediğini ifade etmiştir. Sözlerine, onun müstakbelin İmam-ı Rabbanisi olacağını da eklemiştir.¹⁰¹

"*Hak Dini Kur'an Dili*" tefsirinin müellifi, Osmanlı'nın son dönem büyük âlimlerinden Elmalılı Hamdi Yazır Daru'l-Hikmeti'l-İslamiye'den de arkadaşı olan Said Nursi'nin temiz bir vicdan, ince bir ruh sahibi olduğunu ve İstanbul ulemâsının gözlerinin onun gibi bir âlim görmediğini ifade etmiştir.¹⁰²

Osmanlı'nın son Şeyhü'l-İslâmlarından birisi olarak vazife yapan, Mustafa Sabri Efendi Mısır'da talebelerine Said Nursi'ye olan sevgi ve saygısını ifade etmiş;

¹⁰⁰ Hasan Kâmil Yılmaz, "Esad Erbilî", DİA, İstanbul 1995, c. 11, s. 348-349

¹⁰¹ Salih Okur, *Ulemanın Gözüyle Bediüzzaman*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2011, s.157

¹⁰² Okur, *Ulemanın Gözüyle Bediüzzaman*, s.142

onun Türkiye'de İslâmi iman hareketi başlattığını, çok sıkıntılara katlandığını, nefis ve rahatı severek kendilerinin onun yaptığı gibi bir cihadı yapamadıklarını ifade etmiştir. Sözlerinin sonunda ise bütün bu neticelerin onun sebatı sebebiyle olduğunu söylemiştir.¹⁰³

Osmanlı âlimi Ahıskalı Ali Haydar Efendi talebesi Emin Saraç Hocaya İstanbul'a ilk geldiğinde Bediüzzaman'ı ziyarete gittiğini, odasının kapısında tüm sorulara cevap verileceğine ancak kimseye soru sorulmayacağına dair bir asılı yazı gördüğünü anlatmıştır. O, bu yazıyı gördükten sonra *Mutavvel*'den çok zor bir soru hazırladığını, Nursi'nin ise tereddüt bile etmeden en doğru cevabı verdiğini ifade etmiştir. Emin Saraç Hoca bu hatırayı anlattıktan sonra hocasının Said Nursi'nin, gördüğü en zeki insanlardan biri olduğunu söylediğini aktarmaktadır.¹⁰⁴

Diyanet İşleri Eski Başkanı; "*Büyük İslâm İlmihali*", "*Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Meâl-i Âlîsi ve Tefsiri*", "*Büyük Tefsir Tarihi*", "*Muvazzah İlm-i Kelâm*" gibi hem tefsir hem fıkıh hem de kelim ilminde otoriter bir zat olan Ömer Nasuhî Bilmen,¹⁰⁵ Said Nursi ile Darü'l-Hikmeti'l-İslâmiye'de tanıştığını, onun bütün İstanbul âlimlerinin takdirini kazandığını, kelim ilminde yenilik geliştirerek imanın tüm şartlarını çok anlaşılır ve açık bir şekilde ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Bilmen, kendilerinin ondan bundan araştırma ve tetkik yaparak kitaplar yazarken Said Nursi'nin kalbine üflendiğini bunun ise kendilerinde olmadığını kaydetmiştir.¹⁰⁶

Ebu'l Hasen en-Nedvî, Nursi'nin yaşadıkları çağın en büyük âlimlerinden birisi olduğunu, ona ait kitapları özellikle Arapça olanlarını devamlı okuduğunu ve istifade ettiğini söylemektedir. Bu risâlelerin İslâm'a olan güveni yeniden tesis etmekte ve bu dinin beşer kafilesine ayak uydurmaya, hatta liderlik etmeye uygun bir din olduğunu ispatta büyük katkı sahibi olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁷

"*Safvetü't-Tefasir*" ve "*Ahkâm Tefsiri*" başta olmak üzere eserleriyle son yılların en büyük âlimleri arasında zikredilen ve Suriye Âlimler Birliği eski başkanı olan Muhammed Ali es-Sâbunî, kendisinin bir müfessir olduğunu, dolayısıyla geçmiş

¹⁰³ Necmettin Şahiner, *Nurculuk Nedir*, s. 59

¹⁰⁴ Aydın, *Hocalarımız Konuşuyor*, s.113

¹⁰⁵ Rahmi Yaran, "*Ömer Nasuhi Bilmen*", DİA, İstanbul 1992, c.6, s. 162-163

¹⁰⁶ Okur, *Ulemanın Gözüyle Bediüzzaman*, s.354

¹⁰⁷ Hayrat Vakfı, *Bediüzzaman ve Ahmed Hüsrev Altınbaşak*, c.3, s. 1173

birçok müfessirleri eleştirdiğini fakat Nursi'nin eserlerini mütalaa ederken bütün latifelerinde farklı bir uyanış hissettiğini ifade etmiştir. Ona göre risâleler, kalbe doğan ilhamlarla kaleme alınmıştır.”¹⁰⁸

"*Günümüz Meselelerine Fetvalar*" ve "*Tefsirü'l-Münir*" kitaplarının müellifi meşhur fakih ve müfessir Suriyeli âlim Vehbe Zuhaylî, Bediüzzaman'ın muhabbetinin etkili, siretinin tatlı, sözlerinin albenili olduğunu; yönteminin ise nur olduğunu aktarmıştır. Ona göre Nursî, Kur'ân'ın anlamını ifade etmekte, beyan ilminin emîridir. ¹⁰⁹

1.2. RİSÂLE-İ NÛR VE TEFSİR

1.2.1. Risâle-i Nûr Kelimesi

"Risâle" kelimesi aynı konuda az meseleleri ihtiva eden bir mecelle anlamına gelmektedir. Mecelle ise "içinde bir kısım hükümler/ilmi konular bulunan bir küçük kitapçık." olarak tanımlanmıştır. Çoğulu "Resail"dir.¹¹⁰

Sözlükte "Nûr" kelimesi, "aydınlatmak" veya "uzaktan ateşi görmek" anlamlarına gelir.¹¹¹ İsim olarak Nûr; ışık veya onun şuası demektir.¹¹² Çoğulu "envar"dır. Kur'ân' da ve hadislerde ise insanların önünü aydınlatıp doğru ve gerçek olanı görmelerini; hak ile bâtılı, hayır ile şerri ayırt etmelerini sağlayan mânevî ve ilâhî ışık mânasında olup karşıtı zulmettir.¹¹³

"Risâle-i Nûr" kelimesi Farsça bir terkiptir. Arapça olarak terkibi ise "Risâletu'n-Nûr" şeklindedir. Nûr kitapları veya kitapçıkları anlamına gelir.

¹⁰⁸ Okur, *Ulemanın Gözüyle Bediüzzaman*, s.302

¹⁰⁹ Talat Ordu, *Tespitler Işığında Bediüzzaman ve Risale-i Nur*, Şahdamar Yayınları, İstanbul 2006, s.36

¹¹⁰ Şerîf el-Cürcânî, *Et-Ta'rifât*, Darü'l Kütüb'il İlmiyye, Beyrut 1983, s.110

¹¹¹ İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *Tâcü'l-luga ve shâhu'l-'Arabiyye*, (nşr. Ahmed Abdulgafûr Attar) Kahire 1982, c.2, s. 839

¹¹² Muhammed Murtaza ez-Zebîdî, *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, Beyrut 1386, c.3, s. 587

¹¹³ Süleyman Uludağ, "*Nûr*", DİA, İstanbul 2007, c. 33, s. 245-246

Said Nursi, telif etmiş olduğu eserlerin Kur'ân'ın nuruna dayandığını ve bu sebeple eserlerine “*Risâle-i Nûr*” ismini verdiğini ifade etmiştir.¹¹⁴

Bediüzzaman "Nûr" kelimesinin tüm hayatında kendisiyle alakadar olduğunu diğer bir sebep olarak ileri sürmektedir. Buna göre doğduğu köy Nurs köyüdür. Annesinin ismi Nuriye, Kadirî Tarikatı'ndaki hocasının ismi Nureddin, Nakşî Tarikatındaki hocasının ismi Seyyid Nûr Muhammed, ilk Kur'ân hocasının ismi Nuri'dir. Ona göre talebeleri içerisinde kendisi ile en fazla alaka kuran Nûr ismine sahip olanlardır. Hakikatleri insanların anlayışına daha da yakınlaştırmak için kullandığı temsil metodunda en ziyade istifadeye medar olan ve hakikatleri beyan eden nûr misalleridir. Kur'ân'da aklını ve kalbini aydınlatan, düşüncelerini meşgul eden ilk ayet Nûr Sûresi'ndeki Nûr âyetidir.¹¹⁵ İlahî hakikatleri anlamakta yaşadığı zorlukları Esmâ-i Hüsnâ'dan Nûr ismi ile halletmektedir. Onu Kur'ân'a doğru şiddetli bir şekilde şevklendiren ve hizmete sevk eden hususi bir imamının ise “Zü'n-nûreyn”¹¹⁶ olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁷

1.2.2. Risâle-i Nûr'un İhtiva Ettiği Konular

Risâle-i Nûr'lar; *Sözler*, *Mektûbât*, *Lem'alar*, *Şualar* olmak üzere dört ana eserden oluşmaktadır.

Eski Said Döneminde yazılmış olan *İşâretü'l İcâz* eseri Fatıha Sûresi'nin tamamı ve Bakara Sûresi'nin ilk otuz bir âyetinin Arapça bir tefsiridir. Bu eser Birinci Dünya Savaşı sırasında at üzerinde; yanında kaynak bulunmaksızın yazılmıştır.¹¹⁸ 30. Mektup olarak tasnif edilip müstakil bir eserdir.

Mesnevî-i Nûriyye, Said Nursi'nin Arapça olarak yazdığı bir diğer eseridir ve sonradan yazılacak külliyatın bir fihristesi niteliğindedir. Bu eser de *Lem'alar*'ın 33. Lem'ası olarak tasnif edilmiş olup müstakil bir eserdir. *İşâretü'l İcâz* ve *Mesnevî-i Nûriyye* ilerleyen süreçte Türkçe'ye tercüme edilmiştir.

¹¹⁴ Nursi, *Şualar*, s.531

¹¹⁵ Nur, 24/35

¹¹⁶ Hz. Osman, Hz. Muhammed'in iki kızıyla evlenmiş olduğu için “zü'n-nûreyn” (iki nur sahibi) lakabıyla meşhur olmuştur.

¹¹⁷ Nursi, *Barla Lahikası*, Hayrat Neşriyat, Isparta 2016, s. 365

¹¹⁸ Nursi, *İşâretü'l İcâz fi Mezânnil İcâz*, Hayrat Neşriyat, Isparta 2007, s.3

Barla, Kastamonu ve Emirdağ Lâhikaları da 27. Mektup olarak tasnif edilip müstakil neşredilmişlerdir.

Asâ-yı Mûsâ, Zülfikar, Siracü'n- Nur, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, Tılsımlar gibi büyük eserler de dört ana kitaptan derlenip müstakil olarak yayımlanmıştır.

Münazarat, el-Hutbetü 'ş-Şamiye, Lem`aat, Hakikat Çekirdekleri gibi risâleler de yukarıda mezkûr dört büyük ana eserin bir parçası olarak külliyata dâhil edilip müstakil değillerdir.¹¹⁹

Risâle-i Nûrlar imanın esasları ve İslâm'ın şartları başta olmak üzere birçok konuyu ele almaktadır.

İmana dair; tevhit, risâlet, haşr, melekler, kader ve Kur'ân konuları, alt başlıklarıyla beraber incelenmektedir.

İbadete dair; namaz, zikir, dua, oruç, zekât, hac, takva, sabır, şükür, ihlas, istikamet, iktisat, kanaat, tevekkül, züht ve istiğna vb. konular incelenmektedir.

Ahlaka dair; muhabbet, merhamet, tevazu, hilm, rıfk, cömertlik, teavün, hubbu-u cah, hırs, haset, riya, öfke, münakaşa, gıybet vb. konular ele alınmaktadır.

Risâle-i Nûr'lar İslâmi grup ve mezhepleri de görüş ve düşünceleriyle beraber incelemektedirler. Buna göre tarikatlar, siyaset ve siyasetçiler, milliyetçilik, mezhepsizlik, Şia, Vehhabilik gibi sosyal gruplar işlemektedir.

İslâmiyet haricinde oluşan fikir ve topluluklar da incelenmektedir. Buna göre İslâm'a yönelik gelen itirazlara cevaplar mahiyetinde risâleler de yazmıştır. Binaenaleyh Materyalizm, Ehl-i Kitap, Sosyalizm, Kapitaliz, Batı Medeniyeti, Münafıklar, Masonluk, Deccal, Süfyan gibi konuları da ele almaktadır.

Said Nursi ve Risâle-i Nûr çerçevesinde oluşan Nurculuk hareketi, usül ve esasları, yöntem ve metotları, talebe ve vazifeleri gibi konular da incelenmektedir.¹²⁰

¹¹⁹ İdris Tüzün, *Risale-i Nur'un Mahiyeti ve İstifade Yolları*, Süeda Yayınları, İstanbul 2013, s.95

¹²⁰ Tüzün, *Risale-i Nur'un Mahiyeti ve İstifade Yolları*, s.88

1.2.3. Risâle-i Nûr ve Tefsir İlmi

Tefsir kelimesi, “fsr” kökünden veya taklib yoluyla "sfr" kökünden türemiştir. "Tef'il" vezninde gelen bir mastardır. "Fesr" kelimesi lügatte; "doktorun hastalıkları teşhis için incelediği az su" demektir. Doktorlar bu suyu incelemek ile hastalıkların sebeplerini bulurlar.¹²¹ Bu mânaların dışında örtülmüş bir şeyi açmak, açıklamak ve ortaya çıkarmak anlamlarına da gelir. Tefsir, mânaya açıkça delalet edecek bir şekilde âyetin durumunu, inişi sebebini, kıssasını ve mânasını açıklamaktır.¹²²

Tefsir ilminde; felsefî, tarihi, fıkhi, tasavvufî, edebî, bilimsel tefsirler vb. birçok tefsir çeşidi bulunmaktadır. Bu tefsir çeşitlerinin metodu, Fatıha Sûresi'nden Nâs Sûresi'ne kadar dizi halinde âyetlerin yorumlanması şeklindedir.¹²³

Risâle-i Nûr bu metotla yazılmamakla birlikte Nursi'ye göre; bu zamanda en güçlü bir Kur'ân tefsiridir.¹²⁴ O, tefsiri iki kısma ayırmaktadır. Birisi bilinen, meşhur tefsirdir. Bu tefsir yöntemi Kur'ân'ın kelime ve cümlelerinin mânalarını açıklar; izah ve ispat eder. Diğer kısım tefsirler ise Kur'ân'ın imanî olan hakikatlerini delilleriyle beraber ispat eder. Risâle-i Nûr bu kısım tefsirlerdendir.”¹²⁵ Binaenaleyh şunu ifade edebiliriz ki Risâle-i Nûr'da âyetlerin metin veya tercümeleleri verilmeden, Kur'ân'dan çıkartılan iletiler aktarılmaktadır.¹²⁶

1.2.4. Risâle-i Nûr'da Ku'rân'ın Tarifi

Said Nursi'ye göre Kur'ân;

- a) Şu büyük kâinat kitabının ezeli bir tercümesi
- b) Kâinata Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren delilleri okuyan çeşitli dillerin ebedî tercümanı
- c) Şehadet ve gayb âlemi kitabının müfessiri

¹²¹ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2019, s.240

¹²² Cürcani, *Ta'rifât*, s. 63

¹²³ Cengiz Kanık, *Kur'an-ı Kerim'deki Tekrarlara Orijinal Bir Bakış: Risale-İ Nur Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Diyarbakır 2010, s.23

¹²⁴ Nursi, *Şualar*, s. 545

¹²⁵ Nursi, *Şualar* s.545

¹²⁶ Niyazi Beki, *Kur'an'ın Yüksek ve Parlak Bir Tefsiri Risale-i Nur*, Şahdamar Yayınları, İstanbul 2008, s. 31.

- d) Yeryüzünde ve gökte gizli İlahî isimlerin manevi hazinelerinin keşşafı
- e) Suttur-u hadisatın altında gizli hakikatlerin anahtarı
- f) Şehadet âleminde gayb âleminin lisanı
- g) Şehadet âlemi perdesi arkasında olan ve gayb âlemi cihetinden gelen Allah'ın rahmet eseri olan ebedi lütüflarının ve ezeli konuşmalarının hazinesi
- h) İslamiyet manevi âleminin güneşi, temeli, projesi
- i) Ahiret âlemlerinin kutsal haritası
- j) Allah'ın zat, sıfat, isim ve şüunatının açıklayıcısı, vazıh bir tefsiri, kesin bir delili, güçlü bir tercümanı
- k) İnsanlık dünyasının terbiye edicisi ve insaniyete yakışan hal ve davranışları kendinde toplayan İslamiyet'in su ve ışığı
- l) İnsanlığın hikmet-i hakikiyesi
- m) İnsaniyeti saadete sevk eden hakiki mürşidi ve hidayet edicisi
- n) İnsanlara hem bir şeriat kitabı
- o) Hem bir dua kitabı
- p) Hem bir hikmet kitabı
- q) Hem bir kulluk kitabı
- r) Hem bir emir ve davet kitabı
- s) Hem bir zikir kitabı
- t) Hem bir fikir kitabı
- u) Hem insanın bütün manevi ihtiyaçlarına kaynak olacak çok kitapları içinde barındıran tek, kapsamlı mukaddes bir kitap
- v) Bütün evliya, sıddikinin, urefa ve muhakkikinin farklı meşrep ve mesleklerine, her birindeki meşrebin zevkine lââyık, o meşrebi aydınlatacak, her bir mesleğin mesâkına uygun ve onu tasvir edecek birer risâle ortaya koyan mukaddes bir kütüphane hükmünde semâvî bir kitaptır.
- w) Bütün varlıkların ilahî ünvanıyla Allah'ın buyruğudur.
- x) Bütün göklerin ve yeryüzünün yaratıcısı adına bir hitaptır.
- y) Mutlak rububiyeti yönüyle bir konuşmasıdır.
- z) Allah'ın kusursuz saltanatı hesabına ezeli bir hutbedir.

- aa) Allah'ın her yeri kuşatan geniş rahmeti noktasında onun ihsanlarını içine alan bir defterdir.
- bb) Ulûhiyetin haşmetinin büyüklüğü itibariyle, başlarında bazen şifre bulunan bir haberleşme kitabıdır.
- cc) İsm-i Âzam'ın muhâtinden inmesi ile Arş-ı Âzam'ın bütün her tarafına bakan ve denetleyen hikmetli mukaddes bir kitaptır.¹²⁷

¹²⁷ Nursi, *Zülfikar*, s.80

İKİNCİ BÖLÜM

MÛCİZE

2.1. MÛCİZE KELİMESİNİN KAVRAMSAL İNCELEMESİ

Mûcize sözcüğü “عجز” kökünden türemiştir. Masdarı "acz" olup bu kelime güç, kuvvet ve kudret kelimelerinin zıddıdır. “عجز” kelimesinin asıl anlamı bir şeyde geride kalmak, aciz bırakmak, bir şeye güç yetirememek, güçsüzlük gibi anlamlara gelmektedir.¹²⁸ Mûcize "أعجز" fiilinin ism-i fail şeklidir.¹²⁹ Mûcize kelimesi, Kur’ân’da bu terkip ile kullanılmamakla beraber “acz” kelimesinin çeşitlerinin bulunduğu yirmi bir âyet vardır.¹³⁰ Hadislerde ise mûcize kelimesi ile karşılaşılmamakta, fakat “عجز” kökünden ortaya çıkan çeşitli kavramlar sözlük anlamında kullanılmaktadır.¹³¹

Mûcize terim anlamı olarak; nübüvvet iddiasında bulunan kişinin, peygamberliğini iddia ettikten sonra, iddiasının ve sözlerinin doğruluğuna hüccet olmak üzere, insan gücünün fevkinde ve doğa kurallarına aykırı olarak ortaya koyduğu aklî, hissî veya haberî delillere denilir.¹³²

Mûcize; "Sadece peygamber iddiasında bulunanların hiçbir bilimsel yöntemle başvurmadan gösterdikleri tabiat kanunu aşan olay" olarak da tanımlanmaktadır.¹³³

İmam Maturidi ise mûcizeyi şöyle tanımlamaktadır; "Mûcize; Allah’ın beşeri aciz bırakan bir eylemi olarak, tabiatın olağan akışını inkıtaa uğratan ve peygamberin

¹²⁸ İsfahanî, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur’ân*, Dâru'l Kalem, Beyrut 1992, s.547

¹²⁹ Ebu'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut 1995, c.5 s. 370

¹³⁰ Bkz; Enfâl, 8/59; Hûd, 11/72, 20, 33; Zâriyât,51/29; Şuarâ; 26/171; Kamer, 54/20; Hâkka, 69/7 Hac, 22/51; Ahkâf, 46/32; Tevbe, 9/2-3; En’âm, 6/134; Yûnus, 10/53; Nahl, 16/46; Nûr, 24/57; Ankebût: 22; Zümer: 51; Şûrâ: 31; İhsan ARSLAN, *Kur’ân-ı Kerîm’e Göre Hz. Peygamber ve Mucize*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 10/50, Haziran 2017, s. 882

¹³¹ Halil İbrahim Bulut, “Mûcize”, DİA, İstanbul 2005, c.30, s. 350-352.

¹³² Bulut, “Mûcize”, c.30, s.350-352

¹³³ Bekir Topaloğlu, *Maturidiyye Akaidi*, Ankara 1979, s,207

doğruluğunun delili olan hallerdir."¹³⁴ Yine ona göre mûcizeler, peygamberliğinin doğruluğunun alameti olduğu gibi mûcizenin faili olan Allah'ın varlığı ve onun birliğini haber veren kuvvetli bir hüccettir.¹³⁵ Kurtubî'ye göre ise mûcize, peygamberlerin peygamberlik davalarını tasdikleyen olaylardır. Bu olaylara "mûcize" denilmesinin sebebi ise insanların mislini ortaya koymaktan aciz olmalarıdır.¹³⁶

2.1.2. Mûcize Kelimesinin Kur'ân'da Kullanımı ve Benzeri Kavramlar

"Mûcize" kelimesinin, peygamberlerin doğruluğunu kanıtlayan fiiller anlamında ıstılahi kavramı ile Kur'ân'da ve sünnette hiç kullanılmadığı yukarıda ifade edilmişti. Kur'ân'da peygamberleri tasdik edici olaylar, "mûcize" kelimesine bedel; sultân, beyyine, âyet, hak, burhân ve furkan kelimeleri ile kullanılmıştır.¹³⁷

2.1.2.1. Âyet

Âyet kelimesi sözlükte "bir şeyin ve bir amacın varlığını gösteren işaret" anlamına gelmektedir. Ayrıca "açık işaret, burhan, ibret" gibi anlamlarda da kullanılmıştır. Tekil ve çoğul kullanımıyla beraber Kur'ân'da 382 defa geçmektedir.¹³⁸

Delil, alamet, işaret anlamlarına gelen "âyet" kelimesinin "mûcize" kelimesine bedel kullanılması, mûcizenin hem nübüvvetin hem de Allah'ın varlığına da birer işaret ve delil olması yönüyle latif gözükmektedir.¹³⁹ Bunlar çeşitli anlamlara gelmekle beraber "mûcize" karşılığında kullanılan bazı âyetler şöyledir;

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذُرُّوْهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسَوْءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ الْعَذَابِ

¹³⁴ Hasan Aydın, *Gazzâlî ve İbn Rüşd'e Göre Mucize, Kelam Araştırmaları*, 6:2 2008, s. 117-118.

¹³⁵ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Hanefî es-Semerkandî Mâturîdî, *Kitâbu't Tevhîd*, thk. Fethullah Huleyf, Dâru'l-Câmi'âti'l-Misriyye, İskenderiye, tarih yok, s. 176-177.

¹³⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.1, s. 69-70

¹³⁷ Bulut, "Mûcize", c.30, s.350-352

¹³⁸ Yusuf Şevki Yavuz-Abdurrahman Çetin, "Âyet", DİA, İstanbul 1991, c.4 s.242-244

¹³⁹ Bilal Atik, *Kur'ân'a Göre Nübüvvet Bağlamında Değişmeyen Sünnetullah Olarak Mucize Olgusu*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), s.134

"Semud kavmine de kardeşleri Salih Peygamberi gönderdik. "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin için O'ndan başka bir ilah yoktur. İşte size Rabbinizden açık bir beyyine geldi. Bu, Allah'ın devesi size bir âyet (mûcize) 'tir. Bırakın onu Allah'ın mülkünde otlasın. Ona bir fenalıkta bulunmayın yoksa siz acı bir azaba uğrarsınız" dedi."¹⁴⁰

قَالَ إِنْ كُنْتَ جِنَّتَ بآيَةٍ فَأْتِ بِهَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

"Firavun, "Eğer açık bir âyet (mûcize) getirdiyse ve doğru söylüyorsan haydi onu göster bakalım" dedi."¹⁴¹

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَأْنَاهُ فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ مُّبِينٍ

"Andolsun ki biz Mûsâ'yı Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına âyetlerimizle (mûcizeler) ve apaçık bir hüccetle peygamber olarak gönderdik de o ileri gelenler Firavun'un emrine tabi oldular. Hâlbuki Firavun'un emri hiç doğru değildi."¹⁴²

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعُلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا أَنْتُمْ وَمَنِ اتَّبَعُكُمَا الْعَالِيُونَ

"Allah, "Seni kardeşinle kuvvetlendireceğiz ve size öyle bir iktidar vereceğiz ki âyetlerimiz (mûcizelerimiz) sayesinde size (zarar vermek için) ulaşamayacaklar. Siz ve size uyanlar, üstün gelecek olanlardır" dedi."¹⁴³

وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ أَنِّي أَخْلَقْتُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِّكُم إِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ النُّورِ وَلَا جَلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

¹⁴⁰ A'râf, 7/73

¹⁴¹ A'râf, 7/106

¹⁴² Hûd, 11/96-97

¹⁴³ Kasas, 28/35

"Onu İsrailoğullarına peygamber olarak gönderecek; onlara diyecek ki: "Ben, size Rabbinizden bir âyet (mûcize) ile geldim. Ben, size çamurdan kuş biçiminde bir yaratık yaparım, içine üflerim; Allah'ın izniyle hemen bir kuş olur. Yine Allah'ın izniyle, anadan doğma körü ve abraşı iyi eder, ölüleri diriltirim ve size evlerinizde yediklerinizi ve biriktirdiklerinizi haber veririm. Eğer iman edecekseniz, şüphesiz bunda size bir delil vardır. Ben, hem size, Tevrat'tan önümde bulunanı tasdik edici hem de size haram edilenin bir kısmını helal kılmak için ve Rabbinizden bir âyet (mûcize) ile size geldim; Artık Allah'tan korkun da bana itaat edin."¹⁴⁴

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ

"İlmi olmayanlar da: "Ne olur Allah bizimle konuşsa yahut bize bir âyet (mûcize) gelse!" dediler. Bunlardan öncekiler de tıpkı bunların dedikleri gibi demişlerdi. Kalpleri birbirine benzedi. Cidden gerçekleri bilmek isteyen bir ümmet için biz mûcizeleri açık bir şekilde gösterdik."¹⁴⁵

فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ

"Vardı ona, o büyük âyeti (mûcizeyi) gösterdi. Fakat o, yalan dedi ve isyan etti. Sonra koşarak ters yöne gitti."¹⁴⁶

Âyet kelimesinin "mûcize" anlamında kullanılmasına hadislerde de karşılaşmaktayız. Ebu Hureyre'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu;

مَا مِنْ نَبِيٍّ مِنْ الْأَنْبِيَاءِ إِلَّا أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ أَمِنْ عَلَيْهِ الْبَشَرُ، وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيَهُ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللَّهُ تَعَالَىٰ إِلَيْ، فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرُهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Muhakkak tüm peygamberlere insanların iman etmekte oldukları şeylerin türünden bir âyet (mûcize) verilmiştir. Bana verilen âyet (mûcize) ise Allah'ın bana

¹⁴⁴ Âl-i İmrân, 2/49

¹⁴⁵ Bakara, 2/118

¹⁴⁶ Nâzi`ât, 79/20-22

vahyettiği vahiydir. Bu sebeple ahirette, diğer peygamberlere oranla ümmeti en çok olan peygamberin ben olacağımı umuyorum."¹⁴⁷

2.1.2.2. Beyyine

Beyyine “ayrılmak, uzaklaşmak, ayırmak, uzaklaştırmak” mânasındaki "beyn" kökünden veya “açık seçik olmak, açık seçik hale getirmek” anlamındaki "beyân" kökünden sıfat olup “apaçık delil, hüccet, kesin belge” demektir.¹⁴⁸ Bu kelimenin kullanıldığı bazı âyetler şöyledir;

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ قَالُوا إِنَّا بِكُمْ لَمَنِ بَاطِلٌ مُّبِينٌ
وَالَّذِينَ آمَنُوا مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ قَالُوا إِنَّا بِكُمْ لَمَنِ بَاطِلٌ مُّبِينٌ
وَالَّذِينَ آمَنُوا مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ قَالُوا إِنَّا بِكُمْ لَمَنِ بَاطِلٌ مُّبِينٌ

"Semud kavmine de kardeşleri Salih Peygamberi gönderdik. "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin için O'ndan başka bir ilah yoktur. İşte size Rabbinizden açık bir beyyine (mûcize) geldi. Bu, Allah'ın devesi size bir âyet (mûcize) 'tir. Bırakın onu Allah'ın mülkünde otlasın. Ona bir fenalıkta bulunmayın yoksa siz acı bir azaba uğrarsınız" dedi."¹⁴⁹

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِن بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ
وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِن بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ
وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِن بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ

"Andolsun, Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik. Ondan sonra ard arda peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsâ'ya beyyineler (mûcizeler) verdik. Onu Ruhul-Kudüs (Cebrâil) ile destekledik. Size herhangi bir peygamber, hoşunuza gitmeyen bir şey getirdikçe, kibirlenip (onların) bir kısmını yalanlayıp bir kısmını da öldürmediniz mi?"¹⁵⁰

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ

¹⁴⁷ Buhârî, Fedâilu'l-Kur'ân, 1; İ'tisâm, 1; Müslim, İmân, 239.

¹⁴⁸ Bekir Topaloğlu, "Beyyine", DİA, İstanbul 1992, c. 6, s.96-97

¹⁴⁹ A'râf, 7/73

¹⁵⁰ Bakara, 2/87

"Andolsun, Mûsâ size açık beyyineler (mûcizeler) getirmişti de arkasından sizler nefislerinize zulmederek buzağıyı ilah edinmiştiniz."¹⁵¹

مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَ تَهُمْ رَسُولُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ

"Bu yüzden İsrailoğullarına şunu yazdık: "Kim, bir insanı, bir cana kıymanın karşılığı veya yeryüzünde bir fesat çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o bütün insanları öldürmüş gibidir. Her kim de bir canı kurtararak yaşatırsa, bütün insanları yaşatmış gibidir. Andolsun ki, onlara peygamberlerimiz beyyineler (mûcize) getirdiler. Ama onlardan birçoğu bundan sonra da yeryüzünde haddi aşmaktadırlar."¹⁵²

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمُ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

"Onlara kendilerinden öncekilerin; Nûh, Ad ve Semud kavimlerinin; İbrâhim'in kavminin; Medyen halkının ve yerle bir olan şehirlerin haberleri ulaşmadı mı? Peygamberleri onlara apaçık beyyineler (mûcizeler) getirmişti. (Ama inanmadılar, Allah da onları cezalandırdı.) Demek ki Allah onlara zulmediyor değildi, ama onlar kendilerine zulmediyorlardı."¹⁵³

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

"Onları açık beyyineler (mûcizelerle) ve kitaplarla göndermiştik. Sana da bu Kur'ân'ı indirdik, insanlara kendilerine indirileni anlatasın diye. Belki düşünürler."¹⁵⁴

¹⁵¹ Bakara, 2/92

¹⁵² Maide, 5/32

¹⁵³ Tevbe, 9/70

¹⁵⁴ Nahl, 16/44

2.1.2.3. Burhân

Arapça'da "berraklaştırmak, açıklığa kavuşturmak, delil getirmek" anlamındaki "b-r-h" (بره) kökünden türediği kabul edilir. Kur'ân-ı Kerîm'de "hak ile bâtili birbirinden ayıran kesin delil" karşılığında kullanılır.¹⁵⁵ "Burhân" sözcüğü ise, delillerin en sağlam olanıdır. Her zaman doğruyu gösteren bilgidir.¹⁵⁶ Bu sözcüğün mûcize anlamı ile kullanıldığı âyet şöyledir;

اسْأَلْكَ يَدَكُ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجُ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ وَاضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ

"Elini koynuna sok; kusursuz, bembeyaz bir halde çıkısın. Korkudan açılan kollarını kendine çek. İşte bu ikisi Firavun ve milletine karşı Rabbin tarafından (sana verilen) burhân (mûcize)'dir. Çünkü onlar fasık bir topluluktur."¹⁵⁷

2.1.2.4. Sultân

Sözlükte "kandili tutuşturmak için kullanılan zeytinyağı" anlamındaki "selît" kelimesinden veya "karşı konulamayacak bir güce sahip olmak, mutlak üstünlük sağlamak" mânasına gelen "selâta" mastarından türeyen "sultân" kelimesi "hüccet, delil, kahr, kudret satvet ve bu sayılanlara sahip olan kimse" demektir.¹⁵⁸ Sultan kelimesinin mûcize anlamında kullanıldığı âyetlerden bir kısmı şöyledir;

يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَنْ تُنزِلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَى أَكْبَرَ مِنْ ذَلِكَ فَقَالُوا أَرِنَا اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذَلِكَ وَأَتَيْنَا مُوسَى سُلْطَانًا مُبِينًا

"Kitap ehli, senden kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyorlar. (Buna şaşma!) Mûsâ'dan, bundan daha büyüğünü istemişler ve "Allah'ı bize açıkça göster" demişlerdi. Böylece zulümleri sebebiyle onları yıldırım çarptı. Sonra kendilerine

¹⁵⁵ Yusuf Şevki Yavuz, "Burhân", DİA, İstanbul 1992, c.6, s.429-430

¹⁵⁶ İsfehani, Müfredât, s.115

¹⁵⁷ Kasas, 28/32

¹⁵⁸ Mustafa Öztürk, "Sultân", DİA, İstanbul 2009, c.37,s.495-496

apaçık deliller gelmesinin ardından buzağıyı ilah olarak edindiler. Biz bunu da affettik ve Mûsâ'ya apaçık bir sultân (mûcize) verdik."¹⁵⁹

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ

"Andolsun, Mûsâ'yı da âyetlerimizle ve açık bir sultân (mûcize) ile gönderdik."¹⁶⁰

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ

"Sonra Mûsâ'yı ve kardeşi Harun'u âyetlerimizle ve apaçık bir sultân (mûcize) gönderdik."¹⁶¹

وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ إِنِّي آتِيكُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ

"Allah'a karşı başkaldırmayın; çünkü ben size açık bir sultân (mûcize) ile geliyorum."¹⁶²

2.1.2.5. Hak

Hak kelimesi sözlükte “doğru, hakiki, sahih, sabit ve gerçek olmak, bir şeye kesin olarak sahip olmak; bir şeyi gerçekleştirmek” anlamlarında mastar olarak kullanılmaktadır. İsim olarak ise “sahih, sabit, doğru, gerçek, varlığı kesin olan şey” anlamlarında kullanılmaktadır. Hak kelimesi çoğunlukla bâtilin zıttı olarak gösterilir.¹⁶³ Hak kelimesi bir şeyi hikmetin gereği olarak yaratan ve hikmetin gereği olarak yaratılan şey içinde kullanılır.¹⁶⁴ Hak sözcüğü çeşitli anlamlara gelmekle beraber mûcize anlamlarda kullanıldığı bazı âyetler şöyledir;

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُّبِينٌ

¹⁵⁹ Nisâ, 4/153

¹⁶⁰ Hud, 11/96

¹⁶¹ Mü'minun, 23/45

¹⁶² Duhan, 44/19

¹⁶³ Mustafa, Çağrııcı, “Hak”, DİA mad., İstanbul 1997, c.15, s. 137

¹⁶⁴ İsfehani, Müfredât, s.265

"Tarafımızdan kendilerine hak (mûcize) gelince, "Şüphesiz bu, apaçık bir sihirdir" dediler."¹⁶⁵

لَمَّا جَاءَهُم بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ

"Mûsâ onlara katımızdan hakkı (mûcizeyi) getirdiğinde, "Onunla beraber iman edenlerin oğullarını öldürüp kadınlarını sağ bırakın" dediler. Fakat kâfirlerin tuzağı hep boşa çıkmıştır."¹⁶⁶

فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤْنَ

"Nitekim hak (mûcize) kendilerine gelince onu yalanladılar. Fakat alay ettikleri şeyin haberleri kendilerine ilerde gelecektir."¹⁶⁷

Bu âyette "hak" kelimesinin mûcize anlamında kullanımı müfessirler tarafından tartışılmıştır. Müfessirler bu kelimeye "mûcize", "Kur'ân", "Peygamber", "şeriat", "Allah'ın ahiret hayatı ile ilgili vaad ve vaidleri" gibi çeşitli anlamlar yüklemişlerdir. Râzi "hak" kelimesinin tüm bu mânaları ihata ettiğini ifade etmektedir.¹⁶⁸

2.1.2.6. Furkân

Sözlükte "iki şeyin arasını ayırmak" mânasına gelen fark kökünden mastar olup "hakla bâtılı, imanla küfrü, helâl ile haramı ayırıp belirlemek" anlamında kullanıldığı gibi zıt değerlere sahip olan şeylerin birbirinden seçilip ayrılmasını sağlayan ölçüyü de ifade eder.¹⁶⁹ Furkan kelimesi bazı âyetlerde mûcize mânasında da kullanılmıştır.¹⁷⁰ Bu âyetlere şöyle örnek verebiliriz;

وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

¹⁶⁵ Yûnus, 10/76

¹⁶⁶ Mü'min, 40/25

¹⁶⁷ En'am, 6/5

¹⁶⁸ Fahreddin Er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut 1999, c.12, s.484

¹⁶⁹ İbrahim Çelik, "Furkân", DİA, İstanbul 1996, c. 13, s. 220

¹⁷⁰ Bulut, "Mûcize", c.30, s.350-352

*Hani, doğru yolu tutasınız diye Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) ve Furkan'ı vermiştik.*¹⁷¹

Furkân kelimesi hak sözcüğünde olduğu gibi mâna itibariyle ihtilâflıdır. Bu kelime çeşitli mânalar ifade etmektedir. Ancak bazı müfessirler tarafından mûcize anlamında kullanıldığı da ifade edilmiştir.¹⁷²

2.2. MÛCİZENİN ÇEŞİTLERİ

Mûcizelerin bu tür tasniflerinde kelimcülerin farklı görüşler bildirdiği bilinmektedir. Buna göre bir kısım kelimcüler mûcizeleri aklî, hissî ve haberî olmak üzere üçlü tasnifle ele alırken¹⁷³ bir kısım da haberî mûcizeleri hissî mûcizelerin içerisinde incelemek suretiyle aklî ve hissî olmak üzere iki kısımda ele almaktadırlar.¹⁷⁴ Biz incelemelerimize üçlü tasnifi esas alarak devam edeceğiz.

2.2.1. Aklî Mûcizeler

Aklî mûcizeler insanların akıl yürütme kuvvetini devreye sokan ve akılları rasyonel kanıtlarla baş başa bırakan gerçeklerdir. Bu diğer mûcize çeşitlerinden farklı olarak bir mekân ve zamanla sınırlı değildir. "Aklî" mûcizeye bedel "manevi mûcize" veya "bilgi mûcizesi" sözcükleri de kullanılmaktadır.¹⁷⁵

Aklî mûcize çeşidinin en ehemmiyetli örneği Hz. Peygamber'e gönderilen ve tüm zamanların en büyük mûcizesi olan Kur'ân'dır. Çünkü Kur'ân her asırda düşünen ve teakkul eden tüm insanları muhatap alan, harika edebi bir eserdir. Diğer Peygamberlerin mûcizeleri kendi dönemleri geçtiği takdirde son bulmaktayken ve bu mûcizelerden sadece o zamanda yaşayan insanlar istifade edebilirken Kur'ân, kıyamete kadar devam edecektir.¹⁷⁶

¹⁷¹ Bakara, 2/53

¹⁷² Muhammed b. Ali b. Muhammed Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr el-Câmi' beyne Fenniyyi'r-Rivâye ve'd-Dirâye min 'İlmi't-Tefsîr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, tarih yok, c.1, s. 86.

¹⁷³ Nureddin es-Sâbûni, *Mâtruridiyye Akaidi*, Çev.: B. Topaloğlu, DİBY, Ankara 1979, s. 113-117

¹⁷⁴ Ebu'l-Mu'in en-Nesefî, *Tabîratü'l Edille fi Usûli'd-Din*, DİB, Ankara 2004, c.2, s. 52

¹⁷⁵ Bulut, "Mûcize", c.30, s.350-352

¹⁷⁶ Muhsin Demirci, *Kur'an'ın Ana Konuları*, İfav Yay, İstanbul 2020, s.142

Kur'ân, çeşitli yönleriyle aklî mûcize türüne dâhildir. Arap toplumunun edebiyat alanında zirvede olduğu bir dönemde gelmesine rağmen muhatapları, meydan okumalara bir âyetle bile cevap verememiştir¹⁷⁷ Ayrıca böyle belâgatli ve fesâhatli bir kitabın okuma-yazma bilmeyen bir peygamberin elinden çıkmış olması da insan kuvveti üzerinde bir kitap olduğunu ispat eder.¹⁷⁸ İlmin ve teknolojinin asırlar sonra ulaştığı bilgileri onun yüzyıllar önce bildirmesi ve içerisinde bulunan hakikatlerin hiçbir veri ile ters düşmemesi onun ayrı bir mûcizelik yönünü ortaya koymaktadır. Kur'ân da bunun gibi kırka ulaşan mûcize çeşitleri bulunmaktadır.¹⁷⁹

Peygamberlerin emin, dürüst, güvenilir, mutemet sözlü ve merhametli olmaları gibi ahlaka dair tüm özellik ve hususiyetleri de bu tür mûcizelerdendir.¹⁸⁰

2.2.2. Hissî Mûcizeler

İnsanların duyularına hitap eden hârikulâde olaylardır. Bu mûcize türüne duyularla algılanması sebebiyle "maddi mûcize" ve doğa ile olan irtibatları sebebiyle "kevnî mûcize" de denilmektedir.¹⁸¹ Bu tür mûcizeler genellikle önceki peygamberlerin ellerinde sudur etmiştir. Allah'ın iradesi, izni ve kudretine bağlı olarak bir takım tabiat kanunlarının değişmesi şeklinde gerçekleşmiştir.¹⁸² Hissî mûcizeler inanmak arzusunda olanların imanlarını, inanmak değil de inkâr etme arzusunda olanların inkârlarını kuvvetlendirmektedir.¹⁸³

Hissî mûcizeler, peygamberlerin yaşamış olduğu zaman ve mekân itibarıyla kısıtlı olmaları sebebiyle insanların bu tür mûcizelerden haberdar olması ancak nakil

¹⁷⁷ Bakara,23-24; Yûnus, 10/38; Hûd, 11/13-14; İsrâ, 17/88-89; Kasas, 28/49-50; Tûr,52/33-34.

¹⁷⁸ Ebu'l Kâsım Cârullah Muhammed b. Ömer b. Ahmed Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an Hakâiki Gavâmidi't-Tenzil ve 'Uyûni'l-Ekâvîl fî Vücûhi't-Te'vîl*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut 1987, c.3, s. 138

¹⁷⁹ Kur'an'ın kırk mûcize çeşidi için bkz. Nursi, *Zülfikar*, s.79

¹⁸⁰ Râgıb el-İsfahânî, *el-İ'tikâd*, (nşr. Şemrân el-İclî), Beyrut 1988, s.128-129

¹⁸¹ Osman Karadeniz, *İlim ve Din Açısından Mucize*, Marifet Yay., İstanbul 1999, s.56

¹⁸² Bkz. Mü'min, 78

¹⁸³ Bekir Topaloğlu, Yusuf Şevki Yavuz, İlyas Çelebi, *İslam'da İnanç Esasları*, Çamlıca Yay., İstanbul 2006, s. 156

ile mümkündür.¹⁸⁴ Hissî mûcizelerin bir kısmı irşâda, bir kısmı da helâka yönelik mûcizelerdir.¹⁸⁵

Hiz. Mûsâ'nın yılanâ dönüşen asası ile "yed-i beydâ" mûcizesi,¹⁸⁶ Hiz. İsâ'nın bebek iken konuşması,¹⁸⁷ anadan doğma alaca hastaları iyileştirmesi,¹⁸⁸ irşâda yönelik mûcizelerdir. Hiz. Nûh kavminin tufanı,¹⁸⁹ Hiz. Hûd¹⁹⁰ ve Âd¹⁹¹ kavminin uğradığı ses ve fırtına helâkı ve Hiz. Lûd Kavmi'nin başına gelen zelzele¹⁹² mûcizeleri ise helâka yönelik mûcizelerdir.

Bunlara ek olarak Hiz. Sâlih'ten kavminin mûcize istemelerine karşılık Allah'ın büyükçe bir kayadan deve çıkartması ve inananların kurtulup, inanmayıp deveye müdahalede bulunanların helâk olması¹⁹³ bu çeşit mûcizelerdendir. Ayrıca Hiz. İbrâhim'i ateşin yakmaması,¹⁹⁴ Hiz. Yusuf'un gömleğini gözüne süren Hiz. Yakup'un gözlerinin açılması,¹⁹⁵ Hiz. Süleyman'ın kuşlarla konuşması,¹⁹⁶ Hiz. İsâ'nın çamurdan kuş yapıp üflemesiyle kuşa Allah'ın izni ile hayat gelmesi ve ölüleri dirilmesi,¹⁹⁷ havarilerin isteği üzerine gökten sofrâ indirilmesi¹⁹⁸ vb. birçok mûcize bu türden mûcizelerdir.

2.2.3. Haberî Mûcizeler

Bu tür mûcizeler de peygamberlerin Allah'tan aldıkları vahye dayanarak geçmiş ve geleceğe dair verdikleri gaybî haberlerden ibarettir.¹⁹⁹ Peygamberlerin, inanmayan kavimlerine, başlarına gelecek felaketleri haber vermesi ve aynen

¹⁸⁴ Atik, *Kur'ân'a Göre Nübüvvet Bağlamında Değişmeyen Sünnetullah Olarak Mucize Olgusu*, s. 137

¹⁸⁵ Demirci, *Kur'an'ın Ana Konuları* s.142

¹⁸⁶ A'râf, 7/106-110, Tâhâ, 20/18-23

¹⁸⁷ Âl-i 'İmrân, 3/46; Mâide, 5/110-115; Meryem, 19/29-34

¹⁸⁸ Âl-i 'İmrân, 3/49

¹⁸⁹ Bkz. Hûd, 11/36-48

¹⁹⁰ Bkz. Hûd, 11/50-58

¹⁹¹ Hâkka, 69/6-7

¹⁹² Hûd, 1

1/77-83

¹⁹³ Bkz. Hûd, 11/64-67; Şu'arâ, 26/154-158

¹⁹⁴ Enbiya, 21/58-69

¹⁹⁵ Yûsuf, 12/92-96

¹⁹⁶ Neml, 27/20-28

¹⁹⁷ Mâide, 5/110

¹⁹⁸ Mâide, 5/114-115

¹⁹⁹ Bulut, "Mûcize", c.30, s.350-352

gerçekleşmesi, Hz. Peygamber'in İran ile Bizans savaşları hakkında bilgi vermesi,²⁰⁰ Hz. Muhammed'in Bedir Savaşında düşman askerlerinden kimlerin nerede öldürüleceğini haber vermesi,²⁰¹ Mekke'nin fethinin müjdelenmesi²⁰² bu çeşit mûcizelerdendir.

Dikkat çeken bir şart şudur ki; gaybî haberlerin mûcize olabilmesi için verilen bilginin, verildiği esnada tahminden uzak bir bilgi olması gerekmekte ve tesadüfen gerçekleştiğini düşündürecek eksikliklerden uzak bir şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir.²⁰³

2.3. MÛCİZE'NİN VERİLİŞ GAYELERİ

2.3.1. Allah'ı Tanıttırma Gayesi

Mûcizenin Allah'ın bir tasarrufu ile tabiatta adet haline gelmiş kanunların değişmesi suretiyle gerçekleştiği ifade edilmişti. Mûcizenin gerçekleşmesi ile yani tabiat kanunlarına olan müdahale ile Allah, her şeyin kendisine musahhar olduğunu, ilim, irade ve kudretinin çok geniş ve muhit olduğunu insanlığa belki tüm mahlûkata bildirmektedir.²⁰⁴

2.3.2. Nübüvveti İspat Gayesi

Mûcize göstermekle maksut edilen bir diğer gaye de Allah'ın, peygamberlerini nübüvvetteki iddialarında tasdik etmesidir. Çünkü iddia delili istilzam eder. Eğer iddia edilen şeye delil getirilmezse doğruluğu şüphelidir. İşte tabiat kanunlarındaki bu değişiklik nübüvveti ispat eden bir delildir. Kelamcılar bu hakikate şu misal ile ayna tutmaktadırlar. Misale göre; padişahın da bulunduğu bir mecliste birisi insanlara padişahın kendisini bir işte vazifelendirdiğini söyler. Orada bulunanlar ise müddeinin iddiasına delil getirmesini isterler. Bu esnada orada

²⁰⁰ Rûm, 30/1-4

²⁰¹ Müslim, Cennet, 17

²⁰² Kasas, 28/85

²⁰³ Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed Mâverdî, *A'lâmu'n-Nubuvve*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1986, s.2; Atik, *Kur'an'a Göre Nübüvvet Bağlamında Değişmeyen Sünnetullah Olarak Mucize Olgusu*, s. 139

²⁰⁴ Şehristânî, *Nihâyetü'l-İkdâm fi 'İlm-i Kelâm*, Mektebetü's-Sekâfetu'd-Diniyye, Kahire 2009, s. 413-414.

bulunan padişah "Evet" demekle iddia sahibini tasdik edebilirken bunun yerine bir âdetini o kişinin ricasıyla değiştirir ve delil isteyen kişiler için padişahın âdetini değiştirmesi "Evet" sözünden çok daha kesin bir delil olur.²⁰⁵ Mekke halkının Resûlullah'tan mûcize istemeleri neticesinde ayın ikiye ayrılması²⁰⁶ vb. mûcizeler misalde olduğu gibi Allah'ın âdetini değiştirerek nübüvvet iddiasını doğrulamasıdır.

2.3.3. Hidâyet Gayesi

Mûcizenin temel gayelerinden birisi de tehaddî sonrasında insanları acze düşürerek onların hidâyetini sağlamaktır. Önyargıdan uzak ve insaflı kimseler iseler onlara fayda verir.²⁰⁷ Binaenaleyh bu mûcizeler toplumun ilgili olduğu, terakki ettiği, geliştiği, uzmanlaştığı alanlarda olmalıdır. Çünkü insan zayıf kaldığı yöne nispeten güçlü olduğu yönde daha çok aciz kalır. Üzerinde daha fazla düşünme ihtiyacı hissedir.²⁰⁸

Örneğin Hz. Mûsâ'nın yaşamış olduğu zaman ve toplumda sihir meşhurdu. Hz. Mûsâ'nın çoğunluk mûcizesi onları sihirden aciz bırakacak türden geldi.²⁰⁹ Hz. İsa'nın yaşamış olduğu zaman ve toplumda tıp meşhur ve uzmanlaşmış alandı. Allah, Hz. İsa'nın eliyle ölüleri diriltmek, kör olanları iyileştirmek vb. mûcizeleri ile en güçlü oldukları alanda onları aciz bıraktı.²¹⁰ Hz. Muhammed zamanında Mekkeliler ve Araplar'ın zirve olduğu alan ise belagat ve şiirdi. Hz. Peygamber de Kur'ân-ı Kerim'le meydan okuyarak en kuvvetli oldukları alanda onları aciz

²⁰⁵ Bkz. Ebû Mansur Abdulkâhir b. Tâhir et-Temîmî Bağdâdî, *Usûlu'd-Dîn*, Dâru'l- Kutubi'l- 'İlmiyye, Beyrut 1981, s. 178-179; İmâmu'l-Harameyn Ebu'l-Me'âlî 'Abdulmelik el-Cuveynî, *Akâdetu'n-Nizâmiyye fî'l-Erkânî'l-İslamiyye*, thk. Muhammed Zâhid el-Kevserî, *el-Mektebetu'l-Ezheriyye*, Kahire 1992 s.67-68; Nûreddîn es- Sâbûnî, *Kitâbu'l-Bidâye mine'l-Kifâye fî'l-Hidâyeti fî Usûli'd- Dîn*, Thk. Fethullah Huleyf, Dâru'l Me'ârif, Mısır 1969, s.88; Hüseyin el-Cisr, *Er-Risâletü'l-Hamûdiyye*, trc. Manastırlı İsmail Hakkı, Sufî yay., İstanbul 2008, s.63; Ebu'l-Mu'in Meymun b. Muhammed Neseî, *Tabsîratu'l-Edille fî Usûli'd-Dîn*, thk. Claude Salamé, Dımaşk 1990, c.1, s. 471; Mes'ud b. 'Umer b. Abdullah Sa'duddîn Taftâzânî, *Şerhu'l-Mekâsîd*, Thk. Abdurrahmân 'Umeyre, Nşr. Sâlih M. Şeref, *Âlemu'l-Kutub*, Beyrut 1998, s. 96, Nursi, Zülfikar, s.227

²⁰⁶ Bkz. Müslim, Münafikîn, 46

²⁰⁷ Bulut, "Mûcize", c.30, s.350-352

²⁰⁸ Yasin Ulutaş, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Döneminde Mucize Anlayışları* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), s.53

²⁰⁹ A'râf, 7/106-110, Tâhâ, 20/18-23

²¹⁰ Âl-i 'İmrân, 3/49

bıraktı.²¹¹ Said Nursi, Hz. Muhammed döneminde revaçta olan alanlara hitabet, fesahat, kâhinlik, gaipen haber verme, geçmiş hadiseleri ve yaratılışa ait bazı olayları bilmek gibi konuları da ilave etmektedir. ²¹²

Kur'ân, Hz. Mûsâ'ya uzunca müddet iman etmeyen sihirbazların "asanın yılanı dönüşmesi" ve "yed-i beyda" mûcizesini gördükleri zaman bunun sihir nev'inden bir şey olmadığını kabul ile iman ettiklerini haber vermektedir.²¹³ Bu mûcize hidâyet maksadına uygun bir örnektir.

2.3.4. İnananlara Yardım ve İkrâm Gayesi

Allah kendisine iman edenlere ve dinine yardımda bulunanlara yardım edeceğini vadedmiştir.²¹⁴ Bu yardım kimi zaman inananların ihtiyaçlarını gidermek suretiyle olmaktadır. Allah'ın mûcize göndermekteki bir diğer gayesi de budur. Bu tür mûcizeler hemen hemen bütün peygamber ve kavimlerinin hayatında göze çarpmaktadır. Nitekim Allah tarafından gönderilen yardım onlara şevk vermekte ve onların huzuru elde etmesini sağlamaktadır. Bu tür mûcizelerin gerçekleşmesi için bir meydan okuma şart değildir.²¹⁵

Bedir Savaşı'nda düşmanlara nispeten çok az kişiden müteşekkil bir orduya sahip olmalarına rağmen Allah'ın, İslâm Ordusuna meleklerle ve yağmurla yardım ederek zafer ihvan etmesi,²¹⁶ su ve yemeğin bereketlenmesi hadiseleri;²¹⁷ havarilerin isteği üzerine Hz. İsa'ya gökten sofranın indirilmesi;²¹⁸ Hz. Mûsâ ve İsrailoğullarını, Firavun'un ordularından kurtarmak için denizin yarılması,²¹⁹ su ihtiyaçlarını binaen asayı vurmak suretiyle çöldeki kayadan on iki pınar fişkırması,²²⁰ yiyecek

²¹¹ Ebu Osman el-Cahız, *Huceccü'n-nübüvve*, Dâru Mektebetü'l-Hilâl, Beyrut 2002, s.156; Nursi, *Zülfikar*, s.227

²¹² Nursi, *Zülfikar*, s.227

²¹³ Bkz. Tâhâ, 20/70-71; Şu'arâ, 26/48

²¹⁴ Muhammed,47/7; Rûm, 30/47.

²¹⁵ Bulut, "Mûcize", c.30, s.350-352

²¹⁶ Âl-i İmran, 3/123-128; 8/Enfal, 9-11

²¹⁷ Buhârî, Menâkıb, 25

²¹⁸ Mâide, 5/111-115.

²¹⁹ Bakara, 2/50; Yûnus, 10/90-92; İsrâ, 17/103; Tâhâ, 20/77-78; Şu'arâ, 26/60-68; Duhân, 44/23-24.

²²⁰ Bakara, 2/60; A'râf, 7/160

ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gökten bildircin ve kudret helvası indirilmesi, yolculuklarında bulutların gölgelik olması²²¹ bu tür mûcizelerdendir.

2.3.5. Helak Gayesi

Allah'ın bir kısım mûcizeleri de helak gayesiyle gerçekleşmiştir. Allah, kendisine isyan edip peygamberlerinin davetlerini doğrulamayan, onlara ve destekçilerine hem psikolojik hem de fiziksel eziyet ve sıkıntı veren toplumlari cezalandırmıştır. Bunlar birçok defa mûcize gördükleri halde akıllarını kullanmayıp inat ederek isyan üzere devam etmekteydiler.²²²

Hız. Nûh'un kavmi mûcizeler görmelerine rağmen iman etmemekte, Peygambere ve iman edenlere zulmetmekteydiler. Rivâyetlere göre kavmi, Hız. Nh'u bayılana kadar acımasızca dverdi. Hız. Nh ayıldığında ise hemen kavmine dua edip şöyle derdi; "Rabbim, kavmimi bağışla, çünkü onlar bilmiyorlar." Kimi zaman öldüğü sanılıp evinin önüne atılırdı.²²³ Bu akıl almaz eziyet ve işkenceler neticesinde yeryüzü Allah'tan bir azap ile suyla dolmuştu.²²⁴

Hız. Hd, Âd kavmine peygamber olarak gönderilmişti. Âd kavmi mûcize olarak kendilerine bir melek indirilmesini talep etmişler, Allah da onların bu taleplerine karşılık vermemişti. Âd kavmi beş yüz kişinin kaldırmaktan aciz olduğu ağırlığa sahip taşlardan kapılarına kanat yapıyordu. "Kuvvete bizden daha güçlü kimmiş." diyerek meydan okuyorlardı.²²⁵ Onlardan biri ayağını yere vurunca ayağı yere giriyordu.²²⁶ Âd kavmi yalanlamaya ve zulmetmeye devam etti ve sonunda yedi gece sekiz gün aralıksız devam eden bir rzgrle Allah onları helak etti.²²⁷

Hız. Lt, Sodom kavmine peygamber olarak gönderilmişti. Bu kavim Allah'a ve peygamberine isyan ediyordu. Tüm uyarı ve ikazlara rağmen kadınlar yerine erkeklerle beraber olmayı tercih ederek ahlaksızlık ve günahta ısrarcıydılar. Nihâyet

²²¹ A'râf, 7/16

²²² Halil İbrahim Bulut, *Nübüvvetin İşpatında Mucize*, Araştırma Yayınları, Ankara 2016, s. 44

²²³ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, c.9, s. 43

²²⁴ Hd, 11/44

²²⁵ Fussilet, 41/15

²²⁶ Celâleddin es-Süyûtî, *Ed-Dürrü'l-Mensûr fi et-tefsîr Bil-me'sr*, Dar el-Fikr, tarih yok Beyrut, c.7, s. 678

²²⁷ Kamer, 54/19-20; Hâkka, 69/7

Hz. Lût; “Ey Rabbim! Yeryüzünde bozgunculuk yapan şu topluluğa karşı bana yardım et.” dedi.²²⁸ Allah'ın gönderdiği meleklerle de kötülük yapmak istemeleri üzerine gökten üzerlerine taş yağarak helak edildiler.²²⁹

Hz. Şuayb'de Medyen halkına gönderilmişti. Onlar putlara tapıyor, ölçü ve tartıda hile yapıyorlardı.²³⁰ Medyen Halkı yapılan ikazları dikkate almadılar. Bunun üzerine onlar şiddetli bir yer sarsıntısı,²³¹ şiddetli bir ses²³² ve gölge günü azabı²³³ ile helak oldular.

Bunlara ek olarak Hz. İbrâhim'in kavmi,²³⁴ Hz. Sâlih'in kavmi,²³⁵ Firavun ve kavmi²³⁶ ve Ashâbü'l-Karye'nin²³⁷ helakları bu tür mûcize çeşitlerine örnektir.

2.4. MÛCİZE'NİN ÖZELLİKLERİ

a) Allah'ın fiili olması, mûcizenin özelliklerinden ilkidir. Buna göre bir şeyin mûcize olabilmesi için meleklerin, insanların ve cinlerin güç ve kudretlerinin üzerinde bir fiil olması gerekmektedir. Sadece insanların aciz kalacağı bir fiil olması yeterli şart değildir.²³⁸

b) Mûcizenin Allah'ın fiili olmasından sonra hemen arkasından gelen ikinci özelliği ise hârikulâde olmasıdır.²³⁹ Mûcize olağanüstü özelliklere sahip değilse elinde zuhur ettiği kişinin doğruluğunu tasdik etmesi mümkün değildir.²⁴⁰

c) Nübüvvet iddiasında bulunan kimsenin doğruluğunu teyit etmek için hiçbir varlığın elde edemeyeceği bir fiil ile meydan okuması gerekmektedir. Buna tehdâdî denilmektedir. Bir kısım kelimeler âlimleri hârikulâdeliğin bir meydan okuma

²²⁸ Ankebût, 29/30

²²⁹ A'raf, 7/84; Şuarâ, 26/173; Neml, 27/58

²³⁰ Şu'arâ, 26/176-179; A'raf, 7/85

²³¹ A'raf, 7/91; Ankebût, 29/37

²³² Hüd, 11/94.

²³³ Şu'arâ, 26/189; Gölge günü için bkz; 'Imâduddîn Ebu'l-Fidâ İsmâil İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk.Sami bin Muhammet Selamet, Daru't- Tıybeti li'n- Neşr ve't- Tevzi', Basım yeri yok 1999, c.6, s.161

²³⁴ Tevbe, 9/70

²³⁵ A'raf, 7/78

²³⁶ Yûnus, 11/90-93, Enfal, 8/54

²³⁷ Yâsîn, 36/13-29

²³⁸ Ebu Bekır Bakıllani, *Kitabu'l-Beyan ani'l-Fark beyne'l-Mu'cizaât ve'l-Kerâmât ve'l-Hile ve'l-Kehânetu ve's-Sihr ve'n-Nâzicât*, Mektebetu's-Şerkiyye, Beyrut 1958, s. 54-57

²³⁹ Bakıllani, *Kitabu'l-Beyan*, s.54-57

²⁴⁰ Ahmed Kâdı Abdülcebbar, *Şerhu'l-usûli'l-Hamse*, TYEKB, İstanbul 2013, c.2 s. 434

neticesinde meydana geldiği takdirde mûcize olabileceğini ifade ederken²⁴¹ diğer bir kısım ise hârikulâdeliğin meydan okuma olmaksızın da mûcize niteliğini kazanabileceğini ifade etmişlerdir.²⁴²

d) Hârikuladeliğin elinde zuhur ettiği zatın peygamber olması gerekmektedir. Aksi takdirde olağanüstü gerçekleşen her olay kendi başına mûcize niteliği taşımış olur.²⁴³ Peygamberlerin, Allah indinde müntehap kimseler olduğunun en önemli delili mûcizelerdir.²⁴⁴ Bir kısım ulemâ ise mûcize tanımlarına meydan okuma ibaresini eklemiş peygamber elinde zuhur etmesi ibaresini eklememişlerdir. Onlara göre meydan okuma peygamber elinde olması anlamını da ihtiva etmektedirler.²⁴⁵

e) Mûcize nübüvvet iddiasında bulunan kimsenin iddiasından sonra gelmelidir. Binaenaleyh iddia ile mûcize arasında süre farkı da fazla olmamalıdır. Eğer mûcize ile arasındaki ilişki yukarıda belirtildiği gibi olmazsa delil olmaz.²⁴⁶

2.5. MÛCİZENİN AKLEN MÛMKÜN OLMASI

Yapılan tüm mûcize tanımlamalarında olağanüstü olma şartı göze çarpmaktadır. Bu da mevcut olan tabiat kanunlarına ve adetlerine muhalif bir olayın meydana gelmesi anlamına gelmektedir. Varlık âleminde bütün cisim, nesne ve fiiller belirli sebep-sonuç ilişkisi içerisinde bulunmaktadırlar. Ateş yakar, su akar, mıknatıs çeker, insan düşünür.²⁴⁷ Ya da odun konuşmaz, ağaç yürümez, ölümler de dirilmez. Tartışma tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bu kâinatta görülen işler her zaman belirli kural ve sebepler doğrultusunda mı gerçekleşir yoksa bazı durumlarda kurallar bozulur mu?

Mûcizenin imkânı hakkındaki görüşleri iki temel grupta toplayabilmekteyiz. Buna göre bu kuralların bazı durumlarda değişebileceğini kabul edenler ve tabiattaki bu kuralların asla değişmez olduğunu iddia edenler.

²⁴¹ Bakıllani, *Kitabu'l-Beyan*, s.47; Bağdâdî, *Usûlu'd-Dîn*, s.171

²⁴² Seyyid Şerif Cürçani. *Şerhu'l-Mevâkıf*, TYEKB, İstanbul 2015, c.3, s. 400

²⁴³ Cürçani, *Şerhu'l-Mevâkıf*, c.3, s.400

²⁴⁴ Sadık, Tanrıku, *Modern Mısır'da nübüvvet tartışmaları-Şeyhulislam Mustafa Sabri Efendi ve Muhammed Ferid Vecdi örneği*. Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi 2021. , s.270

²⁴⁵ Bağdâdî, *Usûlu'd-Dîn*, s.171

²⁴⁶ Bağdâdî, *Usûlu'd-Dîn*, s.171

²⁴⁷ Ulutaş, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Döneminde Mucize Anlayışları*, s.53

Mûcizenin imkânını kabul edenler üç kısma ayrılmaktadırlar. Bir kısmı âlemde meydana gelen tüm olayların Allah'ın kudreti ile meydana geldiğini vurgularlar. Çünkü onlara göre bu işlerin hiçbirisi sebepler neticesinde meydana gelmez. Bunlar Allah'ın işidir ve Allah'ta irade ettiği zaman, irade ettiği yerde, irade ettiği şekilde tasarruf eder.²⁴⁸ Bu görüş Eşâ'ri düşüncesine aittir.

Mâtûrîdîler, Eşâ'rilerden farklı bir anlayışa sahiptirler. Onlara göre tabiatta bir determinizm söz konusudur. Ancak bu determinizm, zorunlu değildir. Onlara göre sebepler var olmakla beraber Allah, göndereceği bir peygamberi vasıtasıyla göndereceği peygamberin doğruluğunu tasdik etmek amacıyla kâinata konan bu kanunları bozarak insanlık için olağanüstü kabul edilen olaylar gösterebilir.²⁴⁹

İslâm filozofları da mûcizeyi kabul etmektedirler. Ancak izah yöntemleri Mâtûrîdî ve Eşâ'rilerden farklıdır. Onlara göre Allah, her fiili zorunlu olarak sebeplere bağlı yaratmıştır. Dolayısıyla mûcizeler, önceden hazırlanmış sebeplere bağlı olarak yaratmıştır.²⁵⁰

İkinci gurup ise mûcizenin imkânına negatif yaklaşmaktadır. Dehriyye, materyalizm, pozitivizm ve determinizm gibi felsefi ekoller bunlardan bazılarıdır. Onlara göre evrendeki bu olaylar zorunlu kanunlar dâhilinde gerçekleşmektedir ve bu kanunlara dışarıdan bir müdahale yapılamaz. Bu kanunlar asla değiştirilmez. Dolayısıyla kanunların değişmesi ile olağanüstü olarak meydana geldiği kabul edilen mûcizeler aklen mümkün değildir.²⁵¹

Mustafa Sabri Efendi'ye göre mûcize Allah'ın varlığı kabul edildikten sonra ele alınabilecek bir konudur. Allah'ın varlığına inanılmadığı takdirde mûcizelerden bahsetmek yersiz olacaktır. Allah'ın varlığı kabul edildiğinde ise mucizenin imkanını kanıtlamak oldukça kolaydır. Zira Allah'a inanmayan bir kimse, onun kudretinin genişliğini ve umumiliğini anlayamazken inanan bir kimse bunun bilincindedir. Nitekim yerleri ve gökleri ilk defa, yoktan yaratan bir yaratıcının insanlık içerisinde seçtiği bir kimseye harikulade haller vermesi gayet mümkündür. Kâinatı yaratan,

²⁴⁸ Bağdâdî, *Usûlu'd-Dîn*, s.171

²⁴⁹ Ebû Mansûr el-Mâtûrîdî, *Kitâbü't-Tevhid*, İsmar Yayınları, İstanbul 2002, s.285

²⁵⁰ Orhan Karadeniz, *İlim ve Din açısından Mucize, Marifet Yayınları*, İstanbul 1999, s.144

²⁵¹ Fahreddin Muhammed b. Ömer Râzî, *el-Erba'în fî usûli'd-dîn*, (nşr. Ahmed Hicazi es-Seka), Kahire 1986, s.97-98

kâinata ve içindekilere de müdahale edebilecek güçtedir. Evrenin yaratılışındaki mûcizelivi halleri kabul edip peygamberlerin ellerinde zuhur eden mucizevi halleri kabul etmemek garipsenecek bir vakiadır.²⁵²

2.6. MÛCİZE, KERAMET, SİHİR VE İSTİDRAC

2.6.1. Mûcize-Keramet İlişkisi

Keramet sözlükte “iyi, ahlâklı ve cömert olmak” anlamlarına gelmektedir.²⁵³ İstilahta ise “peygamberlik iddiası taşımaksızın ve açık bir meydan okuma şartı olmadan şerîatın zâhirine sıkı sıkıya bağlı, istikamet üzere bulunan üstün ahlâk, takvâ ve sâlih amel sahibi mümin kulun elinde zuhur eden olağanüstü hadise” olarak tanımlanmaktadır.²⁵⁴ Gerçekleşen bu hadise şeriata zıt bir şey olmayıp dinimizce uygun olmalıdır.²⁵⁵

Mûcize ile Keramet Arasındaki Benzerlikler;

- a) Kerametler mûcizede olduğu gibi tabiat kanunlarının üstünde bir olay olmalıdır.²⁵⁶
- b) Keramet mûcizede olduğu gibi Allah'ın fiilidir. Veli onun izin ve iradesi ile bunları yapabilmektedir.²⁵⁷

Mûcize ile Keramet Arasındaki Farklar;

- a) Meydana gelen olağanüstülük, mûcizede bir peygamberin elinde zuhur ederken keramette dine bağlı, takvalı, salih kul olan her velinin elinde zuhur edebilir.²⁵⁸

²⁵²Tanrikulu, *Modern Mısır'da nübüvvet tartışmaları-Şeyhulislam Mustafa Sabri Efendi ve Muhammed Ferid Vecdi örneği.*, s.226

²⁵³ Bekir Topaloğlu-İlyas Çelebi, *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2010, s. 182.

²⁵⁴ Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, s. 198

²⁵⁵ M. Said Şimşek, “*Kerâmet*”, ŞİA, İstanbul 2000, c.4, s.313-315

²⁵⁶ Sadruddîn Ali b. Ali b. Muhammed b. Ebi'l-İzz el-Hanefî et-Tahavî, *Şerhu'l-Akâdeti't-Tahâviyye*, Thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Riyad 1412, s. 507.

²⁵⁷ Mehmet Kubat, “*İslami Öğretide Keramet*”, Milet ve Nihal İnanç Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, c.10, sayı:1, Ocak- Nisan 2013, s.46

²⁵⁸ Kubat, *İslami Öğretide Keramet*, s. 46

b) Mûcizede bir tehdidi ve peygamberlik iddiası bulunurken keramette meydan okuma ve velilik iddiasında bulunma gibi bir durum söz konusu değildir.²⁵⁹ Hatta bu gibi kerametler birçok âlime göre istek dışı gerçekleşir.²⁶⁰

c) Peygamberlerin mûcizeyi gizlemek gibi bir zorunluluğu yokken, keramet sahibi velî zatların bu gibi halleri gizlemesi vâciptir.²⁶¹

d) Mûcizenin bir benzeri gösterilemezken, kerametın benzeri gösterilebilir.²⁶²

e) Mûcize, peygamberin doğruluğuna kesin bir delildir. Ancak keramet, velinin istikametine delil sayılmaz. Bunu insanlara iddia edemeyeceği gibi inanmalarını da bekleyemez.²⁶³

2.6.2. Mûcize-Sihir İlişkisi

Sihir sözlükte; “bir şeyi olduğundan başka türlü göstermek, aldatmak, oyalamak; birinin ilgisini çekmek, gönlünü çelmek” mânalarında kullanılmaktadır.²⁶⁴ İsfehânî'ye göre sihir; el çabukluğundan dolayı gözleri yanıtın illüzyonistın ve gerçeği anlamaktan kulakları engelleyen süslü sözlerle dedikoducunun yaptığı gibi kandırma ve gerçeği olmayan hayaller anlamına gelmektedir. Aynı zamanda şeytana bir nevi yaklaşmakla onun yardımını elde etmek ve nesnelere şeklini değiştirme iddiası anlamlarına gelmektedir.²⁶⁵

Sihir yapan kişinin yanıtınmayı sağlayacak gizli bir sebebi vardır. Bu gizli sebep herkes tarafından bilinmediği için sihir olağanüstü bir hadise zannedilir. Zaten herkes için gizli bir sebep ile gerçekleşen bir hadise başkalarını kandırma amacı taşıdığı için sihir denilmektedir.²⁶⁶

Buna göre sihir mûcizeden çok cihetlerle farklıdır. Mûcize ilk olarak tüm insanlığa bir hüccettir. Fakat sihir hiç kimse için delil değildir. Ayrıca sihir tarzı şeyler insanların gücü dairesinde gerçekleşmektedir. Hiçbir kimsenin aciz kalması

²⁵⁹ Yusuf Şevki Yavuz, “*Kerâmet*”, DİA, İstanbul 2002. c.25, s. 268-270

²⁶⁰ Abdülkerim b. Hevâzin el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, Beyrut 2001, s. 379

²⁶¹ Kuşeyrî, *er-Risâle*, s.379

²⁶² Râzî, *el-Erba'în*, s.205

²⁶³ Şimşek, *Kerâmet*, s.315

²⁶⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c.4, s.348; İlyas Çelebi, “*Sihir*”, DİA, İstanbul 2009, c.37, s. 170-172

²⁶⁵ İsfehânî, *Müfredât*, s.442

²⁶⁶ Râzî, *Mefatihü'l Gayb*, c.3, s.624

söz konusu değildir. Ancak mûcize, insanların gücü dairesinde değildir ve insanları acizde bırakan bir olgudur. Mucize, sadece Allah'ın izni ile peygamberlerinin elinde gerçekleşmektedir.²⁶⁷

Bir şeyin mûcize olabilmesi için meydan okuma etrafında gerçekleşmesi ve gerçekleşen hârikulâdeliğin benzerinin bir başkası tarafından gerçekleştirilememesi şarttır. Ancak sihirde ne bir meydan okuma ne de bir benzerinin ortaya konulamaması söz konusu değildir. Tehaddi özelliği taşımadığı gibi farklı insanlar tarafından gerçekleştirilmesi gâyet mümkündür.²⁶⁸

Sihir bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Mûcize ise insanlığın hidâyetine veya yoldan çıkmaları neticesinde helaklarına sebep olan ciddi ve ilahî bir hadisedir.²⁶⁹

2.6.3. Mûcize-İstidrac İlişkisi

İstidrac kelimesi sözlükte; "bir kimseyi bir şeye adım adım, derece derece yaklaştırmak, onu kurduğu tuzağa yaklaştırıp düşürmek ve aldatmak" anlamındadır.²⁷⁰

İstilahta ise "Allah'ı bütün isim ve sıfatlarıyla birlikte tanımayan, O'na kulukta eksiklik eden, masiyetten geri durmayan, meşru olmayan lezzetlere teveccüh eden ve gaflet batıklığında boğulan kimselerde görünen olağandışı işlerdir."²⁷¹

Buna göre istidrac; Allah'ın kendisine isyan eden günahkâr bazı kullarının isteklerini yerine getirmesi, bol nimet, imkân ve başarı vermesidir. Bunun amacı ahirette onların azabını arttırmaktır. Kur'ân'ın şu âyetleri konuya açıklık getirmektedir: "Âyetlerimizi yalanlayanları, biz onları hiç bilmeyecekleri noktalardan yavaş yavaş helâka yaklaştırırız."²⁷² "Bu sözü yalanlayanı bana bırak;

²⁶⁷ Bâkillâni, *Usûlu 'd-Dîn*, s. 27.

²⁶⁸ Bâkillâni, *Usûlu 'd-Dîn*, s. 28

²⁶⁹ Mevlânâ Şiblî, *Asr-ı Saadet*, (terc; Ömer Rıza Doğrul) İstanbul 1978, c.2, s. 374.

²⁷⁰ İsmail Durmuş, *"İstidrâc"*, DİA, İstanbul 2001, c. 23, s. 328

²⁷¹ Cürcanî, *Ta'rîfât*, s. 184

²⁷² A'râf, 7/182

onları bilmedikleri yerden yavaş yavaş yakalayacağız. Onlara mühlet veriyorum, zirâ benim tuzağım sağlamdır."²⁷³

Şeytanın dünyada istediği gibi hareket edebilmesi, Firavun ve Nemrut gibi isyan ve şirkte zirve karakterlere dünyada iken birçok nimetler verilmesi ve hiçbir zorlukla karşı karşıya gelmemeleri istidrac örneklerinden bazılarıdır.

2.7. MÛCİZELERİN TEKNOLOJİYE İŞARETLERİ

Kur'ân içerisinde boş ve fuzuli bilgiler bulunmayan, yaş ve kuru her şeyin kendisinde bulunduğu hikmetli bir kitaptır. Allah'ın geçmiş peygamberlerin mûcizelerini ümmete haber vermesinin birçok hikmet ve maslahatı bulunmaktadır. Bu hikmet ve maslahatlardan biri de mûcizelerin bazı bilimsel gelişmelere işaret etmektir. Birçok müfessir Kur'ân âyetlerini bilimsel ve teknolojik açıdan ele alıp incelemiştir.²⁷⁴

Peygamberler, insanların manevi terakkiyat ve gelişimlerinde lider olmakla beraber maddi terakkiyat ve gelişimlerinde de liderlerdir. Kur'ân, Peygamberlerin mûcizelerini naklederek insanlığın bilimsel ve teknolojik ilerlemelerinin ulaşabileceği en son noktayı belirlemiştir. Binaenaleyh insanlığa birer örnek vermek suretiyle o son noktaya ulaşmağa teşvik etmekte ve insanlara hedef göstermektedir.²⁷⁵

2.7.1. Hz. Süleyman ve Teshir-i Hava

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوها شَهْرٌ وَرَوَّاحُها شَهْرٌ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمِنَ الْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ²⁷⁶

²⁷³ Kalem, 68/44-45

²⁷⁴ Mehmet Yusuf Yagır, *Nursi'nin Kur'an'da Geçen Bazı Peygamberlerin Mucizelerine Yaklaşımı*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 37, s. 96

²⁷⁵ Nursi, *Zülfikar*, s. 160

²⁷⁶ Sebe', 34/12 ; "*Sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü de bir aylık mesafe olan rüzgârı da Süleyman'ın buyruğuna verdik. Ona su gibi erimiş bakır kaynağında da sel gibi akıttık. Cinlerden de Rabbinin izniyle onun elinin altında iş görenler vardı. Onlardan her kim bizim buyruğumuzdan sapsa, ona alevli ateş azabını tattırırız.*"

Yukarıdaki âyette Hz. Süleyman'ın sabah bir aylık yola gidip akşam o bir aylık yoldan tekrar geri dönmesiyle bir günde toplam iki aylık mesafe kat ettiğini ve havanın bu suretle ona musahhar kılındığı ifade edilir. Buna göre Hz. Süleyman fecir vakti Kudüs'ten yola çıkar, öğle vaktine yakın İstahr'a²⁷⁷ ulaşırdı. Akşam saatlerinde de İstahr'dan yola çıkıp geceyi Horasan kalesinde geçirirdi.²⁷⁸

Said Nursi'ye göre Kur'ân, iki aylık mesafenin çok kısa bir süre zarfında kat edilmesini anlatmakla, insanların çalışıp gayret ettikleri takdirde bunu gerçekleştirebilecek teknolojiye ulaşabileceğine işaret etmektedir. Onlara bir hedef vermektedir. Nitekim zamanın ilerlemesi ve bilimin gelişmesi ile insanlık bu hedefi gerçekleştirmeye yaklaşmış ve uçağı icat etmiştir.²⁷⁹

Yahya b. Sellâm ise bu âyeti tefsir ederken rüzgârın Hz. Süleyman'a geldiğini, Hz. Süleyman'ın kendi tahtıyla birlikte oturulmak üzere başka kürsüleri o rüzgâra koyduğunu, sonra da insanlara ve cinlere dönük bir vaziyette tahtına oturduğunu ifade etmektedir.²⁸⁰ Bu ifadeler de akıllara uçağı çağrıştırmaktadır.

2.7.2. Hz. Mûsâ ve Âsâ Mûcizesi

وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعْنُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ²⁸¹

Yukarıda verilen âyette Hz. Mûsâ 'nın kavmi için su talebinde bulunduğu, bunun üzerine Allah'ın ona asasını kayaya vurmasını emrettiği ve neticesinde kayadan on iki pınar fışkırdığı anlatılmaktadır. İsrâiloğulları sıcak

²⁷⁷ İstahr, İran'ın güneyinde Fars Eyaleti sınırları içinde yer alan antik şehir. I. Erdeşir zamanında milattan sonra 224-226 tarihleri arasında Sasani İmparatorluğu'na başkentlik yapmıştır.

²⁷⁸ Süyûtî, ed-*Dürri'l-Mensûr*, c.6, s.667

²⁷⁹ Nursi, *Zülfikar*, s. 161

²⁸⁰ Yahyâ b. Sellâm b. Ebû Sa'labe, *Tefsîru Yahyâ b. Sellâm*, thk. Hind Şiblî, Dâru'l-Kutubi'l İlmiyye, Beyrut 2004, c.2, s.748.

²⁸¹ Bakara, 2/60; "Hani, Mûsâ kavmi için su dilemişti. Bizde, "Asanı kayaya vur" demiştik, böylece kayadan on iki pınar fışkırmış, her boy kendi su alacağı pınarı bilmişti. "Allah'ın rızından yiyin, için. Yalnız, yeryüzünde bozgunculuk yaparak fesat çıkarmayın" demiştik."

Tih Sahrası'nda susuz kaldıklarında Allah tarafından kendilerine bu mûcize ile su ihsan edilmiştir.²⁸²

Müfessirlere göre "Hacer" kelimesinin marife olması taşın bilinen bir taş olduğunu ifade etmektedir. Bir rivâyete göre bu taş, Tûr Dağı'ndan getirilmiş küp şeklinde bir taştı. Her yüzünden üç pınar akardı. Her pınar bir arkın içinden bir kabileye akardı. Onlar altı yüz bin kişiydiler ve kamplarının genişliği on iki mildi.²⁸³ Bir rivâyete göre bu taş, Hz. Âdem ile beraber cennetten indirilen bir taştır. Başka bir rivâyete göre ise bu taş, Hz. Mûsâ'nın yıkanmak için soyunup üstüne koyduğu elbiselerini kaçıran taştır. Mermerden mürekkep, bir zira boyunda olduğu da ifade edilmektedir. Bir kısım müfessire göre ise bu taş özel bir taş değildir. Marife olmasının sebebi ise bir cins olmasıdır.²⁸⁴

Râzi, âsânın ise cennet ağaçlarından bir dal olduğunu, uzunluğunun Hz. Mûsâ'nın boy ölçüsüne göre on zira olduğunu ve iki ucunun karanlıkta ışık verdiğini rivâyet etmektedir.²⁸⁵

Görüldüğü gibi âyetin tefsiri yapılırken olayın nerede gerçekleştiği, kaç kişi oldukları, âsânın boyu ve özellikleri; taşın nereden geldiği, boyu, malzemesi, özel yahut herhangi bir taş olduğu gibi konular incelenmiştir.

Kur'ân'da zikredilen mûcizelerin teknolojik birtakım gelişmelere kılavuz olduğunu ifade eden Said Nursi, bu mûcizenin de beşeriyete bir kapı araladığını beyan etmiştir. İşin rivâyet kısmını ve teknik bilgilerini klasik tefsir kitaplarına havale edip bu âyeti farklı bir yönden irdelemiştir. O, bu âyette zikredilen mûcizenin günümüzde topraktan, taştan, arazi ve tarlalardan su çıkartılmasına yarayan bir alet olan sondaja bir işaret olduğu ifade etmiştir.²⁸⁶

²⁸² Ebüssuûd Muhammed, *İrşâdü'l-'akli's-Selîm İlâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut 2010, c.1, s.105

²⁸³ Ebü'l-Berekât En-Nesefî, *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vil*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 1996, c.2, s.92

²⁸⁴ Nesefî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.2, s.92; Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'akli's-Selîm*, c.1,s.105; Süyûtî', *ed-Dürri'l-Mensûr*, c.1, s.175 ; Râzi, *Mefatihul Gayb*,c.3, s.528; Cârullah Ebü'l Kasım Mahmûd b. 'Umar ez-Zemahşeri,*el-Keşşâf*, c.1, s.144;

²⁸⁵ Râzi, *Mefatihul Gayb*, c.3, s.528

²⁸⁶ Nursi, *Zülfikar*, s. 162

2.7.3. Hz. İ̇sâ'nın Hastaları İyileştirmesi ve Ölüleri Diriltmesi Mûcizesi

وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّجِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ²⁸⁷

Allah'ın izni ile Hz. İ̇sâ'nın mûcize olarak çamurdan canlı bir kuş yapabileceği, kör ve cüzzamlıyı iyileştirebileceği, ölüyü diriltebileceği ve evlerinde ne yiyip ne de biriktirdiklerini İsrâiloğullarına haber verdiği anlatılmaktadır.

Dilcilerin çoğunluğuna göre " الْأَكْمَهَ " kelimesi anadan doğma kör olan kimse anlamına gelmektedir. Azınlık olan bir kısım da önceden gören ancak sonradan bu yeteneğini kaybeden kimse için kullanıldığını ifade etmişlerdir. Rivâyete göre Hz. İ̇sâ'nın yanında elli beş bin kişi bulunuyordu. Diriltmeyi ise "Ya Hayy ya Kayyûm" kelimeleri ile dua ederek yapıyordu.²⁸⁸

Hz. İ̇sâ'nın ölüyü diriltme fiilini dört defa gerçekleştirdiği ifade edilir. Buna göre ilk hadise şöyledir; Hz. İ̇sâ, dostu Azer'in mezarının başına gelerek dua eder. Allah duasını kabul eder, mezar açılır ve ölü dirilir. Azer'in yıllarca yaşadığı hatta çocuk sahibi olduğu rivâyet edilmektedir. İkinci hadise ise yeni ölmüş bir gencin gömmeye götürüldüğü esnada Hz. İ̇sâ'nın yanına gitmesi ve dua etmesi neticesinde gencin dirilip ailesine dönmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Üçüncüsü bir kız çocuğudur. Ölümü üzerinden bir akşam geçmiştir. Hz. İ̇sâ onun başucuna gelerek Allah'a dua eder ve kız dirilir, yıllar boyu yaşar. Son hadise de dirilen kişi Hz. Nûh'un oğlu şam'dır. Buna göre kavmi, Hz. İ̇sâ'ya dirilttiği kişilerin yeni ölmüş insanlar olduğunu; hatta o kişilerin belki ölmeyip bayılmış olabileceğini iddia etmişlerdi. Hz. İ̇sâ'dan Nûh'un oğlunu diriltmesini istediler, o da Allah'ın izni ile diriltti.²⁸⁹

²⁸⁷ Âl-i İmrân, 3/49; "Allah onu İsrâiloğulları'na bir elçi olarak gönderecek ve o şöyle diyecek: "İşte size ben Rabbinizden bir mûcize ile geldim. Çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar ona üflerim de Allah'ın izni ile derhal kuş olur; anadan doğma körü ve cüzzamlıyı iyileştirir, ölüleri diriltirir. Ayrıca evlerinizde ne yiyor ne biriktiriyorsanız size haber veririr. Elbette bunda sizin için, inanan kimselerdenseniz kat'i bir ibret vardır."

²⁸⁸ Râzi, *Mefatihul Gayb*, c.2, s.229

²⁸⁹ Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim es-Semerkindî, *Bahru'l-Ulûm*, basım yeri yok tarih yok, c.1 s. 215

Said Nursi'ye göre Allah, kendisi için dünyayı terk eden bir kula maddi-manevi dertlerine derman olmak amacıyla iki hediye vermiştir. Bu hediyelerden ilki imanı olmayan ölmüş bir kalbi canlandıran hidâyet nurudur. İkincisi ise ölmüş gibi olan hastaların onun nefesiyle ve tedavisiyle tekrardan iyileşmesidir. Said Nursi bu düşüncelerinden sonra bu âyetlerin hiçbir derdin dermansız olmadığını, insanın çalışıp gayret ettiği takdirde anadan doğma körlerin iyileştirebileceğini, hatta ölüme dahi kısa bir süreliğine de olsa çare bulunabileceğini ifade etmektedir.²⁹⁰

2.7.4. Hz. Dâvûd'un Demiri Yumuşatması Mûcizesi

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا يَا جِبَالُ أَوْبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَالنَّارُ لَهُ الْحَدِيدُ²⁹¹

Hz. Dâvûd, Allah tarafından bir ihsan olarak kendisinde peygamberliğin ve saltanatın beraber bulunduğu bir peygamberdi. Kuşlar onunla tesbih eder, demir onun elinde yumuşacık olurdu.

İbn Kesir, Hz. Dâvûd 'un demiri ateşte ısıtmaksızın ve çekiçle vurmaksızın eline ip gibi doladığını; sahip olduğu gücü sayesinde, elinde demirin mum ve hamur gibi yumuşadığını dile getirmektedir.²⁹² Benzer bir mûcize de bakır madeninde Hz. Süleyman'a ihsan edilmiştir.²⁹³

Said Nursi bu iki âyetten yola çıkarak demirin yumuşatılmasını Hz. Dâvûd'a verilen büyük bir fazilet olarak değerlendirmektedir. Çünkü hem demir hem de bakır insanlık ve hayat için çok önemli iki madendir. Bu madenlerin işlenmesi sanayi için bir dönüm noktası ve terakkinin başlangıcı olmuştur. Ona göre bu âyetler; Allah'ın emirlerine itaat eden Hz. Dâvûd'un lisanına ve kalbine her şeyi fasletip hakikatini gösterdiği, demirde balmumu gibi tasarruf edebilmek kabiliyetleri verdiği ve hükümdarlıkta mühim bir kuvvet ihsan ettiği gibi Allah'ın emirlerine uyar ve gayret gösterip çalışırsa insana da bu hikmet ve sanatı verilebilir. O, zamanın ilerlemesi ile

²⁹⁰ Nursi, *Zülfikar*, s. 162

²⁹¹ Sebe', 34/10; "Andolsun biz Dâvûd'a katımızdan benzersiz bir ihsanda bulunduk. "Ey dağlar ve Kuşlar! Onunla beraber Allah'ı tesbih edin" dedik ve onun için demiri yumuşattık."

²⁹² İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c.6, s.467

²⁹³ Sebe', 34/12

sanat ve maddi kuvvet cihetinde en ileri gitmenin demir ve bakıra hükmedebilmekle olduğu ifade etmektedir.²⁹⁴

2.7.5. Hz. Süleyman ve Belkıs'ın Tahtı Mûcizesi

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رآه مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ²⁹⁵

Hz. Süleyman, Allah'ın kudretine bir hüccet, kendisinin ise peygamberliğine bir delil olması için ve Belkıs'ın zekâsını da ölçmek amacıyla Belkıs'ın tahtının kendisine getirilmesini istedi.²⁹⁶ Cinlerden bir İfrit de bunu göz açıp kapayıncaya kadar yapabileceğini söyledi ve taht Hz. Süleyman'ın yanında hazır oldu.

Âyette kitaptan bilgili olarak vasıflandırılan kişinin kim olduğu hakkında farklı izahlar getirilmiştir. Bir kısım ulemâ mevsufun melek olduğunu; bir kısım ulemâ ise insanlardan olduğunu söylemişlerdir. Buna göre melek olduğunu savunanlar Cebrâil veya Allah'ın Süleyman'ı kendisiyle desteklediği bir melektir derken; insan olduğu görüşüne gidenler Hızır, Hz. Süleyman'ın veziri Asaf b. Berhiyâ, İsm-i Azam'ı bilen bir kimse, Hz. Süleyman zamanında adada yaşayan salih bir kul ve Süleyman'ın kendisi olabileceğini savunmuşlardır.²⁹⁷

Said Nursi'nin üzerinde durduğu konu ise; çok uzak mesafeden kısa bir zaman içerisinde aynen veya sureten eşyanın getirilmesi ve çok uzaklarda dahi olsa seslerin anlık olarak celb edilmesidir. Ona göre nasıl Hz. Süleyman ülkesinin her yanından zahmetsiz haberdar olup, halkının halini görüyor ve derdini işitiyordu. Aynen öyle yöneticiler de kabiliyetlerini kullanarak, tabiata konulan kanunlara uyararak ve Allah'ın yardımına uygun olarak hareket ederek Allah'tan dilerlerse teknolojik ilerlemeler neticesinde dünya bir şehir hükmüne geçebilir ve yönetim de

²⁹⁴ Nursi, *Zülfikar*, s. 162

²⁹⁵ Neml, 27/40; “Kitaptan bir ilmi olan ise, “Ben onu sana sen göz açıp kapayıncaya kadar getiririm” diye cevap verdi. Süleyman, tahtın yanına başına yerleştiğini görünce şöyle dedi: “Bu, şükür mü edeceğim yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni imtihan eden Rabbimin bir lütfudur. Şükreden kimse ancak kendisi için şükretmiş olur, nankörlük eden kimseye gelince, o bilsin ki Rabbimin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, cömerttir.”

²⁹⁶ Râzi, *Mefatihul Gayb*, c.24, s.557

²⁹⁷ Neseî, *Medârikü't-Tenzil*, c.2, s.607; Râzi, *Mefatihul Gayb*, c.24, s.557; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c.3, s.367; Şehabeddin Mahmud el-Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-'Azîm ve's Seb'i'l-Mesânî*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1989, c.10, s.198

çok kolaylıklar keşfedilebilir.²⁹⁸ Nitekim hem sureti hem de sesi aynen işiten ve dünyanın her yerinden haberdar olmaya yarayan teknolojilerin bazıları asrımızda keşfedilmiştir. Televizyon, internet, radyo, kameralar, multivizyon, sine vizyon bunlardan bazılarıdır. Ancak kıssada olduğu gibi seslerin ve suretlerin canlı olarak hazır hale gelmesi ilerlemenin son noktasıdır ki bu da ışınlanmadır.²⁹⁹

2.7.6. Hz. Süleyman'ın Şeytan ve Cinleri İtaatine Alması Mûcizesi

وَأَخْرَيْنَ مُقَرَّبِينَ فِي الْأَصْفَادِ³⁰⁰

وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ³⁰¹

Bu âyetlerde cin, şeytan ve kötü ruhların Hz. Süleyman'ın emrine teshir edildiği, şerlerinden emin olunup hayırlı işlerde kullandırıldıkları ifade edilmektedir. Buna göre onlar denize dalıyorlar ve mücevherler çıkartıyorlardır. Şehirler inşa ediyor, köşkler bina ediyorlar ve hayranlık uyandıran sanatlar meydana getiriyorlardı.³⁰²

Said Nursi bu âyetlerden hareketle şunları ifade emektedir; Allah kendisine itaat eden bir kimseye şeytan ve cinleri nasıl musahhar kıldıysa, emirlerine itaat eden kullara da bütün varlıkları hatta cin ve şeytanları dahi musahhar edebilir. Ona göre ölülerin ruhlarıyla bazı şartlar dâhilinde iletişime geçilebileceği iddia edilen ispiritizma ameliyesinin hayırda kullanılmak şartıyla son noktası gösterilmiştir. Günümüzde insanların onlara musahhar olduklarını ancak onların maskarası haline de geldiklerini ifade etmektedir.³⁰³

²⁹⁸ Nursi, *Zülfikar*, s. 162

²⁹⁹ Muhsin Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, İfav Yay, İstanbul 2017, s.64

³⁰⁰ Sâd, 38/38; "Zincirlerle bağlı olarak diğerlerini de onun buyruğu altına verdik."

³⁰¹ Enbiyâ, 21/82; "Dalgalık yaparak onun için (cevherler çıkaran) ve diğer başka işler de gören şeytanları yine onun buyruğuna verdik."

³⁰² Râzi, *Mefatihul Gayb*, c.22, s.163

³⁰³ Nursi, *Zülfikar*, s. 164

2.7.7. Dağ ve Kuşların Hz. Dâvûd ile Beraber Tesbih Etmesi Mûcizesi

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحُنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإشْرَاقِ³⁰⁴

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا يَا جِبَالُ أُوْبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَأَلْنَا لَهُ الْحَدِيدَ³⁰⁵

Hz. Dâvûd Zebûr'u okuyup Allah'ı tesbih etmeye başladığında kuşlar sesini duyar ve gökte durup onunla birlikte tesbih ederlerdi. Bir rivâyette ise sadece kuşların değil dinleyen tüm hayvanların bu tesbihe katıldığı ifade edilmektedir.³⁰⁶

Allah, Hz. Dâvûd 'a sesinin şiddetli ve güzel oluşu sebebiyle dağda da hoş bir yankı vermiştir. Yine sesinin güzelliğinden dolayı, kuşların kendisine kulak vereceği bir özellik vermiştir. Böylece dağın yankılanışı ve kuşların Hz. Dâvûd ile beraber ötüşmeleri bir tesbih gibi olmuştur.³⁰⁷

Fahrettin Râzi ise dağ kelimesiyle cansız varlıkların; kuş kelimesi ile de canlı varlıkların temsil edildiğini söyler. Yani hem canlı varlıklar hem cansız varlıklar Hz. Dâvûd'a katılırken kalpleri taştan daha sert olan katı yürekli insanlar ona katılmamışlardır.³⁰⁸

Said Nursi bu âyetleri incelerken Hz. Dâvûd 'un hitabetindeki mûcizeliği göz önünde bulundurmaktadır. Allah ona öyle bir çekirdeği inkişaf ettirmiş ki dağlar birer asker, talebe ve mürid gibi ona uyarak tesbih etmişlerdir. Nasıl ki şimdilerde haberleşme ve irtibat araçlarının gelişmesiyle bir kumandan dağlara yayılmış olan askerlerine bir cihaz ile "Allahu Ekber" dedirtebilir. Aynen öyle sesin aksetmesi suretiyle fonograf gibi dağlar da Hz. Dâvûd'un zikrine dâhil olmuşlardır. Nursi bu çekirdeğin sümbüllenenek daha ileri aşamalara götürülebileceğini ifade etmiştir.³⁰⁹

³⁰⁴ Sâd, 38/18; "Dağları da onun buyruğu altına verdik ki, akşamve sabah onunla birlikte tesbih ederlerdi."

³⁰⁵ Sebe', 34/10; "Andolsun ki indimizden Davud'a büyük bir fazilet verdik. "Ey dağlar ve kuşlar! Dâvud'la birlikte tesbih edin" dedik. Demiri de onun için yumuşattık."

³⁰⁶ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c.7,s.57

³⁰⁷ Râzi, *Mefatihul Gayb*, c.26, s.324

³⁰⁸ Râzi, *Mefatihul Gayb*, c.25, s.196

³⁰⁹ Nursi, *Zülfikar*, s. 164

2.7.8. Hz. Süleyman'ın ve Hz. Dâvûd'un Kuşlarla Konuşma Mûcizesi

وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً³¹¹ عَلِمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ³¹⁰

Hz Dâvûd ve Hz. Süleyman'a kuşların dili öğretilmişti. Buna göre onlar, her sınıf kuş cinsi ile anlaşabilmekteydi. Bu peygamberlere öğretilen kuşdili, seslerin birbirinden ayırt edilip her sesin mâna ve gayesinin anlaşılmasıdır.³¹² Örneğin; Hz. Süleyman bir ağaca konmuş, başını oynatarak ve kuyruğunu indirip kaldırarak öten bir bülbülün yanından geçerken, yanındakilere bülbülün "Ben, yarım hurma bulup yediğim zaman, dünya umurumda değil." dediğini söylemiştir. Kuşlar ile olan muhavereler çokça tefsir kitaplarında zikredilmiştir.³¹³

Said Nursi bu mûcizenin hayvanların insanlara musahhar kılındığına işaret ettiğini söylemiştir. Örneğin; bal arısı ve ipekböceği insanlığın faydalanması için üretim yaparlar ve güvercinler insanların haberleşmesine fayda sağlarlar. Bunun gibi başka hayvan ve kuşların da davranışlarının ve kâinatın ekosistemine olan hizmetlerinin keşfedilip bilinmesi durumunda hayvanlar birçok kabiliyet ve özellikleriyle hayatın farklı yerlerinde faydalı olabilirler. Nursi, bu mûcizenin kuşları musahhar edip onlardan yararlanmak noktasında ve telefon, radyo gibi cansız eşyaları konuşturmak cihetiyle en son bilimsel sınırı çizdiğini ifade etmektedir.³¹⁴

2.7.9. Hz. İbrâhim'i Ateşin Yakmaması Mûcizesi

فُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ³¹⁵

İnsanlar, Hz. İbrâhim'in putlara karşı aldığı tavır ve inkârcılara karşı verdiği tevhit mücadelesi sebebiyle bir ceza olarak onun yakılması gerektiğini ortaya sürdüler. Meşhur görüşe göre bu fikir Nemrud'a aittir. Nemrud ve kavmi, Hz İbrâhim'i yakmak için bir araya geldiler ve onu bir eve hapsedtiler. Kırk gün hayvanlarla odun taşımak suretiyle yığın yığın odun topladılar. Rivâyete göre bu ateş

³¹⁰ Naml, 27/16 ; "Bize kuşların dili öğretildi."

³¹¹ Sâd, 38/19 ; "Kuşlar da onun etrafında toplanırdı."

³¹² Ebüssuûd, *İrşâdü'l- 'Akli's-Selîm*, c.6,s.276

³¹³ Semerkandî, *Bahru'l-Ulûm*, c.2,s.576; Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, c.10, s.169; Süyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, c.6, s.345

³¹⁴ Nursi, *Zülfikar*, s. 165

³¹⁵ Enbiyâ, 21/69 ; "Ey ateş! İbrahim'e serin ve esenlik ol." dedik.

en yukarıda uçacak kuşu bile yakacak seviyedeydi. Hz. İbrahim mancınık sistemi ile ateşe atıldı ve Allah'tan başka kimsenin hatta bir vesile olarak meleklerin dahi yardımını istemedi. Allah da ateşe selametli olmasını emretti. Ateş, el ve ayaklarının bağlandığı ipleri yakmasına rağmen ona dokunmadı. Rivâyetlere göre kırk gün o ateşin içinde selametle yaşadı. Kendisine o süre zarfında birçok farklı nimet verildi.³¹⁶

Fahrettin Râzi, ateşin nasıl selametli olduğu noktasında da farklı rivâyetler aktarmaktadır. Bir kısım ulemâ ateşteki sıcaklık ve yakma özelliğinin kaldırılıp sadece aydınlatma özelliğinin kaldığını ifade etmişlerdir. Bir kısım ulemâ ateşin cehennem zebanilerine zarar verememesi gibi Hz. İbrâhim'e de zarar vermediğini, Allah'ın onun bedeninde farklı fonksiyonlar yarattığını savunmuşlardır. Bir diğer âlim topluluğu ise Allah'ın Hz. İbrâhim ile ateş arasında ateşin zararına mâni olacak bir engel yarattığını söylemişlerdir.³¹⁷

Nursi, bu mûcizenin ateşin tesirini menedecek bir maddeye işaret ettiğini ifade etmiştir. O, Allah'ın yeryüzünde kişiyi ateşin zararlarından koruyacak maddeleri gizlediğini söylemiş ve çalışıp aramak suretiyle çok büyük ateşlere dayanılabileceğini ifade etmiştir.³¹⁸ Bilimi, aramaya ve çalışmaya teşvik etmiştir. Şu anda zirkonyum battaniye, amyant ve itfaiye elbiselerinde kullanılan nomex kumaşları gibi maddeler bu ilerlemeye örnek gösterilebilir. Örneğin zirkonyum battaniyeler 1430 santigrat dereceye kadar yanmamakta ve içindeki malzemeyi ateşten korumaktadır.

2.7.10. Hz. Âdem ve Ta'lim-i Esmâ Mûcizesi

عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ³¹⁹

Âyette ifade edildiğine göre Allah, Hz. Adem'e bütün isimleri öğretmiştir. Müfessirler bu isimlerle neyin ifade edilmek istediği hususunda farklı görüşler ortaya

³¹⁶ Râzi, *Mefatihul Gayb*, c.22, s.158; el-İmâm Muhiyyü's-Sunne Ebû Muhammed Huseyn b. Mes'udu'l-Beğavî, *Me'alimu't-Tenzil*, (thk. Muhammed 'Abdullah en-Nemr), Dâr Taybe, Riyad 1908, c.5, s.378

³¹⁷ Râzi, *Mefatihul Gayb*, c.22, s.159

³¹⁸ Nursi, *Zülfikar*, s. 166

³¹⁹ Bakara, 2/31; "Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti. Sonra bunları meleklerle gösterip "Sözünüzde doğru iseniz şunların isimlerini bana söyleyin" dedi."

koymuşlardır. Bir kısım ulemâ bütün varlıkların isimleri, halleri, faydası ve özellikleri hakkında her şey olarak anlamışlardır. Bir kısım ulemâ bu ayetten, ona insanların konuştuğları tüm dilleri öğretildiğini anlamışlardır. Buna göre Hz. Âdem'in çocukları yeryüzüne dağıldılar ve farklı dilleri konuşmaya başladılar. Yeryüzünde farklı dillerin konuşulmasının tarihi arka planı buna dayanmaktadır. Kimi ulemâ ise bunu zürriyetinin isimleri olarak değerlendirmektedir.³²⁰

Nursi, her peygamberin ortaya koyduğu mûcizelerin beşerin terekkiyatına bir işaret olması gibi ta'lim-i esma mûcizesinin de umum kemâlat ve terekkiyatların en ileri noktasına işaret ettiğini söylemektedir. Nasıl Allah Hz. Âdem'e isimleri öğretilmesiyle meleklerle karşı üstünlük vermiş, öyle de evlatları olan insanlık da öğrenerek ve çalışarak tüm mahlûkata üstün gelebilir. Bu yolun açık olduğunu Allah'ın isimlerine yapışarak insanların yüksek mertebelere çıkabileceklerini ifade etmiştir.³²¹

³²⁰ Râzi, *Mefatihul Gayb*, c.1, s.80; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kurân Dili*, Sad. İsmail Karaçam vd. Azim Yayınları, İstanbul 1992, c.1, s.267

³²¹ Nursi, *Zülfikar*, s. 167

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RİSÂLE-İ NÛR'DA HZ. MUHAMMED'İN SEMAVÎ MÛCİZELERİNİN İNCELENMESİ

3.1. İSRÂ VE MİR'AC

3.1.1. Kavramsal Olarak İsrâ ve Mî'rac

Gece yürüyüşü, geceleyin gitmek, yürümek, hafifçe yürümek anlamlarına gelen ve (سرى) "s-r-y" kökünden türeyen "isrâ" sözcüğü, Kur'ân'da farklı anlamlarda birçok defa geçmektedir.³²² Ancak "Geceleyin yürümek, yürütmek ve gitmek" anlamlarında üç yerde kullanılmaktadır.³²³

Konumuz ile ilgili olan "isrâ" kelimesi ise İsrâ Sûre'sinin birinci âyetinde geçmektedir. Anlaşılacağı üzere bu kelime sûreye de ismini vermiştir. Terim olarak; Hz Peygamber'in bir gece Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya yaptığı yolculuğa denir. Bu anlam âyette şöyle ifade edilir; *"Kulunu bir gece Mescid-i Harâm'dan kendisine bir kısım âyetlerimizi göstermek için, etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Doğrusu O, işiten ve görendir."*³²⁴

Mî'rac kelimesi ise sözcükte "yukarı çıkmak, yükselmek" anlamındaki "urûc" kökünden türemiştir. İsm-i âlet olan mi'râc kelimesi yukarı çıkma vasıtası ve merdiven anlamına gelir. Terim anlamı olarak ise Hz. Peygamber'in göğe yükselişini ve Allah katına çıkışını ifade eder.³²⁵

Asım Köksal Mir'ac'ı şöyle tarif etmektedir:

³²² İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. 15, s.381

³²³ İsfahânî, *Müfredat*, s.442

³²⁴ İsrâ, 17/1

³²⁵ İsfahânî, *Müfredat*, s. 332; Salih Sabri Yavuz, "Mi'rac", "DİA", İstanbul 2005, c. 30,s.132-135

"Miraç, Allah'a yakınlık makamının en müstesnası ve en üstünüdür. Peygamberlerden bazılarının müstesna bir devirde müstesna bir saatte melekût âlemini seyir ve temaşa gibi pek yüksek bir makama erdikleri, yani miraçları vakidir. Bu saatte, kalp gözünün önünden bütün maddi rü'yet şartları kalkar, duygu cihazlarının maddi ve dünyevi vasıtaları zaman ve mekân kayıtları silinir. Yerin ve göklerin derin sırları, bütün gizli manzaraları apaçık müşahede edilir."³²⁶

3.1.2. İsrâ ve Mi`rac Mûcizesi

İsrâ ve Mir'ac hadisesi, bütün hadis kaynaklarında geçmekte ve tüm İslâm diyarlarından rivâyet olunmaktadır. Bu yönüyle bu iki mûcize mütevatir hadisler arasında zikredilmektedir.³²⁷ Bu rivâyetler arasında en meşhuru şu şekildedir;

"Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber, sahabeye Mi`rac'a götürüldüğü geceden anlatıyordu. Bir gün Hz. Peygamber Kâbe'nin avlusunda, Hatim kısmında uyku ile uyanıklık arasında yatıyorken biri ona gelerek göğsünü yardı, kalbini çıkartarak yıkadı. İman ve hikmetle dolu altından bir kap getirilip kalbine iman dolduruldu ve yerine konuldu. Sonra eşek ve at büyüklüğü arasında Burak adında beyaz bir hayvan getirildi. Burak'ın adımları gözün gördüğü son noktaya kadar ulaşıyordu. Hz. Peygamber onun üzerine binerek dünya semasına kadar gitti. Cebrâil kapının açılmasını istedi. Görevli melekler gelen kişinin kim olduğunu sordular. Cebrâil ise kendisini ve beraberindekini takdim ederek Cebrâil ve Hz. Muhammed dedi. Görevliler, Hz. Peygamber'e mi'rac daveti gönderilip gönderilmediğini Cebrâil'den sordular. O da "Evet" diyerek onayladı. Arkasından melekler hoşamedı ettiler. Kapıyı açtıklarında birinci kat semada Hz. Âdem ile karşılaştılar. Cebrâil, Hz. Muhammed'e onun Hz. Âdem olduğunu bildirdi ve selam vermesini istedi. Birbirleri ile selamlaştılar. Hz. Âdem "Salih evlat, salih peygamber hoşgelmiş" dedi. Sonra Cebrâil ile birlikte ikinci semanın kapısına geldiler. Görevli melekler ve Cebrâil arasında birinci kat semada gerçekleşen aynı diyaloglar geçti. Kapı açıldı ve bu defa Hz. Yahyâ ve Hz. İsrâ ile karşılaştılar. Yine Cebrâil tarafından Hz. Muhammed'e o kimselerin Hz. Yahyâ ile Hz. İsrâ olduğu bildirildi ve selam

³²⁶ Asım Köksal, *Mir'ac Gecesi*, DİB Yayınları, İstanbul 1955, s.3

³²⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.10, s. 204

vermesi istenildi. Karşılıklı selamlaştılar. Hz. Yahya ve Hz. İ̇sâ "Hoş geldin! Bu geliş ne iyi geliş. Hoş geldin salih kardeş, salih peygamber" dediler. Ardından yola devam ettiler ve üçüncü kat semanın kapısına geldiler. Görevli melekler ve Cebrâil arasında yine aynı diyaloglar geçti ve kapı açıldı. Üçüncü kat semada da Hz. Yûsuf ile karşılaştılar. Cebrâil, Hz. Muhammed'e o kişinin Hz. Yûsuf olduğunu bildirdi ve selam vermesini istedi. Yûsuf Peygamber Hz. Muhammed'e hitaben "Hoş geldin! Bu geliş ne iyi geliş. Salih kardeş, salih peygamber" dedi. Hz. Peygamber ve Cebrâil dördüncü kat semanın kapısına ulaştılar. Vazifeli melekler ve Cebrâil arasında yine aynı konuşmalar cereyan etti. Kapı açıldı ve Hz. İdrîs ile karşılaştılar. Cebrâil ona Hz. İdrîs'i takdim etti ve selam vermesini istedi. Karşılıklı selamlaştılar. Hz. İdrîs "Hoş geldin! Bu geliş ne iyi geliş. Salih kardeş, salih peygamber" dedi. Sonra yola devam ederek beşinci kat semanın kapısına geldiler. Kapıdaki melekler ve Cebrâil arasında yine aynı konuşmalar oldu. Kapı açıldı ve bu defa Hz. Hârûn ile karşılaştılar. Cebrâil ona Hz. Hârûn'u takdim etti ve ona selam vermesini istedi. Karşılıklı selamlaştılar. Hz. Hârûn "Hoş geldin! Bu geliş ne iyi geliş. Salih kardeş, salih peygamber" dedi. Sonra altıncı kat semanın kapısına geldiler. Kapıdaki melekler ve Cebrâil arasında yine aynı konuşmalar oldu. Kapı açıldı ve bu defa Hz. Mûsâ ile karşılaştılar. Cebrâil ona Hz. Mûsâ'yı takdim etti ve ona selam vermesini istedi. Karşılıklı selamlaştılar. Hz. Mûsâ "Hoş geldin! Bu geliş ne iyi geliş. Salih kardeş, salih peygamber" dedi. Onlar yola devam etmek üzere onu geçince ağlamaya başladı. Neden ağladığı sorulduğunda ise kendisinden sonra delikanlı bir peygamberin geldiğini ve onun ümmetinden cennete gideceklerin kendisinin ümmetinden cennete gideceklerden fazla olacağını ifade etti. Sonra yola devam ederek yedinci kat semanın kapısını çaldılar. Kapıdaki melekler ve Cebrâil arasında yine aynı konuşmalar yaşandı. Kapı açıldı ve bu defa içeride Hz. İbrâhim ile karşılaştılar. Cebrâil ona "Baban İbrâhim'dir, ona selam ver" diyerek Hz. İbrâhim'i takdim etti ve ona selam vermesini istedi. Hz. İbrâhim "Salih oğul, salih peygamber hoş geldin" dedi. Yedi kat semayı aştıktan sonra Sidretü'l Muntehâ'ya çıkarıldı. Orada ağaçların meyveleri Hecer testileri, yaprakları ise fil kulakları kadar büyüktü. Orada ikisi batini ikisi zahiri olmak üzere dört nehir vardı. Hz. Peygamber bunları Cebrâil'e sorunca iki batini nehrin cennetin iki nehri olduğunu, iki zahiri nehrin ise Nil ve Fırat nehirleri olduğunu söyledi. Sonra Beytü'l Ma'mur'a çıktılar. Burada Hz.

Peygamber'e bir kap şarap ve bir kap süt getirildi. Hz. Peygamber fitrata uygun olan sütü tercih edip, içti. Daha sonra Hz. Peygamber'e kırk vakit namaz farz kılındı. Oradan dönerken Hz. Mûsâ ile karşılaştı. Hz. Mûsâ, ona ne ile emrolunduğunu sordu. Hz. Peygamber, gece ve gündüz kırk vakit namaz ile emrolunduğunu söyledi. Hz. Mûsâ, kendisinin İsrailoğulları ile olan tecrübelerine dayanarak bu namaz emrinin ümmeti için fazla olduğunu ve hafifletilmesini Allah'tan niyaz etmesini tavsiye etti. Hz. Muhammed geri döndü ve Rabbinden namaz emrini hafifletmesini niyaz etti. Allah namazlardan on vakit kaldırarak otuz vakite düşürdü. Hz. Mûsâ yine aynı şeyleri söyledi ve hafifletmesi için Rabbine bir daha dönmesini tavsiye etti. Allah, Hz. Muhammed'den on vakit namazı daha kaldırdı derken nihayet beş vakite düşürülene kadar Hz. Mûsâ ile Hz. Peygamber arasında bu diyalog böylece devam etti. Ancak Hz. Mûsâ beş vakit namazında hafifletilmesi için geri dönmesini söyleyince Hz. Muhammed beş vakite razı olduğunu, utandığını ve artık geri dönemeyeceğini ifade etti. Hz. Peygamber Hz. Mûsâ'yı geçince bir münadi nida ederek "Farzımı kesinleştirdim, kullarımdan hafiflettim de" dedi.³²⁸

İsrâ ve Mi`rac hadisesini rivâyet eden sahabilerin isimleri şöyledir;

- 1) Abdullah b. Abbas,
- 2) Abdullah b. Amr b. Âs,
- 3) Abdullah b. Ebi Sebre,
- 4) Abdullah b. Es'ad b. Zûrâre,
- 5) Abdullah b. Mes'ud,
- 6) Abdullah b. Ömer,
- 7) Abdullah b. Seddad,
- 8) Abdurrahman b. Kurt,
- 9) Büreyde b. Husayb,
- 10) Cabir b. Abdullah,
- 11) Ebu Eyyub Halid b. Zeyd el-Ensârî,
- 12) Ebu Hureyre,
- 13) Ebu İlabbetu'l-Bedrî

³²⁸ Buhari, Bed'u'l-Halk 6, Enbiya 22, 43, Menakibu'l-Ensar 42; Muslim, Iman 264 (164); Tirmizi, Tefsir, İnşirah, (3343); Nesai, Salat 1, (1, 217-218).

- 14) Ebu Leyla,
- 15) Ebu Saîd el-Hudrî,
- 16) Ebu Ümâme,
- 17) Ebu Zerr el-Gıfârî,
- 18) Ebu'l-Hamrâ,
- 19) Enes b. Mâlik,
- 20) Esmâ binti Ebu Bekir,
- 21) Huzeýfe b. Yeman,
- 22) Hz. Âişe,
- 23) Hz. Ali,
- 24) Hz. Ömer,
- 25) Hz. Ümmü Seleme,
- 26) Mâlik b. Sa'saa,
- 27) Sehl b. Sa'd,
- 28) Semûre b. Cündüb,
- 29) Suheyb b. Sinan,
- 30) Şeddad b. Evs,
- 31) Übeyy b. Ka'b,
- 32) Ümmü Hani binti Ebi Talib³²⁹

3.1.3. İsrâ ve Mi`rac ile İlgili Âyetlerin Tefsiri

İsrâ mucizesi her ne kadar semavî bir mucize olmayıp yeryüzünde gerçekleşmiş olsa da Mi`rac mucizesi ile beraber işlenmektedir. Nitekim İsrâ ve Mi`rac arasında zaman farkı olmaması, peşpeşe gerçekleşmesi, birbirinin tetimmesi olması bunun başlıca sebeplerindendir. Binaenaleyh İslâm Kültüründe Mi`rac denildiği vakit İsrâ müstakil bir olay olarak hatırlanmayıp beraber değerlendirildiği bir vakiadır.

3.1.3.1. İsrâ Sûre'sinde İlgili Âyetler

İsrâ Sûre'sinde ilgili âyet şöyledir;

³²⁹ Asım Köksal, *Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed Aleyhisselam ve İslâmîyet*, Işık Yayınları, İstanbul 2008, s. 540

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا
إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

"Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi göstermek için abdini Mescid-i Harâm'dan çevresini mübarek yaptığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksanîyetlerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmektedir ve herşeyi görmektedir." ³³⁰

3.1.3.1.1. "سُبْحَانَ" Kelimesi

Öncelikle müfessirler âyette zikredilen tenzih üzerine durmuşlardır. Buna göre "سُبْحَانَ" kelimesi mastar yerine kullanılan bir isimdir.³³¹ Ancak isimlerin kendinde bulundurduğu özelliklere de tam mânasıyla sahip değildir. Bu kelimenin başına "elif" ve "lam" takısı gelmez, fiil türetilmez. Allah'ın her türlü eksiklerden uzak ve berî olması anlamına gelir. Allah'ı zikretmekte kullanılan en önemli kelimelerden olup, başkası için kullanılması da uygun karşılanmamaktadır.³³²

Süyûtî, Nâfi'nin bu kelimenin anlamını İbn Abbas'a sorduğunu ve onun da "Yüce Allah'ı bütün eksikliklerden tenzih etmektir." dediğini rivâyet etmektedir.³³³

3.1.3.1.2. "أَسْرَى" Kelimesi

Müfessirler daha sonra "أَسْرَى" kelimesini incelemişlerdir. Buna göre hem "esra", hem de "sera" fiili "gece yürüyüşü" anlamına gelmekle aynı mânayı ifade etmektedirler.³³⁴

3.1.3.1.3. "عَبْدٌ" Kelimesi

Hz. Peygamber'in kul anlamına gelen "عَبْدٌ" kelimesi ile zikredilmesi de müfessirlerin ele aldığı başlıklardan birisidir. Öncelikle şu ifade edilmelidir bu kelimeyle kastedilen kişi ittifak ile Hz. Muhammed'dir.³³⁵ Bu kelimenin tercih

³³⁰ İsrâ, 17/1

³³¹ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.10, s. 204; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.20 s.291

³³² Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.10, s. 204

³³³ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.5, s.183

³³⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.20 s.292, Nâsirüddîn Ebû Saïd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut 1995, c.3. s.247

³³⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.20 s.292

edilmesi ile Hz. Muhammed'in tüm hayatını kulluk etmeye adanmış ve kullukta en yüksek dereceye ulaştığı bildirilmiştir.³³⁶ Ulemâ Hz. Peygamber'in kulluktan daha şerefli bir vasfı olmadığını ifade etmiştir. Onlara göre daha şerefli bir vasıf olsaydı mezkûr kelimenin yerine tercih edilirdi.³³⁷

Râzi bir rivâyeti şöyle zikretmektedir; "Hz Muhammed, Mi`rac'ta en yüksek mertebeye varınca, Allah "Ey Muhammed, seni neyle şerefli edeyim?" diye vahyetti. Hz. Peygamber ise "Ey Rabbim, beni kendine kul olmaya yarıştıran" diye cevap verdi. Allah da bunun üzerine, bu âyeti nazil etti."³³⁸

3.1.3.1.4. "أَيْلًا" Kelimesi

Kelime tahliline devan eden âlimlerimiz "أَيْلًا" kelimesinin zarf olarak mensub olduğunu söylemişlerdir. Nekra olmasının amacı ise bu gece yürüyüşünün kısalığına işaret etmektir.³³⁹ "أَسْرَى" kelimesinin gece yürüyüşü anlamına geldiği halde "أَيْلًا" kelimesiyle birlikte kullanılması ise mânayı tekit etmek içindir.³⁴⁰

3.1.3.1.5. "مَسْجِدِ الْأَقْصَا" ve "مَسْجِدِ الْحَرَامِ" Tamlamaları

Âyette zikredilen Mescid-i Aksâ ve Mescid-i Harâm sözcükleri ile belirtilen yerin neresi olduğu da incelenmiştir. Hz. Peygamber'in alındığı yerin ifade edildiği Mescid-i Harâm bir kısım ulemâya göre ilk anlaşıldığı mâna ile Kâbe'nin etrafıdır.³⁴¹ Ancak bazı hadis kaynaklarında Hz. Peygamber'in amcasının kızının evinde istirahat halinde olduğu zikredilmektedir. Bu rivâyetleri dikkate alan diğer bir kısım ulemâ ise tüm mescidi kuşatıp içine aldığı için Mescid-i Harâm'ın bütün harem bölgesini ifade ettiğini kabul etmişlerdir.³⁴²

³³⁶ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Akli's-Selîm*, c.5, s.155

³³⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.10, s. 206

³³⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.20 s.292

³³⁹ Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c.3. s.247;

³⁴⁰ Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.2, s.244; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.20 s.292; Zemahşerî, *Keşşâf*, c.2, s.646

³⁴¹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.20 s.292

³⁴² Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.20 s.292, İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, Dâru'l Fikr, Beyrut tarih yok, c.5, s.102

Mescid-i Aksâ ifadesi ile Filistin'de bulunan Kudüs'ün ifade edilmek istendiği üzerine görüşler birleşmiştir. Mescid-i Aksâ ile Mescid-i Harâm arasındaki menzil çok uzak olduğu için, bu yere Mescid-i Aksâ yani "en uzak mescid" denilmiştir.³⁴³

Buraya en uzak mescit anlamında "Mescid-i Aksâ" denilmesinin diğer bir sebebi ise onun ötesinde bir mescidin bulunmamasıdır.³⁴⁴

Buranın etrafının bereketli kılınması ise peygamberlerin durağı, meleklerin iniş noktası ve Hz. Mûsâ'dan beri peygamberlerin ibadet yaptığı bir yer olması sebebiyledir. Ayrıca burası bereketli olarak zikredilmiştir. Çünkü etrafı çiçekler, ağaçlar, meyveler ve nehirlerle donatılmış bir yerdir.³⁴⁵

3.1.3.1.6. İsrâ Hadisesi'nin Gerçekleştiği Tarih

Bu hadisenin ne zaman gerçekleştiği noktasında da müfessirler farklı rivâyetler nakletmişlerdir. Şu bir gerçektir ki; âyetin açık ifadesi ile bu hadise bir gece vaktinde gerçekleşmiştir. İhtilâfa düşülen nokta hangi zamana ait bir gece olduğudur. Mukâtil'a göre bu gece hicretten bir yıl önceki bir gecedir.³⁴⁶ Zemahşerî ise bazı rivâyetlere dayanarak bu hadisenin nübüvvetten önceki bir gece gerçekleştiğini kabul etmektedir.³⁴⁷ Hz. Âişe 'den gelen bir rivâyet ise nübüvvetin yedinci yılında gerçekleştiğine dairdir. İbn Şîhab ise nübüvvetin beşinci yılında gerçekleştiğini rivâyet etmiştir.³⁴⁸

3.1.3.2. Necm Sûresi İlgili Âyetleri

3.1.3.2.1. Necm Sûresi 5-6-7. Âyetler

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَىٰ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ

³⁴³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.20 s.292; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c.5,s.5

³⁴⁴ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, c.5, s.103, Beyzâvî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, c.3. s.247

³⁴⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.20 s.292, İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c.5, s.5; Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, c.5, s.103; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kurân Dili*, c.5, s.275

³⁴⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.20 s.292

³⁴⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c.2, s.646

³⁴⁸ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.10, s. 206

"Onu, güçlü, yüksek özelliklerle donatılmış biri öğretti. O, ufkun en yüksek noktasındayken hakiki suretiyle görüldü."³⁴⁹

Bu âyette üstün nitelikli, kuvvetli kelimeleri ile cumhura göre Cebrâil kastedilmiştir. Çünkü, Allah'ın ilginç ve doğaüstü işlerini göstermekte bir vasıtaadır. Onun kuvvetine dair müfessirler Lût Kavmi'nin şehrini göğe kaldırıp tersine çevirmesi ve Semûd kavmine tek bir sayha göndermesi ile onların hareketsiz çöküp mahvolmalarını misal getirmişlerdir.³⁵⁰

"ذُو مِرَّةٍ" kelimesi ise akl-ı selim ve ileri görüş sahibi demektir.³⁵¹ Kurtubî, Cebrail'in isabetli görüşü ve keskin bir zekâsı olduğuna, Allah'ın tüm peygamberlere gönderilen vahiyde onu vazifeli kılmasını delil olarak göstermektedir. İbn Abbas'a göre ise bu kelime güzel görünümlü demektir.³⁵² Râzî bu kelimenin dört anlamı olabileceğini ifade etmektedir. Bu mânalar şu şekildedir;

- a) "Kuvvetli"
- b) "Akıl ve din hususunda mükemmel"
- c) "Büyük görünümlü, azametli, heybetli"
- d) "Güzel huy sahibi"³⁵³

"فَاسْتَوَى" kelimesi ise Cebrâil'in aslî suretinde dikilivermesi anlamına gelmektedir. O'nun asıl şekliyle görünmesi hiçbir peygamber için vâki olmamıştır. Ancak Hz. Peygamber için bu durum iki defa gerçekleşmiştir. Bunlardan birisi veryüzünde diğeri ise Mi`rac esnasında olmuştur.³⁵⁴

³⁴⁹ Necm, 53/ 5-7

³⁵⁰ Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c.5. s.157, Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, c.9, s.215; Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.3, s.389, Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, c.17, s. 87; Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Aklî's-Selîm*, c.8, s.155

³⁵¹ Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c.5. s.157

³⁵² Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.3, s.390; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c.7, s.444

³⁵³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.28 s.238

³⁵⁴ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c.7,s.444; Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c.5. s.157; Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.3, s.390; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, c.17, s. 87; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.7, s.644

"وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى" cümlesi ise Cebrâil'in doğrulduğu yerin yüksekliğine işaretler. "Ufuk" Güneş'in doğduğu yere denir.³⁵⁵ Rivâyete göre Hz. Peygamber, Cebrâil'i yaratılışta olduğu gibi görmek istedi. Bunun üzerine Hira Dağı'nda bulunduğu bir vakitte Cebrâil doğudan ona göründü, doğudan batıya bütün dünyayı kapladı ve ufukları doldurdu. Bunun üzerine Hz. Peygamber bayıldı. Cebrâil insan suretinde geldi, Hz. Peygamber'in yüzündeki toprağı sildi ve onu kucakladı.³⁵⁶ Bir kısım müfessirlere göre bu ifade ile Mi`rac hadisesinde Hz. Peygamber'in Cebrâil'i aslı suretinde ikinci defa görmesi kastedilmektedir.³⁵⁷

Taberî ve Râzî yukarıdaki görüşleri rivâyet etmekle birlikte "هُوَ" zamirinin Cebrâil'e değil Hz. Muhammed'e raci' olduğunu söylemektedirler. Taberî'ye göre bu âyet, Hz. Peygamber'in Mi`rac'a çıktığı zaman Cebrâil ile beraber Güneş'in doğduğu yüksek yerden yukarıya doğru yükseldiklerini ve dik bir şekilde gittiklerini anlatmaktadır.³⁵⁸ Râzî'ye göre de bu âyet Hz. Muhammed'in kadr ve kıymetinin, rütbe ve makamının yüksekliğine işaretler.

3.1.3.2.2. Necm Sûresi 8-9-10. Âyetler

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ

*"Sonra yaklaştı derken iyice sarktı. Öyle ki, araları iki yay kadar hatta daha da yakın oldu. Böylece Allah, kuluna vahyetmek istediği vahyini iletti."*³⁵⁹

"ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى" âyeti Hz. Cebrâil'in yeryüzünün en yüksek ufkunda doğrulmasından sonra Hz. Peygamber'e yaklaşılarak vahiy indirdiğini ifade etmektedir. Enes b. Mâlik'ten gelen bir rivâyete göre ise "Allah'ın emri ve hükmü peygambere yaklaştı." demektir.³⁶⁰

³⁵⁵ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 88

³⁵⁶ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Akli's-Selîm*, c.8, s.155; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 88

³⁵⁷ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.7, s.644

³⁵⁸ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'ul Beyân fi Tefsir'il Kur'ân*, Daru't Terbiye ve't Tûras, tarih yok Mekke, c.22, s.501

³⁵⁹ Necm,53/8-10

³⁶⁰ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 89

Mukâtil'e göre bu ifadeler "Allah yaklaştı" demektir. Bu ise Mi`rac gecesinde Allah'ın Hz. Muhammed'e yaklaştığı, ona iki yay mesafesi kadar veya daha da yakın olduğu anlamına gelmektedir.³⁶¹

Bir kısım kimselere göre ise Cebrâil'in Hz. Peygamber'e sarkması onun ruhunu göğe çıkartmasının temsilidir.³⁶²

"قَابَ قَوْسَيْنِ" yani "iki yay kadar" ifadeleri ise Arap adetlerine göre bir temsildir. Çünkü Araplar mesafe ile ilgili ölçü ifade edecekleri zaman yay, ok, kırbaç mızrak vb. savaş malzemelerini kullanırlardı.³⁶³ Bir kısım müfessire göre ise yay, arşın anlamına gelmektedir. Böylece anlam "iki arşın ya da bir arşın kaldı" şeklinde olmaktadır.³⁶⁴ Aynı zamanda bu âyette temas durumu temsil edilmektedir. Böylece vahyedilen şeyi dinlemede en ufak bir karışıklığın olmadığı vurgulanmaktadır.³⁶⁵

"فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عِبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ" yani "Allah, kuluna vahyetmek istediği vahyini iletti." âyeti ile ona indirilen vahyin şanının büyüklüğü anlatılmaktadır.³⁶⁶ Bu âyette failin ve muf'ülün kim olduğu hakkında da görüş farklılıkları vardır. Buna göre;

- a) Allah'ın Hz. Muhammed'e doğrudan aracısız vahyetmesidir. Bu hadise Mi`rac gecesinde olmuştur.
- b) Cebrâil Hz. Peygamber'e vahyetmesidir.
- c) Allah'ın Cebrâil'e vahyetmesidir.³⁶⁷

Bu konuyla ilgili Elmalılı'nın görüşü birinci ihtimaldir ki o da âyetlerin Mir'ac'a işaret ettiği. O, Allah'ın özel bir kulu olan Hz. Muhammed'in istivadan sonra Allah'a daha da yaklaştığını, tüm perdelerin ve vasıtaların aradan kalkarak

³⁶¹ Zâdü'l-Mesîr, c.4, s.185; Taberî, *Câmi'ul Beyân*, c.22, s.503

³⁶² Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c.5, s.157; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kurân Dili*, c.7 s.293

³⁶³ Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.3, s.390; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.28 s.239

³⁶⁴ Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr*, Daru'l Kutubi'l Arabî, Beyrut 2001, c.4, s.184; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.7, s.644; Taberî, *Câmi'ul Beyân*, c.22, s.503; Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, c.9, s.218; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c.7, s.444

³⁶⁵ Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c.5, s.157; Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Akli's-Selîm*, c.8, s.156

³⁶⁶ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 91; Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c.5, s.157

³⁶⁷ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, c.4, s.185

Allah'ın doğrudan doğruya ona vahyini ilettiğini ifade etmektedir. Ona göre Mi`rac'ta her ne vahyedilseyse Cebrâil'in bunda bir aracılığı söz konusu olmamıştır.³⁶⁸

Âyette vahyedildiği belirtilen şeyin ne olduğu hakkında da farklı izahlar yapılmıştır. Buna göre vahyedilen şey;

- a) Namaz emridir.
- b) Peygamberlerden hiçbir kimsenin Hz. Muhammed'den önce cennete giremeyeceği ve onların ümmetlerinin de Hz. Peygamber'in ümmetinden önce cennete giremeyeceklerine dair olan hükümdür.
- c) Âyetteki, ism-i mevsûl, genel bir anlam ifade eder ki bu da, Cebrâil'in vahyettiği herşeydir.³⁶⁹

3.1.3.2.3. Necm Sûresi 11. Âyet

مَا كَذَّبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى

"Gönlü, gördüğünü yalanlamadı."³⁷⁰

Âyette zikredilen "الْفُؤَادُ" yani kalp, müfessirlerin çoğuna göre Hz. Peygamber'in kalbidir. Buna göre Hz. Muhammed, Cebrâil'i gördüğü vakit Allah, Hz. Peygamber'de bu görme fiilinin bir hayalden ibaret olmadığına dair kati bir bilgi yaratmıştır. Böylece mâna "Onun kalbi, bunun yalan olma ihtimalini olası görmedi." şeklinde olmalıdır.³⁷¹

Bir kısım müfessirler ise mânanın "Hz. Muhammed'in kalbi, Mi`rac gecesi gördüklerini yalanlamadı." şeklinde olduğunu belirtmişlerdir.³⁷² Bu görmenin kalp veya göz ile olduğuna dair iki farklı görüş mevcuttur.³⁷³

"رَأَى" fiilinde kastedilen failin kim olduğu hakkında da fikir ayrılıkları mevcuttur. Genel itibariyle bu görüşler üç ihtimalde toplanmışlardır;

³⁶⁸ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kurân Dili*, c.7. s.295

³⁶⁹ Râzî, *Mefâtihu 'l-Gayb*, c.28, s.241

³⁷⁰ Necm, 53/11

³⁷¹ Râzî, *Mefâtihu 'l-Gayb*, c.28 s.241

³⁷² Kurtubî, *el-Câmi ' li Ahkâmi 'l-Kur'ân*, c.17, s. 92; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kurân Dili*, c.7, s.295

³⁷³ Süyûtî, *ed-Dürrü 'l-Mensûr*, c.7, s.648; Kurtubî, *el-Câmi ' li Ahkâmi 'l-Kur'ân*, c.17, s. 92

- a) Hz. Muhammed'in kalbidir. Bu şekilde kabul edildiği takdirde mâna şöyle olmaktadır; "Onun kalbi, kalbinin gördüğü şeyi yalanlamadı."³⁷⁴
- b) Hz. Muhammed'in gözüdür. Bu şekilde kabul edildiği takdirde mâna şöyle olmaktadır; "Onun kalbi, gözünün gördüğü şeyi yalanlamadı."³⁷⁵
- c) "الْفُؤَادُ" kelimesinin başındaki elif-lam takısının cins için olduğu kabul edilirse mâna şu şekilde olmaktadır; "Kalpler, Hz.Muhammed'in gördüğü şeyi yalanlamadı."³⁷⁶

"ما" ifadesiyle görüldüğü belirtilen şeyin ne olduğu da yukarıda bahsi geçen ihtilâfa göre farklılık göstermektedir. Buna göre;

- a) Allah³⁷⁷
- b) Cebrâil³⁷⁸
- c) İlahî ilginç âyet ve mucizeler³⁷⁹

3.1.3.2.4. Necm Sûresi 12. Âyet

أَفَنُورُهُ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ

"Onun gördüğü şeyden kuşku mu duyuyorsunuz?"³⁸⁰

Bu âyetin bir rivâyete göre iniş sebebi müşriklerin, İsrâ ve Mir'ac esnasında Allah'ın Hz. Peygamber'e gösterdiği şeylere inanmamaları neticesinde onunla tartışmaya girişmeleridir. İşte bu âyet, müşriklere cevap vermek ve Hz. Muhammed'in gördüğünü söylediği şeylere inanmaya davet etmek için nazil olmuştur.³⁸¹

³⁷⁴ Taberî, *Câmi'ul Beyân*, c.22, s.507

³⁷⁵ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kurân Dili*, c.7, s.295 ; Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c.5, s.158; Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.3, s.390

³⁷⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.28 s.241

³⁷⁷ Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.3, s.390; Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c.5, s.158; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, c.4, s.186

³⁷⁸ Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.3, s.390; Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c.5, s.158; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, c.4, s.186; Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Akli's-Selîm*, c.8, s.156

³⁷⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.28 s.242

³⁸⁰ Necm, 53/12

³⁸¹ Taberî, *Câmi'ul Beyân*, c.22, s.510

Başka bir rivâyete göre Hz. Muhammed, Cebrâil'i gördüğünü Mekkelilere haber verince şaşırıldılar ve onu inkâr ettiler. Bunun üzerine bu âyet indirildi.³⁸²

3.1.3.2.5. Necm Sûresi 13-14. Âyetler

وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزَّلَةً أُخْرَىٰ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ

"Yemin olsun; Peygamber onu diğer bir inişinde de Sidretü'l Müntehâ'nın yanında gördü."³⁸³

Bu âyette Hz. Muhammed'in Cebrâil'i asli suretinde bir defa daha gördüğüne vurgu vardır. Bu ikinci görme, bir iniş esnasında yani Mi`rac gecesinde gerçekleşmiştir.³⁸⁴

Bir kısım müfessir ise zamir ile ikinci defa görüldüğü vurgulanan şeyin Allah olduğunu ifade etmişlerdir.³⁸⁵ Buna göre Mi`rac gecesinde Hz. Peygamber beş vakit namaz emrinin tespiti amacıyla birkaç kere gidip geldi. O defalardan birinde Rabbini bir daha gördü.³⁸⁶ Görülen şeyin ne olduğu hakkında fikir ayrılığı olsa da inişin Mir'ac'ta gerçekleştiğinde ittifak vardır.³⁸⁷

"Sidre" âlimlerin çoğunluğuna göre arşın sağ tarafında yedi kat gökteki "Nebk" ağacıdır. "Müntehâ" ise bitiş yeri ya da bitiş mânasındadır.³⁸⁸ Nabk ağacı altıncı semadadır. Yedinci semada olduğunu belirten rivâyetler de gelmiştir.³⁸⁹

Hız Peygamber'in şöyle dediği rivâyet edilmektedir:

"Ben yedinci semada bulunan Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar yükseltildim. O Sidre'nin köknar yemişleri Hecer testileri gibi, yaprakları da fil kulakları gibi idi. Onun dibinden ikisi görünen, ikisi de batın (gizli, olmak üzere dört) nehir çıkıyordu.

³⁸² Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, c.9, s.222

³⁸³ Necm, 53/13-14

³⁸⁴ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c.7,s.447 Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.3, s.391; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.28 s.243; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 9; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.7, s.650

³⁸⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.28 s.243; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 94; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, c.4, s.186

³⁸⁶ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, c.4, s.186

³⁸⁷ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kurân Dili*, c.7, s.296

³⁸⁸ Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.3, s.391

³⁸⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 94

Ey Cebrâil! Bu nedir, diye sordum. Dedi ki: Batın (görünmeyen) iki nehir cennettir. Zahir olan iki nehir ise Nil ve Fırat'tır."³⁹⁰

3.1.3.2.6. Necm Sûresi 15-16. Âyetler

عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ

"Onun yanında huzur içinde kalınacak Me'va cenneti vardır. O an sidreyi kaplayan kaplıyordu."³⁹¹

"Cennetü'l Me'vâ" müttakilerin ve yahut şehitlerin ruhlarının barındığı cennet demektir.³⁹² İbn Abbas'a göre orası Cebrâil ile meleklerin barındığı cennettir. Yine oranın cennet halkının varacağı yer olduğu zikredilmiştir.³⁹³ Bu âyet Cennetü'l Me'vâ'nın Sidretü'l-Münteha'nın yanında olduğunu bildirmektedir.³⁹⁴

"O vakit Sidre'yi bürüyen bürüyordu." âyeti hakkında İbn Abbas, Dahhak, İbn Mes'ûd ve arkadaşları; bürüyen şeyin altından kelebekler olduğunu söylemişlerdir. Bir kısım rivâyetlerde ise bürüyen şeyin Allah'ın nuru ya da melekler olduğu belirtilmiştir.³⁹⁵ Râzî'ye göre altın kelebekler görüşü zayıftır.³⁹⁶

Süyûtî'nin ilgili âyetin tefsirinde aktardığına göre melekler, Hz. Peygamber'i görmek arzusuyla Allah'tan müsaade dilediler. Allah müsaade edince Hz. Peygamber'i görmek için Sidre'nin etrafını melekler bürüdüler.³⁹⁷

3.1.3.2.7. Necm Sûresi 17-18. Âyetler

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ

"Peygamber bunları görürken göz ne kaydı ne de haddinden geçti. Hiç şüphesiz o, rabbinin âyetlerinden en azametlisini görmüştü."³⁹⁸

³⁹⁰ Buhari, 1173,1411

³⁹¹ Necm, 53/15-16

³⁹² Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.3, s.390; Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c.5, s.158; Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Akli's-Selîm*, c.8, s.157

³⁹³ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, c.4, s.186

³⁹⁴ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 95

³⁹⁵ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c.7,s.454; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 97; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, c.4, s.187; Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Akli's-Selîm*, c.8, s.157; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.28 s.245; Taberî, *Câmi'ul Beyân*, c.22, s.514

³⁹⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.28 s.245

³⁹⁷ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.7, s.648

Gözün sağa sola kaymaması ve görmüş olduğu sınırı aşmaması ifade edilmektedir.³⁹⁹ Orada insan aklını başından alan pek acayip şeyler görülmesine rağmen Hz. Muhammed'in gözünün, gördüğü şeyden taşmadığına vurgu yapılmaktadır.⁴⁰⁰ Yine bu ifadeler Hz. Peygamber'in o makamda gösterdiği edebî tasvir edilmesidir.⁴⁰¹

"Mir'ac gecesinde onun büyük âyetlerinden, görünen ve görünmeyen acayip mülklerinden gördü." demektir.⁴⁰²

Bu görünen şeyin ne olduğu hakkında farklı fikirler bulunmaktadır. Şöyle ki;

- a) O, cennetten ufku kaplayan yeşil bir refref gördü.⁴⁰³
- b) O, göklerde olduğu suretiyle Cebrâil'i gördü.⁴⁰⁴
- c) O Rabbinin işaretlerinden ve delillerinden büyük işaretler ve deliller gördü.⁴⁰⁵

3.1.4. Mi`rac ve İsrâ Mûcizesi Hakkında Bazı Tartışmalar ve Said Nursi'nin Görüşleri

Said Nursi, Mi`rac mûcizesini konu edindiği risâlesinin başında Mi`rac'a ait meselelerin imanın şartlarının esasları incelendikten sonra ancak incelenebileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla imanın şartlarına iman etmiş ancak Mi`rac hakkında vesveseye düşmüş kişilerin muhatap alındığını vurgulamaktadır. Bazı yerlerde de dinleme makamında bulunan mulhidleri nazara aldığını söylemektedir.⁴⁰⁶

³⁹⁸ Necm, 53/17-18

³⁹⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 97; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.7, s.649

⁴⁰⁰ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Akli's-Selîm*, c.8, s.157; Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, c.9, s.229

⁴⁰¹ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, c.4, s.187; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*

⁴⁰² Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c.5. s.158; Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.3, s.392; Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Akli's-Selîm*, c.8, s.157; Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, c.9, s.230; Elmalılı Hamdî Yazır, *Hak Dini Kurân Dili*, c.7, s.300

⁴⁰³ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 98; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, c.4, s.187; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.7, s.649

⁴⁰⁴ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, c.4, s.187

⁴⁰⁵ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, c.4, s.187; Elmalılı Hamdî Yazır, *Hak Dini Kurân Dili*, c.7, s.301; Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, c.9, s.230

⁴⁰⁶ Nursi, *Sözler*, s. 252

3.1.4.1. Hz. Muhammed Mi`rac Mûcizesi'nde Rabbini Gördü mü?

Öncelikle bu konuya giriş yapmadan önce, ileri sürülen görüş ve delilleri incelemeden önce Allah'ı görmenin aklen câiz ve naklen vâcip olduğunu ifade edelim.⁴⁰⁷ Aklen câiz olması; görülme ihtimali üzerine hiçbir delil getirilememiş olması demektir.

Kur'ân'da Allah'ın görülebileceğine ait bazı âyetler de bulunmaktadır. Nitekim;

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي قَالَ رَبِّي انظُرْ إِلَيَّ قَالَ لَنْ تَرَانِي وَلَكِنْ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَقَاعَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ

"Mûsâ, belirlediğimiz vakitte (Tûr Dağına) gelip de rabbi ona hitap edince: "Rabbim! Bana görün de sana bir bakayım" dedi. Allah da, "Sen beni katiyen göremezsin. Ancak (şu) dağa bak; şayet o yerinde sabit durabilirse o takdirde sen de beni görebilirsin" dedi. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti; Mûsâ da baygın olarak (yere) düştü. Kendine geldiği vakit dedi ki: "Seni tüm noksan sıfatlardan tenzih ederim, tövbe ettim; sana inananların ilki de benim."⁴⁰⁸ buyurulmuştur. Bu âyet iki yönüyle Allah'ın görülebileceğine delildir. Şöyle ki;

- 1) Bu âyette ifade edildiğine göre Hz. Mûsâ Allah'ı görmek istemiştir. Eğer Allah'ın görülmesi imkân dâhilinde olmasaydı Hz. Mûsâ bunu istemezdi. "Allah'ı görmenin imkânsız olduğunu bilmiyordu." denilirse bu da muhaldir. Çünkü Allah hakkında bilinmesi câiz ya da mümteni' olan şeyleri bilmeyen peygamber olamaz. Kur'ân ise Hz. Mûsâ'nın peygamber olduğunu bize muhakkak bir dilde haber vermektedir. Özetle; Allah'ı görmenin câiz olmadığını bildiği halde bunu talep etmesi muhaldir. Bilmediği halde talep etmesi de muhaldir. Zira bunu bilmemesi peygamberliğin şanı değildir. Hâlbuki o peygamberdir.

⁴⁰⁷ Ömer Nesefi, *İslâm İnançının Temelleri Akaid*, haz. M.Seyyid Ahsen, Bayrak Yayınları, İstanbul 1195, s.84

⁴⁰⁸ A'raf, 7/143

- 2) Yine bu âyette ifade buyurulduğuna göre Allah, zatının görünmesini dağın yerinde sabit durabilmesine ta'lik etmiştir. Dağın yerinde kalabilmesi ise yaratılış itibariyle mümkündür. Mümkün olan bir şeye ta'lik eden bir şey mümkündür. O halde Allah'ın görülmesi de mümkündür.⁴⁰⁹

Allah'ın görülmesinin mümkün olduğuna delil olan diğer âyetler ise ahiretten haber veren âyetlerdir. Örneğin;

وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ نَاصِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ

"Oysa o gün bir kısım yüzler rablerine bakarak mutlulukla parıldayacak."⁴¹⁰

كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ

"Hayır; katiyen o gün onlar Rablerinden (ona bakmaktan) kesinlikle eksik kalacaklardır."⁴¹¹

لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Güzel iş, iyi amel yapanlara daha iyi bir karşılık ve bir de ziyadesi vardır. Ne onların yüzlerine bir kara bulaşır, ne de bir aşağılık bulaşır. İşte bunlar ehl-i cennettirler ve orada ebedi kalıcılarıdır."⁴¹²

Yûnus Sûresi'nde "وَزِيَادَةٌ" kelimesi ile kastedilen mânanın Allah'ı görmek olduğu tefsirlerde zikredilmiştir.

Allah'ın görünmesinin aklen câiz ve naklen sabit olduğunu ifade ettikten sonra Mi`rac'da görmek fiilinin vuku bulup bulmadığı hususundaki değerlendirmelere değinmeye çalışalım.

Yukarı da ifade edildiği gibi Necm Sûresi'ndeki âyetlerin tefsirinde Hz. Peygamber'in kimi gördüğü hususunda ihtilâf bulunmaktadır. Rivâyetlerden anlaşılacağı üzere sahabiden Hz. Âişe başta olmak üzere Abdullah b. Mes'ûd, Ebû

⁴⁰⁹ Seyyid Şerif el-Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2021, c.3, s.191; Neseî, *İslâm İnancının Temelleri Akaid*, s.86

⁴¹⁰ Kıyamet, 75/23

⁴¹¹ Mutaffifin, 83/15

⁴¹² Yûnus, 10/26

Zerr el-Gifârî, Ebû Hüreyre bu hadisenin Hz. Peygamber ile Hz. Cibril mabeyninde vuku bulduğunu savunmuşlardır. Tabînden Mücâhid İbn Cebr, Hasan el-Basrî, Katâde İbn Diâme vd. müfessirler de bu görüşü savunmaktadırlar.⁴¹³

Bu görüşün delilleri şöyledir;

- 1) Ebû Zer el-Gifârî, Resûlullah'a; "Rabbini gördün mü?" diye sormuş, o da "O bir nurdur, nasıl görebilirim?" demiştir.⁴¹⁴
- 2) Mesrûk şöyle rivayet etmiştir. Hz. Âişe'ye "Anneciğim! Hz. Muhammed Allah'ı gördü mü?" diye sordum. Hz. Âişe "Konuştuğun kelam sebebiyle tüylerim diken diken oldu. Nasıl olur da bu konu hakkında ilim sahibi değilsin. Sana şu üç şeyi kim söylerse şüphesiz yalan konuşmuş olur. Kim 'Hz. Muhammed Allah'ı gördü.' derse muhakkak yalan söylemiş olur." dedi ve sonra 'Onu (Zatını) hiçbir göz derk edip kavrayamaz. O ise bütün gözleri idrak eder. O, lütuf sahibidir. Her şeyden haberî vardır.' ve 'Allah hiçbir beşer ile konuşmaz. Sadece vahiy vasıtasıyla, perde arkasından veya bir elçi göndermek ile dilediğini vahyederek konuşur.' âyetlerini okudu. "Her kim de sana yarın ne olacağından haberdar olduğunu söylerse katiyen yine yalan söylemiş olur." dedi ve 'Hiçbir kimse, yarın ne kazanacağını bilemez' âyetini okudu. "Her kim sana 'Hz. Muhammed'in bir şey gizledi.' derse yine yalan söylemiş olur" dedi ve "Ey Peygamber! Allah'tan sana indirilen şeyi tebliğ et. Şayet tebliğ etmezsen Allah'ın peygamberliğini tebliğ ve ifa etmemiş bir kimse olursun. Muhakkak ki Allah seni insanlardan muhafaza eder." âyetini okudu. "Fakat Hz. Muhammed Cebrâil'i kendi asli suretinde iki defa gördü." dedi.⁴¹⁵

Abdullah b. Abbas'tan gelen bir rivâyete göre ise Resûlullah Rabbini görmüştür.⁴¹⁶ Nitekim "*Kalp gördüğünü yalanlamadı*"⁴¹⁷ âyeti müfessirlerin

⁴¹³Ahmet Ağırakça, *Kaynaklar Işığında İsrâ ve Miraç Olayı*, Artuklu Akademi, 2014/1 (2), 1-30.

⁴¹⁴Müslim, İman, 291- 292

⁴¹⁵Müslim, İman, 287; Buharî, Tefsir, 1

⁴¹⁶Müslim, İman, 284; Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an, 54

⁴¹⁷Necm, 53/11

birçoğuna göre "Gözüyle gördüğünü kalbi yalanlamadı" anlamına gelmektedir ve hem gözle hem de kalp ile gördüğünü işaret etmektedir.⁴¹⁸

İbn Abbas'a göre "Onun bir başka inişini Sidretü'l-Münteha'nın yanında görmüştü." âyeti de bu tezi desteklemektedir. Buna göre âyette bir başka inişinde görülen şey Allah'tır ve bu âyet ikinci defa Allah'ın görüldüğüne işaret etmektedir.

Bu konu hakkında tefsir kaynaklarında bazı rivâyetler şöyledir;

- 1) İbn Merdûye'nin haber verdiği göre Enes b. Mâlik: "Muhammed Rabbini gördü." dedi.⁴¹⁹
- 2) Taberânî ve İbn Merdûye'nin söylediğine göre İbn Abbas: "Hz. Muhammed, Rabbini bir sefer gözüyle, bir sefer de kalbiyle olmak üzere toplam iki defa görmüştür." dedi.⁴²⁰
- 3) Tirmizî, Taberânî ve Beyhakî'nin bildirdiğine göre İbn Abbas: "Yemin olsun onu bir diğer inişte de görmüştü." âyetini: "Hz Peygamber, yüce Rabbini gördü." şeklinde açıklamıştır.⁴²¹
- 4) Hâkim, Nesâî ve İbn Merdûye'nin söylediğine göre İbn Abbas: "Halillığın Hz. İbrâhim'e, kelamın Hz. Mûsâ'ya, görmenin de Hz. Muhammed'e verilmesine mi şaşırırmaktasınız?" demiştir.⁴²²
- 5) İbn Cerîr'in bildirdiğine göre İkrime: "'Hz. Muhammed Allah'ı gördü." demiştir.
- 6) İbn Cerîr'in İbn Abbas'tan haber verdiği göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Rabbimi en güzel bir surette gördüm. Bana 'Ey Muhammed! Meleu'l-A'lâ'da bulunanların ne hakkında münakaşa ettiklerini biliyor musun?' diye sordu. Ben de 'Hayır, Bilmiyorum.' dedim. Bunun üzerine Allah elini iki omuzum arasına koydu. Eli o kadar soğuktu ki, soğukluğunu göğsümde hissettim. O zaman semada ve yeryüzünde olan şeyleri öğrendim ve 'Ey Rabbim! Kefaretler, dereceler, cemaatle kılınan namazlara gitmek ve namaz bittikten sonra diğer namazı beklemek hakkında tartışıyorlar' dedim.

⁴¹⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.28 s.243; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 94; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, c.4, s.186

⁴¹⁹ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.7, s.649

⁴²⁰ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.7, s.649

⁴²¹ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.7, s.649

⁴²² Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.7, s.649

Sonra 'Ey Rabbim! Muhakkak ki sen Hz. İbrâhim'i halil edindin, Hz. Mûsâ ile konuştun ve şunu şunu yaptın.' dedim. Allah, 'Senin göğsünü açıp da genişletmedim mi? Yükünü üzerinden kaldırıp atmadım mı? Sana şunu şunu yapmadım mı?' dedi. Bana öyle bilgiler verdi ki bunları size anlatmama izin verilmemiştir. 'Sonra yaklaştı derken iyice sarktı. Öyle ki, araları iki yay kadar hatta daha da yakın oldu. Böylece Allah, kuluna vahyetmek istediği vahyini iletti. Gözünün gördüğünü gönlü yalanlamadı.' âyetleri de bunları anlatmaktadır. Allah gözümün aydınlığını kalbimde kıldı ve ben Allah'a kalbimle baktım."⁴²³

- 7) Abdürrezzâk'ın İbn Abbas'tan aktardığına göre Allah Resûlü şöyle anlatmıştır: "Rabbim bu en güzel şekliyle geldi ve 'Ey Muhammed, Mele-i A'lâda bulunanların hangi hususta münakaşa ettiklerini bilir misin?' diye sordu. Ben 'Hayır' dedim. Elini iki küreğim arasına koydu. O kadar soğuktu ki soğukluğunu göğsümde hissettim. Hemen o anda semada ve yeryüzünde olan şeyleri bildim. Sonra 'Ey Muhammed, Mele-i A'lâ da bulunanların ne hakkında tartıştıklarını bilir misin?' diye sordu. Ben, 'Evet, keffâretler ve dereceler hakkında münakaşa ediyorlar.' dedim. 'Keffâretler ve dereceler nelerdir?' diye sordu. 'Namazlar kılındıktan sonra mescitlerde kalmak, Cuma namazlarına yayan gitmek, zor zamanlarda abdesti en güzel ve kâmil bir şekilde almaktır. Her kim bunları gerçekleştirebilirse hayır ile yaşayıp hayır ile de vefat eder. Annesinden doğduğu gündeki gibi günahlarından kurtulur.' dedim. Sonra Allah; 'Ey Muhammed, namaz kıldığın zaman 'Allah'ım, Senden hayırları isterim. Kötülükleri terk etmeyi, fakirleri sevmeyi isterim. Kulların için bir bozgunculuk dilediğin vakit beni fitneye maruz kalmış olarak ruhumu alma.' de.' dedi."⁴²⁴
- 8) Beyhakî ve İbn İshâk'ın, Abdullah b. Ebî Seleme'den aktardığına göre Abdullah b. Ömer, Hz. Muhammed'in Allah'ı görüp görmediğini sorması amacıyla elçisini Abdullah b. Abbas'a gönderdi. Abdullah b. Abbas cevaben ona: "Evet, Muhammed Rabbini gördü." dedi. Binaenaleyh Abdullah b. Ömer, elçisini Hz. Muhammed'in Rabbini nasıl gördüğünü sorması amacıyla tekrar Abdullah b. Abbas'a gönderdi. Abdullah b. Abbas ise Hz.

⁴²³ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c.7, s.649; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c.7,s.459

⁴²⁴ Taberî, *Câmi'ul Beyân*, c.22, s.508

Muhammed'in Allah'ı yeşil bir bahçe içerisinde gördüğünü; aralarında altından bir örtü bulunduğunu; Allah'ın biri adam şeklinde, biri öküz şeklinde, biri kartal şeklinde, biri de aslan şeklinde dört melek tarafından taşınan altın bir kürsü üzerinde olduğunu söyledi.⁴²⁵

- 9) Şa'bî diyor ki: "Abdullah b. Abbas Arafat'ta Kâ'b ile karşılaştı ve ondan bazı şeyler sordu. Bunun üzerine Kâ'b 'Allahu Ekber' diye seslendi. Öyle ki yankısı dağlardan geldi. Bunun üzerine Abdullah b. Abbas dedi ki 'Biz, Haşimoğullarıyız.' Kâ'b ise 'Allah, görünmesiyle konuşmasını Muhammed ile Mûsâ arasında taksim etti. Mûsâ ile iki kere konuştu. Muhammed de onu iki kere gördü.' dedi"⁴²⁶
- 10) İkrime diyor ki; "Abdullah b. Abbas dedi ki: 'Muhammed Rabbini gördü.' Ben de ona dedim ki: 'Allah "Gözler onu göremez, o ise bütün gözleri görür." buyurmamış mıdır?' Abdullah b. Abbas ise şöyle cevap verdi: 'Vay senin haline! Bu durum, Allah'ın, nuruyla görüldüğü zamandır. Görülen onun nurudur. Allah'ın nuru Muhammed'e iki kere gösterildi."⁴²⁷

Bir kısım müfessirler "مَا كَذَّبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى" âyetinde görülenin Allah olduğunu ifade etmişlerdir.⁴²⁸

Said Nursi'nin bu konu hakkındaki görüşleri de gayet açıktır. O farklı şekillerde bu görüşünü dile getirmektedir. Örneğin;

“İşte, bir saatte meşhudatımız, bir saatin saati sayan ibresine binen zîşuur şahsın meşhudatı kadar olduğu ve hakikat-i ömrü de o kadar olduğu halde; âşire ibresine binen şahıs gibi, aynı zamanda, o muayyen saatte, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm, burak-ı tevfik-i İlâhîye biner, berk gibi bütün daire-i mümkinatı kat edip, acaib-i mülk ve melekûtu görüp, daire-i vücub noktasına çıkıp, sohbe müşerref olup, *rüyet-i cemâl-i İlâhîye mazhar olarak*, fermanı alıp vazifesine dönebilir ve dönmüş ve öyledir."⁴²⁹

⁴²⁵ Taberî, *Câmi'ul Beyân*, c.22, s.508

⁴²⁶ Taberî, *Câmi'ul Beyân*, c.22, s.508

⁴²⁷ Tirmizî, *Tefsiru'l-Kur'an*, 54

⁴²⁸ Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.3, s.390; Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c.5. s.158; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, c.4, s.186

⁴²⁹ Nursi, *Sözler*, s. 253

“Erkân-ı imaniyenin hakaikini gözle görüp, melâikeyi, Cenneti, âhireti, *hattâ Zât-ı Zülcelâli gözle müşahede etmek*, kâinata ve beşere öyle bir hazine ve bir nur-u ezeli ve ebedi bir hediye getirmiştir ki, şu kâinatı perişan ve fâni karma karışık bir vaziyet-i mevhumeden çıkarıp, o nur ve o meyve ile o kâinatı kudsi mektubât-ı Samedâniye, güzel âyine-i cemâl-i Zât-ı Ehadiye vaziyeti olan hakikatini göstermiş, kâinatı ve bütün zîşuuru sevindirip mesrur etmiş.”⁴³⁰

"Âdi bir nefere denilse, "Sen müşir oldun.", ne kadar memnun olur. Hâlbuki fâni, âciz bir hayvan-ı nâtik, zevâl ve firak sillesini daima yiyen biçare insana, birden "Ebedî, bâki bir Cennette, Rahîm ve Kerîm bir Rahmân'ın rahmetinde ve hayal sür'atinde, ruhun vüs'atinde, aklın cevelânında, kalbin bütün arzularında, mülk ve melekûtunda tenezzühe, seyerana ve cevelâna muvaffak olduğun gibi, saadet-i ebediyede *rüyet-i cemâline de muvaffak olursun.*"⁴³¹

"O abdi, hem bütün kemâlât-ı insaniyeyi câmi', hem bütün tecelliyât-ı İlâhiyeye mazhar, hem bütün tabakat-ı kâinata nazır ve saltanat-ı Rububiyetin dellâli ve marziyât-ı İlâhiyenin mübelliği ve tılsım-ı kâinatın keşşafı yapmak için, burâka bindirip, berk gibi semâvâtı seyrettirip, kat'-ı merâtip ettirerek, kamervâri menzilden menzile, daireden daireye rububiyet-i İlâhiyeyi temâşâ ettirip, o dairelerin semâvâtında makamları bulunan ve ihvânı olan enbiyayı birer birer göstererek, tâ Kab-ı Kavseyin makamına çıkarmış, *ehadiyet ile kelâmına ve rüyetine mazhar kılmıştır.*"⁴³²

"Bütün o kemâlâtının madeni olan *mübarek zâtını ona göstermekle ve huzuruyla* onu müşerref eder." ⁴³³ ve "İşte, zât-ı Ahmediye (a.s.m.) yetmiş bin perde arkasında o Sultan-ı Ezel ve Ebedin marziyâtını, *doğrudan doğruya, Mir'ac semeresi olarak, hakkalyakîn işitip*, getirip beşere hediye etmiştir" ⁴³⁴ ifadelerini kullanmıştır.

⁴³⁰ Nursi, *Sözler*, s. 262

⁴³¹ Nursi, *Sözler*, s. 264

⁴³² Nursi, *Sözler*, s. 256

⁴³³ Nursi, *Sözler*, s. 255

⁴³⁴ Nursi, *Sözler*, s. 262

3.1.4.2. Mi`rac Mûcizesi Bedenen Mi Yoksa Ruhen Mi Gerçekleşti?

Mi`rac ve İsrâ hadisesinin ruhen mi yoksa ruhen ve bedenen beraber mi olduğu hem selef hem de halef arasında tartışmalı konulardan biridir. Buna göre âlimlerin çoğunluğunu oluşturan grup bu hadisenin beden ve ruh beraber gerçekleştiği fikrini savunmaktadırlar. İçerisinde Hz. Âişe ve Hz. Muâviye'nin de bulunduğu, azınlığı teşkil eden bir diğer grup ise sadece ruh ile meydana geldiğini, bedenine ise yattığı yerden ayrılmadığını savunmuşlardır. Onlara göre hakikatleri ihtiva eden bir rüyadan ibaret olduğunu savunmuşlardır.⁴³⁵ Bazıları ise bunun sadece Hz. Peygamber'e gösterilmiş mistik bir görüntüden öte bir şey olmadığını söylerler.⁴³⁶

Kurtubî, İsrâ Sûresi'nde olay ile ilgili âyetin ruh ve beden birlikte gerçekleştiği görüşünü desteklediğini ifade etmiştir. Buna göre bu mûcizenin beden ve ruh birlikte gerçekleşmesi imkânsız değildir. Zira bir âyette te'vile gidebilmek için onun zahir mânâsının imkânsız olması gerekmektedir. Bu ise söz konusu değildir.⁴³⁷

Bu hadise yalnız ruh ile gerçekleşseydi Allah "بعده" terkiibini kullanmaz, "بروح عبده" terkiibini kullanırdı. Zira "عبد" beden ile ruhun toplamının adıdır.⁴³⁸

Eğer bu hadise uykuda gerçekleşmiş olsaydı bunda bir mûcizelik söz konusu olmazdı. Yine bunu tasdik etmesi neticesinde Hz. Ebubekir bir fazilet kazanmazdı. İnsanlar Hz. Peygamber'e bunu kimseye anlatmamasını söylemezdi. Eğer bu bir rüya olsaydı hiçbir şekilde müşrikler buna tepki göstermezdi.⁴³⁹ Eğer olay rüyada gerçekleşseydi veya mistik bir görüntüden ibaret olsaydı âyet, bu olayı meydana getiren varlığın her tür zayıflık ve eksiklikten uzak olduğunu gösteren "sübhone" ifadesi ile başlamazdı.⁴⁴⁰

Hz. Âişe ile Hz. Muâviye'nin olayın sadece ruh ile gerçekleştiğini savunmasına da itiraz edilmiştir. Buna göre Hz. Âişe'nin yaşı bu hadise

⁴³⁵ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 10, s.208

⁴³⁶ Ebul-Ala Mevdûdî, *Tefhimul-Kuran*, Muhammed Hân Kayanî, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnali, Ali Ünal, Hamdi Aktaş (çev.), İnsan Yayınları, İstanbul 2005, c.3, s.76

⁴³⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 10, s.208

⁴³⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.20 s.293; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 10, s.209

⁴³⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.20 s.293; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 10, s.209

⁴⁴⁰ Mevdûdî, *Tefhimul-Kuran* c.3, s.76

gerçekleştğinde çok küçüktü ve bu olaya şahit olmamıştı. Hz. Muâviye de bu olaya şahit olmamıştı ve henüz kâfir bir kimse idi. Ayrıca ikisi de Mi`rac ve İsrâ hadiseleri hakkında herhangi bir hadis rivâyet etmiş değillerdir.⁴⁴¹

Genel itibariyle görüşler ruh ve beden birlikteliği üzerinde toplanmıştır. Ruh ve beden birlikte ûruc ettiğini söyleyenler şu şekildedir;

1. Abdullah b. Abbas

2. Cabir b. Abdullah

3. Enes b. Mâlik

4. Huzeyfe b. Yeman

5. Hz. Ömer

6. Ebû Hüreyre

7. Mâlik b. Sa'saa

8. Ebu Habbetü'l-Bedrf

9. Abdullah b. Mes'ud

Tâbiîn'den:

10. Dahhâk

11. Katâde

12. Saîd b. Müseyyeb

13. Saîd b. Cübeyr

14. Zührî

15. İbn Zeyd

⁴⁴¹ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 10, s.209

16. Haşan

17. İbrâhim

18. Mücahid

19. Mesrûk

20. İkrime

21. İbn Cüreyc ⁴⁴²

Said Nursi ise “Nasıl, bir insan cismiyle binlerce sene mesafeyi birkaç dakika zarfında kat eder, gider, gelir?” şeklindeki bir suale verdiği cevapla bu konu hakkındaki fikrini ortaya koymaktadır. O bu soruya şöyle cevap vermektedir;

“Arz gibi bir cisim, fennmice, hareketi seneviyesiyle bir dakikada takriben yüz seksen sekiz saat mesafeyi keser; takriben yirmi beş bin senelik mesafeyi bir senede kat' ediyor. Acaba, şu muntazam harekâtı ona yaptıran ve bir sapan taşı gibi döndüren bir Kadîr-i Zülcelâl, bir insanı arşa getiremez mi? Şemsin cazibesi denilen bir kanun-u Rabbânî ile Mevlevî gibi, etrafında pek ağır olan cism-i arzı gezdiren bir hikmet, cazibe-i rahmet-i Rahmân ile ve incizab-ı muhabbet-i Şems-i Ezel ile bir cism-i insanı berk gibi Arş-ı Rahmân'a çıkaramaz mı?”⁴⁴³

Said Nursi bu hadisenin cisim ile bu kadar kısa zamanda gerçekleşmesini Allah'ın kâinat üzerindeki kudret ve rububiyeti ile ispatlarken hem soruda hem de cevabında bu yolculuğun ruh ve bedenle beraber olduğunu iki defa “cisim” kelimesi kullanarak tekit etmiştir. Râzî de Güneş ve gezegenlerin çok büyük kütleler olduğunu, ancak Allah'ın izni ile onların da çok yüksek hızlara ulaşabildiğini ifade ederek buna benzer bir delil getirmiştir.⁴⁴⁴

⁴⁴² Köksal, *Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed Aleyhisselam Ve İslâmîyet*, s. 538; Kadı İyaz, *eş-Şifâ bi-(fi)ta'rîfi hühûhi (fi şerefi) 'l-Mustafa'*, Dâru'l Fikr, basım yeri yok 1988, c.1, s. 189

⁴⁴³ Nursi, *Sözler*, s. 252

⁴⁴⁴ Râzî, *Mefâtihu 'l-Gayb*, c.20 s.293

Said Nursi; Hz. Muhammed'in arşa seyahatinin hakikatını anlatırken bu konuya işaret eden şu cümleleri kullanmıştır;

"Ruh-u Muhammedî'nin hadsiz vezâifine medar ve cihazatının mahzeni olan cism-i Muhammedî (a.s.m.), elbette onun ruh-u âlisiyle Arşa kadar beraber gidecektir."⁴⁴⁵

3.1.5. Mi`rac Mûcizesi'nin Lüzumu

Said Nursi "Mi`rac'ın Lüzumu" başlığı altında bir soruyu ve cevap olarak iki temsili ele almıştır. Soruya göre "*Ona şahdamarından daha yakındır*"⁴⁴⁶ âyetiyle de ifade edildiği gibi Allah her şeye her şeyden daha yakındır. Cisim ve mekândan münezzehtir.⁴⁴⁷ Her veli zât kalbi içinde Allah ile görüşebilir. Durum böyle olduğu halde Hz. Muhammed neden her velinin kendi kalbinde gerçekleştirebildiği şeye Mi`rac gibi uzun bir seyahat neticesinde muvaffak olmuştur?⁴⁴⁸

Said Nursi bu sorusuna iki temsil ile cevap vermektedir. Buna göre;

- 1) Birinci temsil: Bir sultanın iki farklı tarzda hitabı, iltifatı, sohbeti ve görüşmesi vardır. Bu tarzın ilki sıradan bir vatandaş ile kişisel bir meselesi üzerine, şahsi bir ihtiyacına binaen özel bir telefon ile sohbet etmesidir. Diğer tarz konuşması ise sultanlık ünvanıyla, halife namıyla ve hükümdarlık vazifesi ile emirlerini, fermanlarını tüm ülkeye bildirmek amacıyla bu işler ile ilgilenen elçi ve memurları vasıtasıyla resmî konuşmasıdır.⁴⁴⁹

Said Nursi yukarıdaki temsili verdikten sonra hakikatini ve konu ile münasebetini ortaya koymaktadır. Ona göre, temsildeki mezkûr sultanda olduğu gibi Allah'ın da iki türlü konuşması ve sohbeti vardır. Bunlardan biri özel ve şahsi iken diğeri ise külli ve geneldir. İşte Mi`rac mûcizesi tüm velilik makamlarının üzerinde olan Hz. Peygamber'in velâyetinin bir göstergesi olup, şahsî bir görüşmenin çok ötesinde umumi bir görüşmedir. Mi`rac; misalde belirtilen sultanın ikinci tarz

⁴⁴⁵ Nursi, *Sözler*, s. 258

⁴⁴⁶ Kaf, 50/16

⁴⁴⁷ İsrâ, 17/43; Enbiyâ, 21/22

⁴⁴⁸ Nursi, *Sözler*, s. 243

⁴⁴⁹ Nursi, *Sözler*, s. 243

konuşmasında olduğu gibi Allah'ın bütün kâinatın Rabbi, bütün mevcudatın yaratıcısı ve hükümdarı ünvanıyla emirlerini bildirmek amacıyla elçisi ve memuru olan Hz. Peygamber ile bir konuşmasıdır.⁴⁵⁰

- 2) İkinci temsil: Bir kimse elinde bulunan bir aynayı güneşe karşı tuttuğu vakit o ayna ancak kendi ölçülerinin el verdiği nispette ışığı güneşten alabilir ve yansıtabilir. Kabiliyeti ile orantılı olarak güneş ile alakadar olabilir ve onunla sohbet edebilir. Eğer aynayı karanlıklar içerisinde bulunan ev veya bahçesine yönelik konumlandırırsa güneşin büyüklüğü ve kabiliyeti ile orantılı değil, o aynanın büyüklüğü ile doğru orantılı olarak ışık verebilir. Diğer bir kimse ise bir büyük dağın üzerine çıkıp, perdesiz olarak güneşin azametini ve tüm şaşasını görür. Aynayı kullanmayıp yansıtmaktansa doğrudan güneşle sohbet eder, istifade eder, onunla alakadar olur. Eğer karanlık ev veya bahçesine ayna ile güneşi yansıtmak yerine büyük bir pencere açarsa, ayna ile sınırlı kalmayıp güneşin bizzat kendisinden istifade eder. Onunla o nisbette sohbet eder. Bu kimse güneşe diyebilir ki: "Ey yeryüzünü ışıyla yaldızlayan ve zeminin vechini ve bütün çiçeklerin yüzlerini güldüren dünya güzeli, gök nazdarı olan nazenin güneş! Onlar gibi benim haneciğimi, bahçeciğimi ısındırdın ve ışıklandırdın, bütün dünyayı ışıklandırdığın ve yeryüzünü ısındırdığın gibi." Ayna kullanarak güneşten bir vasıta ile istifade eden kimse ise bunu söyleyemez. Çünkü o güneşin kendisi ile değil yansıması ile münasebettar olmuştur ki yansımaların özellikleri de Güneş'in kendisine göre çok sınırlıdır.⁴⁵¹

Said Nursi'ye göre güneş gibi, kâinatı ezelden ebede kadar nuruyla aydınlatan, ezel ve ebedin Sultanı olan Allah'ın yansıması, insanın mahiyetinde, iç dünyasında birçok mertebeyi içine alan iki yol ile tezahür eder, ortaya çıkar. Bunlardan ilki kalp aynasına uzanan ilahî bir bağ ile tezahürdür. Misalde olduğu gibi ayna vesilesi ile güneşten istifade etmektir ki hakikatte bu ayna kalptir. Burada herkes kendi kabiliyetine, mertebelere yükselmekteki seyr-i sülûkuna ve Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellilerine orantılı olarak şahsi veya umumi bir sohbetine ve

⁴⁵⁰ Nursi, *Sözler*, s. 243

⁴⁵¹ Nursi, *Sözler*, s. 243

nuruna mazhar olabilir. Diğer tazahür şekli ise insanın câmiyyeti, kâinat ağacının en nurlu meyvesi olması ve her yerde yansımalarını ve akislerini gördüğümüz Allah'ın tüm isim ve sıfatlarını ruh aynasında tek başına gösterebilmesi gibi özellikleriyle olur. İşte Allah yarattığı insanlık türü içerisinde isim ve sıfatlarını diğerlerine göre kendinde en çok gösterecek bir kimseye yani Hz. Peygamber'e tecelli-i azam tezahür eder ki o da Mi'ractır ve Mi'ractadır.⁴⁵²

Said Nursi daha sonra velâyet ve risâlet kavramları üzerine durmaktadır. Buna göre velâyet gölgelidir ve ayna kullanan birinci adam buna örnektir. Risâlette ise gölge yoktur; doğrudan doğruya vasıtasız ve perdesiz ehadiyyete bakar ki ikinci adam bu hakikate örnektir. Said Nursi'ye göre mûcizesi, Hz. Peygamber'in veliliğinin en büyük kerameti ve son noktası olup risâlete inkilab etmiştir. Böylelikle Mi`rac Risaletin bir başlangıcı olmuştur. Mi`rac mûcizesinin iç yüzü velâyettir ki bu halktan Hakk'a bir gidiştir. Mi`rac'ın aslı ise Risâlet'tir. Bu ise Hak'tan halka bir geliştir.⁴⁵³

3.1.6 Mi`rac Mûcizesi'nin Hakikati

Said Nursi'ye göre Mi`rac Mûcizesi, Hz. Peygamber'in kemâlat mertebelerinde gerçekleştirdiği manevi bir yolculuk olduğunu ifade etmiştir. Ona göre Allah, mahlûkatın yaratılıştaki tertipte tecelli ettirdiği isim ve sıfatlarını, idare ve yaratma dairelerinde ve o dairelerde egemenliğinin ve hükümranlığının aksettiği merkezde ve sema tabakasında gösterdiği rububiyet eserlerini Mi`rac ile Hz. Peygamber'e göstermek istemiştir. Böylece Hz. Peygamber'i insanlıkta bulunabilecek bütün kemâlatı kendisinde barındıran bir zât kılmıştır. Binaenaleyh Allah'ın tüm tecellilerine mazhar, Allah'ın saltanatının dellalı, emir ve yasaklarının tebliğcisi, kâinat tabakalarının nazırı, kâinatın gizeminin keşşafı yapmıştır. Bütün rububiyet-i İlahîyeyi seyrettirip semavatta makamları bulunan peygamberleri ona göstermiş. Nihâyet Kab-ı Kavseyn mertebesine çıkartıp sözlerine ve rü'yetine mazhar kılmıştır.⁴⁵⁴

⁴⁵² Nursi, *Sözler*, s. 243

⁴⁵³ Nursi, *Sözler*, s. 245

⁴⁵⁴ Nursi, *Sözler*, s. 245

Said Nursi, Mi`rac'ın hakikatini ifade ettikten sonra bunu iki misal ile örneklendirmiştir;

- 1) Birinci temsil: Bir padişahın tüm hükûmet dairelerinde birbirinden farklı birçok unvanı ve halk nazarında farklı isim ve sıfatları vardır. Mesela; adliye dairesinde adil bir hâkim, mülkiye dairesinde sultan, askeriyede başkomutan, ilmiyede halife vb. birçok isim ve sıfatı vardır. O tek bir zatın, saltanatın dairelerinde bin isim ve ünvanı vardır. Her bir dairede muhakkak bir makamı ve iskemlesi vardır. Her daireye muttalidir ve bu dairelerde olan her şeyi bilir. Her mertebeyi perde arkasında hükmüyle, ilim ve kuvvetiyle idare eder. Her dairede kanunıyla, nizamıyla ve temsilcileriyle görünür, görür. Her makamın farklı hükümleri vardır. Her bir dairenin farklı merkezleri ve mekânları vardır. Bununla beraber her bir dairenin hükümleri, tabakaları birbirinden farklıdır. İşte böyle bir sultan, istediği bir kimseye tüm dairelerini tek tek gezdirip, her daireye özel saltanatını, emirlerini, isim ve sıfatlarını gösterip, en son huzuruna getirir. Böylece tüm bu dairelere ait olan genel emirlerini ona tevdi eder.⁴⁵⁵

Nursi'ye göre bu misalde olduğu gibi Allah'ın rububiyetinin mertebelerinde farklı farklı ancak birbirine bakar işleri ve namları vardır. İlahlığının dairelerinde birbirine bakan ancak başka başka isimleri vardır. İcraatında farklı farklı ancak birbirine benzeyen yansımaları ve cilveleri vardır. Kudretinin tasarrufunda birbirinden farklı ancak birbirini hissettiren unvanları vardır. Sıfatlarının tecellisinde birbirinden başka ama birbirini gösterir mukaddes zuhuratı vardır. Fiillerinde çeşit çeşit fakat birbirini tamamlayan tasarrufları vardır. Rengârenk sanatında ve sanat eserlerinde çeşit çeşit, fakat birbirini temaşa eder ihtişamlı rububiyeti vardır.⁴⁵⁶

Bu sırra göre Allah, kâinatı hayret verici bir düzen ile yaratmıştır. En küçük varlık tabakası olan zerreden ta semaya; semanın birinci tabakasından ta Arş-ı Âzam'a kadar birbiri üstünde bir teşkilat vardır. Her bir sema bir âlemin damı, Allah'ın rububiyetinin bir arşı ve İlahî tasarrufların bir merkezi hükmündedir. Allah her tabakada ve dairede bütün isimleri ve unvanları ile tecelli edebilir fakat adliyede

⁴⁵⁵ Nursi, *Sözler*, s. 245

⁴⁵⁶ Nursi, *Sözler*, s. 245

"adil hâkim" unvanı ağır bastığı gibi her tabakada ve semada hâkim olan, ağır basan başka bir unvanı vardır.⁴⁵⁷

Örneğin, Allah'ın "Kâdir" ismine mazhar olan Hz. Îsâ, hangi semada Hz. Muhammed ile görüştü ise o sema dairesinde Allah, "Kâdir" unvanıyla bizzat orada mütecellidir. Yine Hz. Mûsâ'nın makamı olan sema dairesinde en fazla hâkim olan, Hz. Mûsâ'nın mazhar olduğu "Mütekellim" unvanıdır. Hz. Muhammed ise hem İsm-i Âzam'a mazhardır. Hem bütün isimlere mazhardır. Hem de nübüvveti bir tarih ve mekânla sınırlı olmayıp umumidir. Dolayısıyla Allah'ın rububiyyet dairelerinin tümüyle alakalıdır. Elbette ki o dairelerde makam sahibi olan peygamberlerle görüşmek ve tüm tabakaları görmek Mi`rac'ın hakikatını iktiza ediyor.⁴⁵⁸

2) İkinci Misal: Bir padişahın birçok sıfatlarından biri olan "En büyük kumandan" unvanının askerlik dairelerinde en genel ve en geniş daire olan vezirlik dairesinden ta en küçük ve en hususi bir daire olan onbaşı dairesine kadar cilvesi bulunmaktadır. Rütbesiz bir asker o büyük kumandanlık unvanının numunesini onbaşının şahsında görür, ondan emir alır. Eğer onbaşı olsa o unvanın numunelerini çavuşluk dairesinde, çavuş olsa teğmenlik dairesinde görür ve emir alır. Tüm daire ve makamlarda küçük ve büyüklüğü nispetinde "Kumandan-ı Âzam" unvanı görünür. Eğer bu sultan herhangi rütbesiz bir askere bütün daireleri ilgilendiren bir vazife ile tevzif etse müfettiş gibi tüm daireleri görecektir ve kendisini tüm dairelerde gösterecek bir makam verse, o askerin görmesi ve görünmesi için onbaşı dairesinden ta en büyük daireye kadar birer birer gezdirir. Nihayet en son makamına kabul edip, sohbeti ile şereflendirip nişan ve ferman ile taltif eder.⁴⁵⁹

Said Nursi bu temsili verdikten sonra hakikate geçmeden önce dikkat edilmesi gereken bir nokta üzerinde durmaktadır. Buna göre sultan hakikatte de aciz olmayıp görünüşte olduğu gibi manevi cihette de iktidar sahibi bir kimse ise general, mareşal ve teğmen gibi kimselere vekâlet vermez. Her yerde bizzat bulunup bazı perdeler altında ve makam sahibi kişilerin arkasında, doğrudan doğruya emri o verir.

⁴⁵⁷ Nursi, *Sözler*, s. 246

⁴⁵⁸ Nursi, *Sözler*, s. 246

⁴⁵⁹ Nursi, *Sözler*, s. 246

Nursi, bazı veli padişahların bütün işleri kendileri gördüğü halde bazı şahıslarda temessül etmesini, sebeplerin perdesi arkasında bütün işleri bizzat Allah'ın yaptığına bir delil olarak getirmektedir.⁴⁶⁰

Said Nursi bu nokta ile Allah'ın eksiksiz, hatasız, mükemmel; kudret, iktidar ve egemenliğini vurgulamaya çalışmaktadır. Çünkü onun dışında bulunan tüm hükümdarlar ve hükümdarlıklar aciz, eksik ve kusurludur. Onlar her yerde bizzat bulunamaz, her konuya hâkim olamaz ve her emirden haberdar olamazlar.

Said Nursi bu noktayı dikkatlere verdikten sonra misali hakikatle irtibatlandırmaktadır. Buna göre, göklerin ve yerlerin hâkimi olan Allah'ın, mahlûkatın tüm mertebelerinde tam bir itaatle meydana gelen, mükemmel bir disiplin içerisinde yerine getirilen emirleri ve kumandanlığının faaliyetleri, zerrelere, gezegenlere, sinekten semavata kadar küçük büyük tüm mahlûkat ve mevcudat türlerinde birbirinden farklı ama birbirine bakar bir rububiyet ve hâkimiyet görünüyor. Öyleyse kâinata konulan yüce maksatları ve büyük neticeleri anlamak, bütün tabakaların kulluk vazifelerini görerek Allah'ın saltanatını ve hâkimiyetini müşahade etmek, emirlerinin ne olduğunu anlamak ve ilan edici olmak için bir zat o daireleri seyahat edecektir.⁴⁶¹

Said Nursi daha sonra miracın imkânı hakkında deliller getirmektedir. Buna göre her bir insanın akli vasıtasıyla hayal hızında seyahat etmesi, her bir velinin kalbiyle şimşek hızında seyahat etmesi, her bir meleğin ruh süratiyle arştan ferşe, ferşten arşa dolaşması, cennet ehli insanların burak hızıyla beş yüz yıllık mesafeden fazla olan haşır-cennet arası mesafeyi çıkmaları gibi nûr veya nûr kabiliyetinde, evliya kalplerinden daha latif, ölümlerin ruhlarından ve meleklerin cesetlerinden daha hafif olan Hz. Muhammed'in ruhu O'nun bedenini de alarak arşa beraber çıkmışlardır.⁴⁶²

⁴⁶⁰ Nursi, *Sözler*, s. 247

⁴⁶¹ Nursi, *Sözler*, s. 247

⁴⁶² Nursi, *Sözler*, s. 247

3.1.7 Said Nursi'ye Göre Mi'racın Hikmeti

Said Nursi, Mir'ac'ın hikmetinin çok yüksek ve âli olduğunu ifade etmiştir. O kadar derindir ki insan düşüncesi ona yetişemiyor, o kadar latiftir ki insan aklı göremiyor. Fakat bazen işaretler vasıtasıyla hakikatler bilinmese de vücutlar bilinebilir.

Nursi'ye göre Mi`rac'ın birçok hikmetlerinden birisi şudur ki; Allah şu çokluk tabakalarında birliğinin nurunu ve ehadiyyetinin tecellisini göstermek; Hz. Peygamber vasıtasıyla bütün şuur sahibi varlıklara İlahî hitabını ve maksatlarını aktarmak; Allah'ın sanatlarının tecelligahı olan varlıklarda güzel sanatlarını ve rububiyetinin kemalini onun nazarıyla gözlemlemek ve gözlemlettirmek gibi hikmetlere binaen insanların en seçkini, en mümtazı, en şerefliğini kendisine muhatap olarak Mi`rac'ı gerçekleştirmiş.⁴⁶³

Diğer bir hikmeti ise şudur ki; Allah'ın yarattığı muhteşem sanatlı eserleri şahitlik ederler ki Allah sonsuz cemâl ve kemâl sahibidir. Cemâl ve kemâl ise mahbubun lizatihîdirler. Yani bizzat sevilirler. Öyle ise o cemâl ve kemâl sahibinin de kendi cemâl ve kemâline sonsuz bir sevgisi bulunmaktadır. Nitekim bu sevgi sanatlarında çok tarzlarda ortaya çıkmaktadır. Eserlerini sever çünkü eserlerinin içinde kendi cemâlini, kemâlini görür. Eserleri içinde ise en sevimli ve en yüce varlıklar hayat sahipleridir. Hayat sahibi varlıklar içerisinde en sevimli ve yüce olanı ise şuur sahibi, şuur sahibi varlıklar içerisinde ise en sevimliler insanlar içinde bulunmaktadır. Kabiliyeti tamamıyla gelişmiş ve Allah'ın eserlerinde bulunan kemâlatın örneklerini gösteren fert ise insanlar içinde en sevimli olanıdır.⁴⁶⁴

Bu sevginin akislerinin ve yansımalarının bütün çeşitlerini bir noktada, bir aynada görmek ve göstermek için ve cemâlinin çeşitlerini, ehadiyyet sırrıyla göstermek için yaratılış ağacının hem meyvesi hükmünde olan ; hem de o ağacın tüm hakikatlerini kendinde barındıran çekirdek hükmünde olan bir kalbe sahip kimseyi Mi`rac'a çıkaracaktır. O ağacın başlangıcı olan çekirdeğinden, neticesi olan meyveye kadar bir bağ hükmünde olan Mi`rac ile bütün kâinat namına o kimseye sevgisini

⁴⁶³ Nursi, *Sözler*, s. 254

⁴⁶⁴ Nursi, *Sözler*, s. 254

göstermek, huzuruna çekmek, rü'yetine müşerref etmek ve ondaki mukaddes hali başkasına sirayet ettirmek için kelimıyla taltif edip, emirleriyle vazifelendirmektedir.⁴⁶⁵

Said Nursi yaratılışı bir ağaca ve o ağacın en güzel, en nurlu meyvesini de Hz. Peygamber'e benzetmektedir. Hz. Muhammed'in kalbini ise ağacın tüm hakikatlerini kendinde barındırabilecek bir kabiliyete sahip çekirdeğe benzetmektedir. Mi`rac ile o çekirdek hükmündeki kalp, marifet ve muhabbetinin bütün kâinatı kaplayacak derecede büyüdüğünü ve inkişaf ettiğini ifade etmektedir.

Said Nursi iki örnek ile konuyu daha da açmaktadır. Şöyle ki;

- 1) Birinci temsil: Bir padişahın hem pek çok hazineleri ve o hazineler içerisinde birçok mücevher çeşitleri bulursa hem benzersiz sanatlarda çok maharetli olsa hem hayret verici ilimlerde ilgi ve bilgi sahibi olsa herkesin kendi cemâlini ve kemâlini göstermek isteyeceği gibi o da isteyecek ve bir sergi açacaktır. Bu sergi ile insanlara saltanatının büyüklüğünü, servetinin çokluğunu, sanatının güzelliklerini ve ilminin eşsizliğini gösterecektir. Böylece eserlerini hem kendi dikkatli nazarıyla hem de başkalarının nazarıyla görmüş olacaktır. İşte bu hikmete binaen büyük bir saray yapmaya başlar. Harika bir şekilde daire ve bölümlere ayırır. Hazinelerinde bulunan mücevherlerle her tarafını süsler. Bilgi ve malumatı ile en ince detayları düzenler. İlminin mûcizevari eserleri ile donatır. Bu sarayda çeşit çeşit lezzetli yiyeceklerle bir ziyafet hazırlar. Halkı kendi kemâlini göstermek için saraya ve ziyafete davet eder, onlardan birini de kendine yaver yapar. Sanatını, makinelerini ve tezgâhını; ziyafette verilen lezzetli yiyeceklerin depolarını göstere göstere en aşağı dairelerden ve odalardan en yukarı daire ve odalara kadar aşağıdan yukarıya, baştan aşağıya o yaverini tek tek gezdirir. Nihayet kendi özel dairesine getirmekle ve zatını ona göstermekle onu şerefendirir. Saraya girmenin adabını, sarayın içindekilerini, sanatının inceliklerini ve hakikatlerini, eserlerinin içyüzünü, ilmini ve hünelerini ona

⁴⁶⁵ Nursi, *Sözler*, s. 255

bildirdikten ve gösterdikten sonra rehber olması ve bunları tarif etmesi için onu halka geri gönderir.⁴⁶⁶

Buna göre Allah da sonsuz kemâl ve cemâlini görmek ve göstermek için pek çok diller ile kendisini zikreden ve pek çok cihetlerle cemâlini gösteren şu âlemi yaratmıştır. Böylece yarattığı tüm varlıklar vasıtasıyla isim ve sıfatlarının her birisinde ne kadar gizli manevi defineler ve her unvanında ne kadar gizli incelikler bulunduğunu göstermektedir.⁴⁶⁷

Said Nursi, âlemde bulunan sanatın ne kadar ince, hikmetli ve harika seviyede olduğuna delil olarak Hz. Âdem zamanından bu zamana kadar bütün ilim ve bilim dallarının bu sanat eserlerini araştırdığını, ancak anlatmak istediği mânaların yüzde birini dahi okuyamadığını ifade etmiştir.⁴⁶⁸

Allah'ın cemâl ve kemâlini göstermek üzere yarattığı sergi hükmündeki evrenin şuur sahibi varlıklar tarafından abes ve faydasız zannedilmemesi için tüm kapalı mânaları bildirmek ve Allah'ın delillerini göstermek amacıyla Hz. Peygamber'e evrenin tüm mertebelerini gezdirmiş, ahiret âlemlerini göstermiş ve en son huzuruna kabul etmiştir. Böylece Hz. Peygamber'i tüm insanlığa muallim, rububiyetine bir dellal, Allah'ın emir ve yasaklarına bir tebliğci ve yaratışa ait delillerine bir müfessir yapmıştır.⁴⁶⁹

2) İkinci temsil: Fen ilimlerinde uzman bir kimse her sayfasında yüz kitap kadar hakikat, her satırında yüz sayfa kadar mânalar, her kelimesinde yüz satır kadar bilgiler veren yoğun bir kitap kaleme alsaydı hiç şüphesiz o kitapta bulunan mâna ve bilgilerin kapalı kalmaması için bazı kimselere en birinci sayfadan son sayfaya kadar üstünde dura dura ders verecektir. Böylece o mânalar ve bilgilerle birlikte müellifin kendi kemâlatı da ortaya çıkmış olacaktır.⁴⁷⁰

⁴⁶⁶ Nursi, *Sözler*, s. 254

⁴⁶⁷ Nursi, *Sözler*, s. 255

⁴⁶⁸ Nursi, *Sözler*, s. 255

⁴⁶⁹ Nursi, *Sözler*, s. 256

⁴⁷⁰ Nursi, *Sözler*, s. 256

Said Nursi'ye göre evrende yaratılan tüm varlıklar sınırsız yönleri ile Allah'ın kemâlini, isim ve sıfatlarını bildirmektedir. Ona göre bir kitabın mânası anlaşılmazsa hiç hükmündedir. Binaenaleyh her harfi binler mânayı içinde bulunduran şu kâinat kitabı ise asla sukut etmez. Öyle ise Allah bu kitabını bildirecek ve kabiliyetleri nispetinde insanlara anlattıracaaktır. Bu bildireceği ve insanlara anlattıracağı kişi ise en geniş akla ve bakış açısına, en yüksek kabiliyete sahip olan Hz. Peygamber olacaktır. Ancak böyle yüksek bir kitabın tüm hakikatlerini ders vermek için seyrüsulûk ettirmek hikmeten gereklidir.⁴⁷¹

Said Nursi, Mi`rac'ın birçok hikmetlerinin bulunduğunu, şu iki temsil ile bir derece bazı hikmetlerin anlaşılabilceğini ifade etmektedir.

3.1.8. Mir'ac ve İsrâ Mûcizesi'nin Hz. Muhammed'e Özel Olması

Said Nursi, Mi`rac ve İsrâ Mûcizesi'nin diğer peygamberlerde olmayıp Hz. Muhammed'e has olmasının sebebini onun kemâlatı ve peygamberlik delillerini nazara vererek izah etmiştir. Ona göre;

- 1) Tevrat, İncil, Zebûr gibi mukaddes kitapların birçok tahriflere uğramalarına rağmen Hz. Peygamber'in nübüvvetine kesretle işaretlerde bulunmaları,⁴⁷²
- 2) Henüz nübüvvetten önce Şık ve Satih adında meşhur iki kâhinin, onun risâletine ve son peygamberin o olduğuna dair açıklamalarda bulunmaları gibi çok müjdelerin sahih bir surette tarihi kaynaklarda nakledilmesi,⁴⁷³
- 3) Hz. Muhammed'in doğduğu gece Kâbe'deki putların düşmesi,⁴⁷⁴ Fars Kralı'nın meşhur sarayı Eyvan'ın⁴⁷⁵ çatlaması gibi irhâsât tabir edilen olayların görünmesi,

⁴⁷¹ Nursi, *Sözler*, s. 256

⁴⁷² Hüseyin Cîsrî, *Risâle-i Hamîdiye*, s. 52-94.

⁴⁷³ Bkz; İbni Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, thk. Taha Abdurrauf Sa'd, Şirket et-Tıba' el-Fenniyye el-Müttehîde, tarih ve basım yeri yok, c.1, s.118-121; Ebû Bekir el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, thk. *Abdulmuti Kal'aci*, Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1988, c.1, s. 126-130; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Delâilü'n-Nübüvve*, thk. M. Ravvâs Kal 'aci-Abdülber Abbas, Dârü'n-nefâis, Beyrut 1986 c.1, s.122-128

⁴⁷⁴ Bkz. el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, c.1, s. 19; Celâleddin Suyutî, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmîyye, Beyrût 1985, c.1, s.81

⁴⁷⁵ Bkz. el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, c.1, s.19, ; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, c.1, s. 139

- 4) Büyük bir orduya parmaklarından akan suyu içirmesi⁴⁷⁶ ve kurumuş direğin, minberin taşınmasıyla Hz. Peygamber'den ayrılması nedeniyle, mescidde büyük bir topluluğun yanında deve gibi inleyerek ağlaması⁴⁷⁷ ve araştırmacıların incelemesiyle Şakku'l-Kamer mûcizesi gibi⁴⁷⁸ bine ulaşan mûcizeler ile diğer peygamberlerden üstün olduğunu tarih ve siyerin göstermesi,
- 5) Dost ve düşman ittifakıyla güzel ahlakın kendisinde en yüksek derecede olması, bütün davranışlarının şahitliği ile yüksek vasıflar sahibi ve vazifesinde en yüksek bir derecede olması, İslâm Dini'ndeki güzel ahlakın şahitliği ile İslamiyet'te en yüksek övülmüş huylar ve hasletlerin mükemmel derecede onda bulunduğu insaf ehli kimselerin tereddüt dahi etmemesi bu sebeplerdendir.
- 6) Ayrıca Said Nursi'ye göre;
 - a) İlahlığın hikmet gereği olarak tezahür istemesine karşılık Hz. Muhammed'in dininde en büyük kulluğu göstermesi,
 - b) Allah'ın hikmet ve hakikatin gereği olarak kemâl derecedeki cemâlini bir vesile ile göstermek istemesine karşılık en güzel bir şekilde gösterici ve tarif edici zatın o olması,
 - c) Allah'ın sanatındaki mükemmelliğe dikkatleri çekmek ve göstermek istemesine karşılık o sanatı en yüksek bir ses ile ilan eden kişinin o olması;
 - d) Allah'ın, sayısız varlıkların oluşturduğu tabakada birliğini ilan etmesine karşılık tevhide en yüksek derecede ilan eden kişinin o olması;
 - e) Allah'ın eserlerinde görülen cemâlin işaretiyle, hikmetinin gereği olarak zâtına ve cemâline ait sınırsız güzelliklerini aynalarda görmek ve göstermek istemesine mukabil en güzel aynadarlık eden, seven ve sevdiren zatın o olması;
 - f) Allah'ın kâinatı hayret verici çeşitli süslerle süslendirmesi ve akıl sahibi varlıkları ibret ve tefekkür için oraya yerleştirmesi ve hikmetinin bir

⁴⁷⁶ Bkz. Buharî, Vudû' 32, 46, Menakıb 25, Eşribe 31; Müslim, Zühd 74, Fedâil 4-6; Tirmizî, Menakıb 6.

⁴⁷⁷ Bkz. Buharî, Menâkıb 25, Cuma 26; Tirmizî, Menakıb 6, Cuma 10; Nesâî, Cuma 17.

⁴⁷⁸ Bkz. Buharî, Menâkıb 27, Menâkıbu'l-Ensâr 36, Tefsîr 54: 1; Müslim, Sıfâtu'l-Münafikin 43-48.

gereği olarak eserlerinin ve sanatlarının anlamlarını, kıymetlerini bildirmek istemesine mukabil cinlere, insanlara, ruhani varlıklara ve meleklerle Kur'ân vasıtasıyla rehberlik eden zatın o olması;

g) Allah'ın kâinatın tahavvûlatındaki maksat ve gayeleri içinde bulunduran tılsımı ve varlıkların nereden geldiklerini, nereye gideceklerini ve ne olduklarına dair üç problemlili soruyu bir elçi vasıtasıyla bütün şuur sahibi varlıklara bildirmek istemesine mukabil en açık bir surette Kur'ân'ın hakikatleri vesilesiyle o tılsımı açması ve muammayı halleden zatın o olması;

h) Allah'ın bütün güzel sanat eserleriyle şuur sahibi olanlara kendini tanıttirmek, nimetleriyle kendini onlara sevdirmek ve şuur sahibi varlıklara ilahî arzuları bir elçi ile bildirmek istemesine karşılık Kur'ân vasıtasıyla en mükemmel şekilde o arzuları bildiren ve getiren zatın o olması; kâinatın bir meyvesi olan insana Allah'ın yüksek kabiliyetler vermesi, onu büyük ve geniş bir kulluğa hazırlaması, onun hissiyatça çokluğa ve dünyaya müptela olması sebepleriyle bir kılavuz vasıtasıyla yüzlerini çokluktan vahdete, geçici, fani olandan sonsuza çevirmek istemesine mukabil Kur'ân vasıtasıyla en belîğ bir surette, en güzel bir tarzda rehberlik eden ve peygamberlik vazifesini en mükemmel bir surette yerine getiren zatın o olması gibi sebepler gösteriyor ki Mir'ac mûcizesi ile Kab-ı Kavseyne çıkacak kimse Hz. Muhammed olmalıdır.

i) Bir diğer sebep olarak Allah'ın sanatlarında görünen güzelleştirmeler ve süslemeler Allah'ta bulunan güzelleştirme ve süslendirme iradesinin varlığına delalet etmektedir. Bu irade ise Allah'ın sanatına karşı olan muhabbetini göstermektedir. Bu sanat eseri varlıklar içerisinde en kapsamlı ve sanattaki incelikleri kendinde gösteren, bilen, bildiren, kendini seven ve sevdiren, diğer sanatlardaki güzellikleri görüp "Maşallah" diyen kimse, sanatını çok seven Allah'ın nazarında en ziyade sevilen kimse olacaktır.

Ona göre, "Bir şeye sebep olan o şeyi yapan gibidir."⁴⁷⁹ hadisi sırınca bütün ümmetin işlediği sevapların aynısının onun defterine geçmesi,

⁴⁷⁹ Tirmizî, İlim 14

bütün ümmetin salavat ile onun kemâline dua etmesi, peygamberliğinde gördüğü vazifelerin neticeleri ve manevi ücretleriyle Allah'ın rahmet ve feyzine mazhar olması gibi özelliklere sahip bir zatın Mi`rac merdiveniyle Cennet'e, Sidretü'l Münteha'ya, Arş'a ve Kâb-ı Kavseyin'e kadar gitmesi hakikatin ve hikmetin gereğidir.⁴⁸⁰

3.1.9. İnsan Cismiyle Binler Sene Mesafeyi Birkaç Dakikada Nasıl Kat

Eder?

Said Nursi, Mir'ac ile ilgili eserini yazarken dinleyici makamında olan bazı kimselerin akıl ve kalbine gelebilecek soruların cevabını vermektedir. Buna göre bir soru şöyledir;

“Ey mühlid! Sen dersin: “Bin müşkülât ile tayyare vasıtasıyla ancak bir iki kilometre yukarıya çıkılabilir. Nasıl, bir insan cismiyle binler sene mesafeyi birkaç dakika zarfında kat eder, gider, gelir?”⁴⁸¹

Sorudan da anlaşılacağı üzere Said Nursi, Mi`rac olayında gerçekleşen yükselme işinin nasıllığını cevaplayacaktır. Ancak yukarıda da dikkat çektiğimiz gibi bu soru ve cevap aynı zamanda Said Nursi'nin Mi`rac hadisesinin cisimle mi ruhla mı olduğu tartışmasında durduğu noktayı da bize göstermektedir. Buna göre Said Nursi coğrafya ilminden örnek getirerek, Dünya'nın bir dakikada yüz seksen sekiz saatlik bir mesafe ve yılda yirmi beş bin senelik mesafeyi kat ettiğini yaklaşık olarak söylemektedir. Buradan hareketle Said Nursi, bu gibi cisimlere böyle büyük işleri yaptıran bir zatın, bedenen küçük bir insanı da Arş'a çıkaracak güce sahip olduğunu söyler.⁴⁸²

⁴⁸⁰ Nursi, *Sözler*, s. 257-258

⁴⁸¹ Nursi, *Sözler*, s. 252

⁴⁸² Nursi, *Sözler*, s. 252

3.1.10. Her Şeyden Daha Yakın Olan Allah'a Binler Sene Mesafeyi Kat Edip Yetmiş Bin Perdeyi Geçtikten Sonra Görüşmek Ne Demektir?

Said Nursi bu soruyu Allah'ın her şeye her şeyden daha yakın fakat her şeyin O'ndan nihayetsiz uzakta olduğunu ifade ederek cevaplamaktadır. O, bu konuyu daha geniş ifade etmek adına yine temsil metoduna başvurmuştur; Güneşin faraza şuur ve konuşma gibi bir özelliği olsa bir insanın elindeki ayna vasıtasıyla o kişi ile konuşabilir. Hatta insan Güneş'e gözlerini çevirdiği zaman nasıl Güneş, ısı ve ışığıyla bizzat kişinin göz bebeğinin içinde bulunur. Ancak insan Güneş'ten dört bin sene uzaktır ve hiçbir şekilde ona yaklaşma ihtimali yoktur. Said Nursi bu misali ile Allah'ın tüm isim ve sıfatlarıyla varlıklara yakın olduğunu ancak varlıkların ondan gayet uzak olduğunu ifade etmektedir.⁴⁸³

3.1.11. Mi`rac Mu'cizesi'nin Hediyeleri ve Faydaları

Said Nursi, Mi`rac hadisesinde beş yüzden fazla meyve ve faydaların bulunduğunu ancak kendisinin bu meyvelerden sadece numune suretinde beş meyvesini zikrettiğini ifade etmiştir.⁴⁸⁴ Buna göre beş meyve şöyledir;

a) Birinci Meyve:

İmanın şartlarının ve hakikatlerinin, meleklerin, cennet ve cehennem, ahiretin ve hatta Allah'ın zatının gözle müşahede edilmesi kâinata ve insanlara sonsuz bir hazine ve nur hediye getirmiştir. Bu hediye kâinatı perişan ve karma karışıklık vaziyetinden çıkartıp, kâinatın Allah'ın isim ve sıfatlarının aynası ve Allah'ın yarattığı varlıkların mânalarını gösteren hakiki vaziyetini ortaya koymuştur. Said Nursi'ye göre böylece tüm kâinatı ve şuur sahibi insanlığı mutlu etmiştir. O nur ve meyve ile insanlığı karışıklık, perişanlık, acizlik ve fakirlik, sonsuz düşmanları ve ihtiyaçları olan bir insan suretinden çıkarıp, ahsen-i takvimde Allah'ın bir mûcizesi, bir muhatabı, özel ve seçilmiş bir kulu, sevgilisi ve cennete namzet bir misafiri suretinde göstermiş, insanlara sonsuz bir mutluluk ve şevk vermiştir.

⁴⁸³ Nursi, *Sözler*, s. 250

⁴⁸⁴ Nursi, *Sözler*, s. 262

b) İkinci Meyve:

Said Nursi'ye göre ikinci meyve, Hz. Muhammed'in başta namaz olmak üzere Allah'ın marziyyatı olan İslamiyet'in esaslarını cinler ve insanlara hediye getirmesidir. Said Nursi, bunun çok mutluluk verici ve düşündürücü olduğunu ifade edip bir misalle izah etmiştir. Ona göre insan fitratı itibariyle kendine ikram eden, ihşanlarda bulunan bir padişahın uzaktan isteklerini anlamaya çok arzulu ve şevklidir. Eğer anlasa çok mutlu olur ve temenni ile der ki “Keşke bir konuşma imkânı olsa da doğrudan doğruya padişahla konuşabilsem, benden ne istiyorsa dinlesem, anlasam, onun hoşuna gidene bilsem.” İşte insan da Rabbinin arzularını ve marziyyatını anlamakta böyle meraklıdır. Hz. Peygamber yetmiş bin perde arkasında Allah'ın marziyâtını doğrudan doğruya, Mi`rac'ın meyvesi olarak hakkalyakîn işitmiş, getirip beşere hediye etmiştir.⁴⁸⁵

Said Nursi devamında insanın Ay'daki hali anlamak için ne kadar meraklı olduğunu, oralardan haber almak, oralar hakkında bilgi sahibi olmak için ne kadar fedakârlık gösterebileceğini dile getirmiştir. Ancak Ay, Allah'ın mülkünde bir sinek hükmünde olup Dünya'nın etrafında döner. Dünya ise pervane gibi Güneş'in etrafında döner. Güneş ise Allah'ın mülkünde binler lambalar arasından bir lambadır. İşte Hz. Peygamber Allah'ın kâinatta bulunan faaliyetlerini, işlerini, mucizeli sanatını ve rahmet hazinelerini görmüş ve beşere anlatmıştır.⁴⁸⁶

c) Üçüncü Meyve;

Said Nursi'ye göre diğer önemli bir meyve; Hz. Muhammed cennetin hazineleri görmüş, anahtarını almış getirmiş, cinlere ve insanlığa hediye etmiştir. Buna göre Mi`rac vasıtasıyla cenneti görmüş, Allah'ın rahmetinin ebedi yansımalarını müşahade etmiş ve sonsuz mutluluk yerini bizzat yaşayarak anlamıştır. Ahiretin vücudunun müjdesini cinlere ve insanlara getirmiştir. İnsanlık ve cinler için kararsız dünyada, böyle bir müjde ise çok kıymettardır.⁴⁸⁷

⁴⁸⁵ Nursi, *Sözler*, s. 262

⁴⁸⁶ Nursi, *Sözler*, s. 262

⁴⁸⁷ Nursi, *Sözler*, s. 263

Ona göre bir insan, idam edileceği anda padişah onu affetse ve kendine yakın bir saray verse o kişi ne kadar sevinir. İşte bunun gibi insanlık ve cin Mi`rac'ın bu meyvesi ile şu karışık dünyada böyle bir müjdeye nail olmuştur.⁴⁸⁸

Bu meyvede Said Nursi ahiretin varlığı üzerine durmuştur. Ahiret hayatının vücudunun, insanlık hayatının huzuru ve devamı için ne kadar önemli olduğunu vurgulanmaktadır.⁴⁸⁹

d) Dördüncü Meyve;

Said Nursi bir diğer meyvede ise Allah'ın ru'yetini görmenin insanlık için olan fayda ve sevinçlerinden bahsetmiştir. Buna göre Hz. Peygamber, Rüyet-i Cemâlullah meyvesini kendisi almakla beraber, bu nimetin her mümine mümkün olabileceği müjdesini de cinlere ve insanlara hediye getirmiştir.⁴⁹⁰

Her kalp sahibi insan cemâl, kemâl ve ihsan sahibi bir zatı sever. Bu sevgi cemâl, kemâl ve ihsanın derecesine göre artar. Hatta sadece bir defa görmek için dünyasını feda eder dereceye gelir. Hâlbuki bütün varlıklardaki cemâl, kemâl ve ihsan Allah'ın cemâl, kemâl ve ihsanına kıyasla küçük birkaç parıltının güneşe nispeti gibi dahi olamaz. İşte böyle bir zatın rü'yetine mazhar olmak çok azim mutluluk ve sevince sebeptir.⁴⁹¹

e) Beşinci Meyve;

Said Nursi bir diğer meyve olarak insanın kâinatta kıymetli bir varlık olduğunun Mi`rac ile anlaşıldığını söylemektedir. Buna göre insan, kâinatın kıymettar bir meyvesi ve Allah'ın nazlı bir sevgilisidir. İşte bu mâna ve hakikatler Miraç hadisesi ile anlaşılmış, insanlığa ve cinlere hediye edilmiştir.

⁴⁸⁸ Nursi, *Sözler*, s. 263

⁴⁸⁹ Nursi, *Sözler*, s. 263

⁴⁹⁰ Nursi, *Sözler*, s. 263

⁴⁹¹ Nursi, *Sözler*, s. 263

Küçük bir varlık, zayıf bir hayvan ve şuur sahibi aciz bir insanı, o meyve ile o kadar yüksek bir makama çıkarır ki ona kâinatın bütün varlıkları üstünde bir makam kazandırır.⁴⁹²

Said Nursi bunun neticesinde insanda meydana gelen sevinci şuna benzetir ki; bir er askere “Sen mareşal oldun.” denilse pek mutlu olur. Hâlbuki fani, aciz, konuşan bir hayvan iken, yokluk ve ayrılık tokadını her zaman yiyen bir insan iken, birden “Ebedi, baki bir cennete, Rahim ve Kerim bir Rahman’ın rahmetine, Allah’ın mülkünde gezinmeye, ebedi huzura ve Allah’ı görmek nimetine muvaffak olursun.” denilirse insan ne kadar derin ve ciddi bir sevinç kalbinde yaşar.⁴⁹³

3.1. ŞAKKU'L-KAMER

3.2.1. "Şakku'l-Kamer", "İnşikâku'l-Kamer" Kavramlarının Etimolojik Yapısı

Sözlükte “yarılmak, bölünmek” anlamındaki inşikâk ile “ay” mânasına gelen kamer kelimelerinden oluşan bu terkip “ayın iki parçaya bölünmesi” anlamına gelmektedir. Şakku'l-kamer terkihi de bu anlamda kullanılmıştır.⁴⁹⁴ Ayın yarılması ile ilgili olarak ayetlerde şöyle buyrulmaktadır: “(Kıyamet) saati yaklaştı ve ay yarıldı. Müşrikler bir mûcize gördüklerinde hemen yüzlerini döndürüp, “Bu öteden beri süregelen bir sihirdir!” derler. Hep yalanlarlar da heva ve heveslerine uyarlar; oysa her iş vakti geldiğinde) yerini bulucudur.”⁴⁹⁵

3.2.2. İlk Dönem Kaynaklarında "Şakku'l-Kamer" Mûcizesi

Şakku'l-Kamer hadisesi birçok hadis, siyer, tefsir ve kelim kitaplarında rivayet edilmiştir. Şakku'l-Kamer mûcizesine dair hadis rivayet eden sahabeler şu şekildedir;

- 1) Abdullah b. Mes'ûd,

⁴⁹² Nursi, *Sözler*, s. 263

⁴⁹³ Nursi, *Sözler*, s. 264

⁴⁹⁴ İlyas Çelebi, DİA, *İnşikâku'l-Kamer*, İstanbul 2000, c.22 s.343-345

⁴⁹⁵ Kamer, 54/1-3

- 2) Abdullah b. Abbas,
- 3) Enes b. Mâlik,
- 4) Abdullah b. Ömer,
- 5) Cûbeyr b. Mut'im,
- 6) Huzeyfe b. el-Yemân,
- 7) Ali b. Ebû Tâlib.

Rivayetlerin hepsini burada zikretmek güç olduğu için bir kısmını vermekle iktifa edeceğiz. Buna göre en eski rivayet Cûbeyr b. Mut'im'in müşrik babası Mut'im b. Adiy'den naklettiği rivayettir. Rivayetin kaydedildiği ilk kaynak eser ise Mücâhid'in tefsiridir. Buna göre;

Mut'im b. Adiy, “Kıyamet saati yaklaştı ve Ay yarıldı.” âyeti için "Biz Mekke'deyken Ay yarıldı." dedi⁴⁹⁶

Ebû Dâvûd'un Müsned'inde Abdullah b. Mes'ûd'un, Allah'ın (إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ) وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ kavli hakkında şöyle dediği nakledilmiştir: “Ay, Resûlullah zamanında yarıldı. Bunun akabinde Kureyşliler “Bu, İbn Ebî Kebşe'nin bir sihridir. Bekleyelim, ticaret kabileleri bize bu konu hakkında ne ihbar edecekler? Muhammed bütün insanları büyüleyecek de değildir ya!” dediler. Nihayet ticaret kabileleri geldi ve Ay'ın yarıldığını gördüklerini haber verdiler.⁴⁹⁷

İkrime'den gelen bir rivayet ise şöyledir; “Ay, Hz. Peygamber zamanında tutuldu. Bunun üzerine (müşrikler) dediler ki: “Ay sihirlendi.”, Hz. Muhammed ise “إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ” ayetini “مُسْتَقَرٌّ” ifadesine kadar okudu.⁴⁹⁸

Abdullah b. Mes'ûd'dan ulaşan bir haber de şöyledir; “Resûlullah zamanında Ay ikiye inşikak etti. Resûlullah "Şahit olunuz!" buyurdu”⁴⁹⁹

⁴⁹⁶ Ebu'l-Haccâc Mücâhid b. Cebr el-Mekkî, *Tefsîru Mücâhid*, thk. Muhammed Abdüsselam Ebu'n-Nîl, Kahire 1989, s. 633.

⁴⁹⁷ Süleyman b. Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsnedü Ebî Dâvûd et-Tayâlisî*, thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî, Kahire, 1999, c.1, s. 224

⁴⁹⁸ Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, thk. Habîburrahman el-A'zamî, Beyrut 1983, c.3, s. 104

⁴⁹⁹ Buhârî, Menâkib 27; Müslim, Sifâtu'l-münâfikîn 43; Tirmizî, Tefsir 54; Ahmed b. Hanbel, Müsned c.1 s. 377.

3.2.3. Kur'ân'da Şakku'l-Kamer ve İlgili Ayetlerin Tefsiri

اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ

(Kıyamet) saati yaklaştı ve ay yarıldı.⁵⁰⁰

Müfessirlerin hemen hemen tamamı yukarıdaki âyetle, ayın yarıldığı ve bu yarılma hadisesinin de bizzat Ay'da meydana geldiği anlamının kastedildiği kanaatindedirler. Rivayetler de "İnşikâku'l-Kamer" hadisesinin vuku bulduğuna işaret etmektedir.⁵⁰¹

Huzeyfe bu âyeti "Kıyamet saati yaklaştı ve ay yarıldı." şeklinde ziyade olarak okumuştur. Araştırmacılardan büyük bir çoğunluk da bu şekilde okumuşlardır. Binaenaleyh başta Buhârî olmak üzere birçok hadis kitaplarında Cübeyr b. Mut'im, İbn Ömer, İbn Mes'ûd, Enes ve İbn Abbas'tan gelen rivayetler de bunu desteklemektedir.⁵⁰²

Âyette "yarılma" fiilinin geçmiş zaman sığasıyla kullanılması da olayın Hz. Peygamber zamanında gerçekleştiğine ve bu ayetin ifade ettiği mânanın hadislerde zikredilen "Şakku'l-Kamer" mûcizesine işaret ettiğine bir delildir.⁵⁰³ Ancak Elmalı bu ayetlerin "Şakku'l-Kamer" ile ilgili olduğu görüşünü savunmakla beraber bu delilin pek doğru olmadığını ifade etmektedir. Çünkü Kur'ân'da birçok yerde mazi sığa kullanılarak gelecek zamana ait mânalar ifade edilen yerler bulunmaktadır.⁵⁰⁴

Bir diğer kesim ise henüz Ay'ın yarılmasının gerçekleşmediğini, ancak gerçekleşmesi beklenen bir olay olduğunu ifade etmişlerdir. Böylece kıyametin gelmesinin ve Ay'ın yarılmasının vakti yaklaşmıştır, demektir. Kıyamet kopacağı zaman gökyüzü, içinde bulunan Ay ve diğer şeyler yarılıp çatlamış olacaktır.⁵⁰⁵ Bu

⁵⁰⁰ Kamer, 1

⁵⁰¹ Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, c.29 s.288; Neseî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.3, s.399; Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c.5. s.164; Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, c.9, s.262; Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Akli's-Selîm*, c.8, s.167 Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 125; Taberî, *Câmi'ul Beyân*, c.22, s.565; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kurân Dili*, c.7, s.334

⁵⁰² Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 125

⁵⁰³ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, c.9, s.262

⁵⁰⁴ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kurân Dili*, c.7, s.335

⁵⁰⁵ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 125; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, c.29 s.288

fikri savunuların en büyük gerekçesi ise bu yarılma işinin yeryüzünün tamamında görülmemesi ve dolayısıyla tevatür derecesine ulaşmamasıdır.⁵⁰⁶

Râzi, bu kanaatin doğru bir kanaat olmadığını ifade etmiş ve karşı bir argüman geliştirmiştir. Buna göre Hz. Peygamber, Kur'ân ile müşriklere meydan okuyup "Kur'ân'dan daha fasihini getiriniz." dediği halde müşrikler bunu başaramamış ve Kur'ân sonsuza kadar başka hiçbir mûcizeye gerek duymaksızın devam eden bir mûcize olmuştur. Ancak âlimler Kur'ân'ın böyle bir mûcize olduğuna dair mütevatir derecesine varacak bir şekilde nakil yapmamışlardır.⁵⁰⁷

Nesefî ise bütün bölgelerde gözükmemesinin dolayısıyla tevatür derecesine ulaşmamasının geçerli bir gerekçe olmadığını ifade etmektedir. Ona göre Allah'ın bu olayı bir bulut ile gizlemesi gayet mümkündür.⁵⁰⁸

Kurtubî yukarıda iki farklı görüş ifade ettikten sonra kendi görüşü bu ayetlerin "Şakku'l-Kamer" mûcizesi ile ilgili olduğunu ifade etmiştir. Ona göre adalet sahibi ahad ravilerin nakli ile Ay'ın Mekke'de yarıldığı sabit olmuştur. Kur'ân'ın âyetlerinin zahirinden anlaşılana da budur. Peygamber'in meydan okuması esnasında ondan iddiasını ispatlamasının istenmesi üzerine gerçekleşmiştir.⁵⁰⁹

وَأِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرَضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ

"Müşrikler bir mûcize gördüklerinde hemen yüzlerini döndürüp, "Bu öteden beri süregelen bir sihirdir!" derler.⁵¹⁰

Kâfirler bir mûcize gördüklerinde onu düşünmekten ve ona iman etmekten yüz çevirirler ve bu "sürekli devam eden büyüdür." derler. Bu âyet onların daha önce de benzer ve arka arkaya gelen mûcizeler gördüklerini, sonunda ise bunu söylediklerine işaret eder.⁵¹¹

⁵⁰⁶ Râzi, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.29 s.288

⁵⁰⁷ Râzi, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.29 s.288

⁵⁰⁸ Nesefî, *Medârikü't-Tenzîl*, c.3, s.399

⁵⁰⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.17, s. 125

⁵¹⁰ Kamer, 54/1-3

⁵¹¹ Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl Ve Esrârü't-Te'vîl*, c.5. s.164

Onlar bir mûcize görünce, yüz çevirmeyi adet haline getirmişlerdir. Çünkü müşrikler, yeryüzüne ve gökyüzüne ait birçok mûcizeyi görmelerine rağmen iman edip inatlarını terk etmemişlerdir. Müşrikler bu kadar mûcize gördükten sonra başka mûcizeler de görseler yine inanmayacaklardır.⁵¹²

"Müstemir" kelimesinin ne anlama geldiği hususunda farklı ihtimallerden söz edilmektedir. Buna göre bir anlamı "devam eden" demektir ki Hz. Peygamber ister sözlü olarak ister fiili olarak ister yeryüzü ile alakalı, isterse gökyüzü ile alakalı her zaman bir mûcize gösterirdi. Öteki sihirbazlar ise bundan acizlerdir.⁵¹³ Hâlbuki Hz. Peygamber mekân, zaman ve durum fark etmeksizin mûcize gösterebiliyordu. Bu görüşten farklı olarak "güçlü"⁵¹⁴, "acı", "tadı bozuk",⁵¹⁵ "zeval bulan"⁵¹⁶ anlamları da zikredilmiştir.

وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُسْتَقَرٌّ

"Hep yalanlarlar da heva ve heveslerine uyarlar; oysa her iş vakti geldiğinde yerini bulucudur."

Kureyş müşrikleri Ay'ın yarıldığını görerek, Allah'ın ayetlerinin hak olduğunu anlamalarına rağmen yine de onları yalanladılar. Hakka değil, heva ve heveslerine uymayı tercih ettiler.⁵¹⁷ Fiillerin mazi sığasıyla kullanılması bu iki şeyin onların eski adetlerinden olduğunu göstermek içindir.⁵¹⁸

Râzi, yalanlanan şey hakkında iki farklı izah yapmıştır. Ona göre yalanlanan şey ya kıyametin yaklaştığını haber veren Hz. Muhammed veya Ay'ın yarılması mûcizesidir.⁵¹⁹

"وَكُلُّ أَمْرٍ مُسْتَقَرٌّ" ifadesi ise kâfirlerin boş umutlarını kesmek içindir. Onlar, umutlarını Hz. Peygamber'in bu davasının istikrarlı olmadığına bağlamışlardı.

⁵¹² Râzi, *Mefâtihu 'l-Gayb*, c.29 s.289

⁵¹³ Râzi, *Mefâtihu 'l-Gayb*, c.29 s.289; Beyzâvî, *Envârü 't-Tenzîl Ve Esrârü 't-Te'vil*, c.8, s.167

⁵¹⁴ Râzi, *Mefâtihu 'l-Gayb*, c.29 s.290; Taberî, *Câmi'ul Beyân*, c.22, s.565; Mevdûdî, *Tefhimu 'l-Kur'ân*, c.6, s.48.

⁵¹⁵ Râzi, *Mefâtihu 'l-Gayb*, c.29 s.290; Beyzâvî, *Envârü 't-Tenzîl ve Esrârü 't-Te'vil*, c.5. s.164

⁵¹⁶ Beyzâvî, *Envârü 't-Tenzîl ve Esrârü 't-Te'vil*, c.8, s.167; Râzi, *Mefâtihu 'l-Gayb*, c.29 s.290; Mevdûdî, *Tefhimu 'l-Kur'ân*, c.6, s.48.

⁵¹⁷ Taberî, *Câmi'ul Beyân*, c.22, s.566

⁵¹⁸ Beyzâvî, *Envârü 't-Tenzîl ve Esrârü 't-Te'vil*, c.5. s.165

⁵¹⁹ Râzi, *Mefâtihu 'l-Gayb*, c.29 s.293

Nitekim "Bu, eskiden beri devam edegelen bir büyüdür."⁵²⁰ diyorlardı. Bu kelâm ise Hz. Peygamber'in davasının sabit ve değişmez olduğunu beyan etmektedir.⁵²¹

3.2.4. Ay'ın Yarılmasına Dair Bilimsel ve Tarihsel Deliller

Ay'ın yarılması mûcizesinde bir kısım müfessirler rivayetleri kabul etmekle beraber bu mûcizeyi akıl ve bilime uygun olarak izah etme çabasına da girmişlerdir. Bu çabaya klasik tefsir metinlerinde rastlanmamakla birlikte daha çok modern çağda rastlanmaktadır.⁵²²

Ay'ın yarılması mûcizesini bilimsel olarak ele alan çalışmalardan biri Mevdûdi'ye aittir. Ona göre insan bugünkü ilmi ve teknolojik gelişmeler seviyesinde olmasaydı, belki tereddütte kalabilirdi. Ancak elde böylesine bilimsel veriler varken, bu itirazı kabul etmek imkânsızdır. Çünkü son bilimsel verilere göre, büyük yıldızlar patlama dolayısıyla büyük parçalara ayrılabilir ve sonra tekrar çekim kuvvetiyle birleşebilirler.⁵²³

Bu hususta bir diğer fikir sahibi müfessir Tantavî Cevherî'dir. Ona göre bu hissî mûcize olmakla beraber daha çok bilimsel bir mûcizedir. Nitekim Kamer Sûresi'nde zikredilen Ay'ın yarılması mûcizesi Hz. Muhammed zamanına işaret ettiği gibi daha önceki tarihlerde Ay'ın Dünya'dan ayrıldığına da bir işarettir. Yani Hz. Muhammed'in gösterdiği mûcize Ay'ın Dünya'dan ayrıldığına bir atıf, delil ve hatırlatmadır. Zira bilimsel araştırmalar neticesinde anlaşılmaktadır ki Ay Dünya'dan ayrılan bir gök cisimidir.⁵²⁴

Bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte uzay ve gök cisimleri ile ilgili güncel bilgiler de ortaya çıkmaya başlamaktadır. Ay ile ilgili yapılan bir kısım çalışmalar neticesinde bilim insanları Ay'ın üzerinde yarıklar olduğunu keşfetmişlerdir. Örneğin, Science Dergisi'nde yayınlanan bir makalede Dr. Zuber'in

⁵²⁰ Kamer, 54/2

⁵²¹ Ebüssuûd, *İrşâdü'l- 'Akli's-Selîm*, c.8, s.167

⁵²² Mehmet Salmazzem, "Ayın Yarılması Meselesine Dair Tefsirlerdeki Yorum Farklılıkları [Interpretation Differences of Tafsîrs of the Splitting of the Moon Issue]", Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal 22/2 (December 2018): 859—884.

⁵²³ Mevdûdi, *Tefhimu'l-Kur'ân*, c.6, s.48

⁵²⁴ Tantavî Cevherî, *el-Cevahir fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Matbaatu Mustafa el-Babî, Kahire 1933, c. 23, s. 248

araştırmalarına yer verilmiştir. Buna göre Ay'ın içyapısı tamamıyla kırık döküktür. İçyapısında kilometrelerce uzunlukta yarıklar olduğuna dair bulgular vardır. Ona göre Ay'ın tümünü çember gibi dolaşan bir kırık vardır ve Ay'ın magmasını dahi kırarak geçmiştir.⁵²⁵

Ayrıca yukarıdaki keşiften önce benzeri bir keşif daha yapılmıştı. Buna göre 4 Mayıs 1967 yılında Florida'daki Cape Kennedy Uzay Üssü'nden fırlatılan Orbiter 4 uydusundan çekilen Ay fotoğrafları çok dikkat çekicidir. Ay'ın Dünya'ya bakan yüzünden görülmeyen diğer yüzü fotoğraflanmış ve 3.000 kilometre mesafeden çekilen yakın plân fotoğraflarıyla Ay yüzeyinin %95'lik bölümü incelenebilmiştir. Buna göre Ay'ı kuşatan, uzunluğu 240 kilometre genişliği de 8 kilometreyi bulabilen bir yarık tespit edilmiştir. Özel bir sebebe dayandığı düşüncesini uyandıran çatlaklar, Ay'a ilk defa ayak basan astronot Neil Armstrong'un da dikkatini çekmiş ve kendi ifadesiyle onu hayrete düşürmüştür.⁵²⁶

İtalyan matematikçi, mühendis ve gökbilimci Jean-Dominique Cassini de Ay hakkında bazı çalışmalara sahiptir. Henüz teknoloji bu kadar ilerlemeden ve fotoğraf makinaları henüz uzay ile ilgili fotoğraflar çekmeden çok daha önce Ay'da bir yarıktan bahseden odur. Buna göre Cassini'nin üç buçuk asır önce çizdiği ve bilim adamları tarafından çok önemli bir çalışma olarak kabul edilen Ay haritası günümüzde de önemini korumaktadır. Birçok kitapta yer alan bu harita Ay yarılmasına işaret eden ilk bilimsel çalışma olarak dikkatlere çarpmaktadır. Buna göre bu çizilen Ay haritasında cetvelle çizilmiş gibi düzgün Ay yüzeyini tamamen çevreleyen bir çizgi görülmektedir.⁵²⁷ Güncel verilerle de uyuşan bu harita ve üzerinde bulunan bu yarık çizgisi Şakku'l-Kamer hadisesini akıllara getirmektedir.

Buna benzer bir veri de Sputnik adı verilen uydulardan alınmıştır. Bu görsellere göre de Ay'ın tam ortasında yukarıdan aşağı doğru gelen bir çatlak ile karşılaşmaktadır. Amerikalılar bu çatlığa “Radley Rille” adını vermişlerdir. Bu çatlakla alakalı olarak "Apollo-15" ile gerçekleştirilen çalışmalar derinlik

⁵²⁵ <http://science.sciencemag.org/content/338/6112/1272>

⁵²⁶ The Müslim Digest, Vol.34, Nos: 3-4, p.35; Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Salih Tuğ (çev), Yeni Şafak Yayınları, Ankara 2013, c.1, s. 126

⁵²⁷ https://www.researchgate.net/figure/The-1692-map-of-the-Moon-after-Le-Monnier-1746_fig2_333203682

kazanmaktadır. 29 Temmuz 1971’de “The Guardian” adlı günlük yayımlanan İngiliz gazetesinde yayınlanan haber büyük bir korkuya sebep olmuştur.⁵²⁸

Meşhur astronomi bilimcisi Fransız astronom Lefrançois de Lalande, Ay’ın geçmiş hareketlerini incelerken “Şakku'l-Kamer” mûcizesinin doğruluğunu kabul etmek zorunda kalmıştır.

Bu mûcize ile ilgili İslâm kaynakları dışında bir tarihi bilgi de Hindistan kaynaklarında zikredilmektedir. Bu bilgilere göre Ay’ın yarılması mûcizesi Dhar kentinin kralı Raja Bjoh ve halkı tarafından bütün detaylarıyla takip edilmiştir. Chamai Nehri kıyısında bulunun kasrının balkonunda Ay’ın ikiye yarıldığını gören kral Raja Bjoh, Dünya’nın sonunun geldiğini sanarak büyük bir korkuya kapılmıştır. İlerleyen günlerde bu olayın Arabistan’da zuhur ettiğini duymuş ve Peygamber’in bir mûcizesi olabileceğini tahmin ederek vezirini Mekke’ye göndermiştir. Raja’nın veziri Hz. Muhammed ile görüşmüş ve Şakku-l-Kamer mûcizesinin onun nübüvvetine dair bir mûcize olduğunu anlayarak İslamiyet’i seçmiştir.⁵²⁹ Hükümdarın torunları olan bu Müslüman kavim Bjohzadeler, Hindistan’daki Dhar şehrinin hemen dışında ikâmet etmektedirler.

Yine Hindistan’ın bir vilayeti olan Malabar tarihinde de bu olay kaydedilmiştir.⁵³⁰ Buna göre, Chakrawarti Farmas adlı bir kral, Ay’ın ayrılışını bizzat gördüğünü iddia etmiştir. Bunun üzerine bu kral, İslamiyete girmek için Arabistan’a gelmiş ve dönüş yolundayken Yemen’in Zafâr kentinden geçerken vefat etmiştir. Bu bilgi bir Hint tarihi el yazmasında da kayıtlıdır.⁵³¹

Tarihi bilgilere göre bu hadiseyi gören sadece Kral Raja ve saraydakiler değildir. Hindistan halkının da olaya şahit olduğu aktarılmaktadır. Zira mûcizenin gerçekleştiği tarih ilerleyen vakitlerde başlangıç yılı olarak kabul edilmiştir. Örneğin, bu ülkede ele geçirilen tarihi bir heykelde "Ay’ın ikiye ayrıldığı senede yapılmıştır."

⁵²⁸ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, c.1, s. 127

⁵²⁹ The Muslini Digest, Vol.34, Nos: 3-4, p.35.

⁵³⁰ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur’ân*, c.6, s.48

⁵³¹ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, c.1, s. 650; bkz. el yazması bir şiir kitabı: India Office Library, arapça kısım, No. 2807, Vr. 152-73

notu bulunmaktadır. Bu durum bazı müfessirler tarafından önemli bir delil olarak kaynaklara geçmiştir.⁵³²

İbn Teymiyye'nin bildirdiğine göre ise bir kısım yolcular, Hindistan'da bulunan tarihi bir binanın üzerinde "Ay'ın ikiye yarıldığı gece yapılmıştır." şeklindeki bir ibarenin orada da yazılı olduğunu görmüşlerdir.⁵³³

3.2.5. Said Nursi'nin Şakku'l-Kamer'e Dair Görüşleri

Said Nursi Mi`rac risâlesine birkaç sayfalık bir zeyl ile Şakku'l-Kamer mûcizesini de incelemiştir. Ona göre Şakku'l-Kamer mûcizesi mütevatirdir. Çünkü çok tariklerle mütevatir bir surette, İbni Mes'ûd, İbni Abbas, İbni Ömer, İmam-ı Ali, Enes, Huzeyfe gibi pek çok büyük sahabeden birçok tariklerle haber verilmektedir.⁵³⁴

3.2.5.1. Şakku'l-Kamer Mûcizesi'nin Bütün Dünyada Görülmesine Engel Olan Sebepler

Said Nursi öncelikle Şakku'l-Kamer hadisesinin bütün dünyada görülmemesi, bilinmemesi ve bütün insanlık tarihinin nakletmemesi gibi bazı itirazların varlığından bahsetmektedir. Cevap olarak ise ani olarak gösterilmesi, Ay'ın konumunun her yerde farklı olması, sis veya bulut gibi görmeye engel olabilen durumların söz konusu olabilmesi gibi sebepleri öne sürmektedir. Ayrıca medeniyetin gelişmemesi ve gökyüzünü gözetleme gibi aletlerin az olması bu hadisenin bütün dünyada görülmemesinin diğer sebeplerinden bazılarıdır.⁵³⁵

Said Nursi'ye göre Şakku'l-Kamer mûcizesi kendi kendine bazı sebeplere binaen gerçekleşmiş doğal bir olay olmadığı için tabiat kanunlarına verilemez. Güneş ve Ay'ın yaratıcısı olan Allah, Hz. Peygamber'i tasdik etmek ve davasını aydınlatmak amacıyla olağanüstü bir şekilde gerçekleştirmiştir. İmtihan sırrı ve Risâlet'in gerekli kılması ile delillerle susturmak için Allah'ın hikmetinin istediği insanlara

⁵³² Ömer Nasûhi Bilmen, *Muvazzaf-ı İlm-i Kelâm*, İstanbul 1959, s. 161

⁵³³ M. Yaşar Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, İstanbul 2012, c.1, s.596

⁵³⁴ Nursi, *Zülfikar*, s.305

⁵³⁵ Nursi, *Zülfikar*, s.331; Nursi, *İşârâtü'l-İ'câz fi Mezânnil-İcâz*, s.174; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri en-Nevevî, *el-Minhâc fi şerhi Şahîhi Müslim b. el-Haccâc. Şahîh-i Müslim*, Dâru İhyâit-Türasi'l-Arabi, Beyrut 1972, c. 17, s.143

gösterilmiştir. Sırr-ı hikmetin istemediği ve dünyanın dört bir tarafında bulunup nübüvvet davasını henüz işitmemiş insanlara, yukarıdaki mezkûr engel sebepleri yaratarak göstermemiştir.⁵³⁶

3.2.5.2. Şakku'l-Kamer Mûcizesi'nin Tüm Dünyada Görülmemesinin

Hikmeti

Said Nursi'ye göre mûcizeler, nübüvvet davasının ispatında münkirleri ikna etmek içindir. İcbar etmek için değildir. Buna göre nübüvvet davasını duyanlar için onları ikna edecek bir mûcize göstermek gerekmektedir. Başka taraflara da göstermek veya apaçık izhar ederek, icbar seviyesinde mûcize göstermek Allah'ın hikmetine aykırı olmakla birlikte imtihan sırrına da zıttır. Çünkü imtihan sırrı gerekli kılıyor ki akla kapı açılmalı ve ihtiyar elden alınmamalıdır. Said Nursi'ye göre şayet Allah, filozofların dediği gibi bir iki saat bütün dünyaya göstermek için Ay'ı öyle bıraksaydı ve tüm insanlık tarihinin kaynaklarına geçseydi, "Şakku'l-Kamer" ya diğer semâvî hadiseler gibi nübüvvet davasına delil ve Hz. Peygamber'in risâletine özel olmayacaktı. Ya da apaçık bir mûcize olacaktı ki aklın ihtiyarı elinden alınacak, akıl mecbur kalacak, ister istemez nübüvvet kabul edilecekti. Ona göre bu ise sırr-ı teklifi bozacak, Ebu Cehil gibi kömür ruhlu bir kimse ile Hz. Ebubekir gibi elmas ruhlu bir kimse eşit olacaktı. Dolayısıyla bunun içindir ki hem aniden gerçekleşmesi hem gece gerçekleşmesi hem insanların gafil olduğu bir dönem de gerçekleşmesi, hem Ay'ın doğuşunun konum itibariyle farklı zamanlarda gerçekleşmesi, hem de sis ve bulut gibi çeşitli engellerin bulunması sebepleriyle bütün dünya görememiş ve dünya tarihine geçmemiştir.⁵³⁷

3.2.5.3. Şakku'l-Kamer'in Kâfirler Tarafından Dahi Reddedilememesi

O zaman ve zeminde inkârcıların şiddetli inatları tarihi kaynaklarda malum ve meşhur olmasına ve Kur'ân (وَأَنْشَقُّ الْقَمَرَ)⁵³⁸ ifadeleriyle bu mûcizeyi tüm dünyaya haber vermesine rağmen Kur'ân'ı yalanlayan o kâfirlerden herhangi bir kimse, bu ayetin haber verdiği mûcizeyi yalanlayamamıştır. Said Nursi'ye göre eğer bu hadise

⁵³⁶ Nursi, *Zülfikar*, s.331

⁵³⁷ Nursi, *Zülfikar*, s.332

⁵³⁸ Kamer, 54/1

gerçekten gerçekleşmiş olmasaydı bu âyetin ifadelerini bahane ederek yalanlamaya ve Nübüvvet davasının iptaline hücum ederlerdi. Ancak siyer ve tarih kaynaklarında kâfirlerin bu mûcizenin gerçekleşmediğine dair hiçbir iddialarına rastlanmamaktadır. Fakat âyette de ifade edildiği gibi (وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ)⁵³⁹ kâfirler bunun bir sihir olduğunu söylemişlerdir. Hatta mûcizenin vukuunu inkâr etmek şöyle dursun gördükleri şeye inanmamak için delil olarak Mekke dışında bulunan kabilelerin de görüp görmediği araştırmışlardır. O kabileler de bu hadiseyi gördüklerini haber vermişler ancak inkârcılar yine kabul etmeyip "Ebu Talib'in yetiminin sihri semaya da tesir etti."⁵⁴⁰ demişlerdir.⁵⁴¹

3.2.5.4. Şakku'l-Kamer Mûcizesi'nin Mütevatir Derecesinde Olması

Said Nursi, Hz. Peygamber'in Ay'ın yarılması, parmaklarından su akması, bütün orduya yetirecek kadar su içirmesi, mescitte kendisine dayanarak hutbe okuduğu kurumuş direğin ağlaması gibi mûcizelerinin, bütün cemaatin işitmesi gibi mütevatir derecesine ulaştığını Sa'd Teftazanî gibi meşhur muhakkiklerin çoğunluğunun kabul ettiğini ifade etmektedir.⁵⁴² Nursi'ye göre tabakadan tabakaya o kadar çok cemaat nakletmiştir ki bunların yalan üzere birleşmeleri imkânsızdır. Ona göre, nasıl Halley Kuyruklu Yıldızı'nın bin senedir mevcuttur ve göremediğimiz Serendip Adası'nın varlığı mütevatir seviyesindedir. Öyle de bu mûcize de mütevatirdir. Böyle kesin bir meselede asılsız vehme ve şüphelere kapılmak akılsızlıktır. Bir volkan ile yarılan dağ gibi Şakku'l-Kamer mûcizesi de mümkündür.⁵⁴³

⁵³⁹ Kamer, 54/2

⁵⁴⁰ Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân 54; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c.27 s.84-85; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân* c. 17, s.126; el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, c.2, s. 268

⁵⁴¹ Nursi, *Zülfikar*, s.331

⁵⁴² Seyfeddin el-Âmidî; *Gayetü'l-Meram*, tkh. Hasan Mahmud Abdullatif, Kahire 1971, s.356-357; İbni Teymiyye, *el-Cevabu's-Sahih li Men Beddele Dine'l-Mesih*, Dâru'l-Âsime, el-Memleketü'l-'Arabîyyeti's-Su'ûdiyye 1999, c.1, s.414, c. 2 s.44; Abdülkâhir el-Bağdâdî, *el-Fark Beyne'l-Firâk*, Daru'l Âfaki el-Cedide, Beyrut 1977, s.313; et-Teftâzânî, *Şerhu'l-Mekâsıd*, c.5, s.17

⁵⁴³ Nursi, *Zülfikar*, s.332

3.2.5.5. Şakku'l-Kamer Mûcizesi Hakkında Bazı Tenkit Edilen Meseleler

ve Cevapları

Said Nursi yukarıda da zikrettiğimiz gibi Ay'ın yarılma mûcizesinin herkes gaflette iken, gece vaktinde ve ani bir şekilde gerçekleşmesi sebebiyle bütün dünyada görülemeyeceğini ifade etmektedir. Ona göre bir kısım kimseler görse bile buna gözlerini inandıramayacaklardır. İnandırırsalar bile böyle önemli bir olay, tek kişiden aktarılan bir haber ile büyük bir etki uyandıracak bir hadise olarak tarihe geçmeyecektir.⁵⁴⁴

Bir kısım kitaplarda bulunan "Ay ikiye ayrıldıktan sonra yere indi." ilavesinden bahis açan Said Nursi, bunun ilim ehli tarafından reddedildiğini ve bu mûcizenin kıymetini düşürülmek niyetiyle bir münafık tarafından eklenmiş olabileceğini savunduklarını ifade etmektedir.⁵⁴⁵

Said Nursi bir kısım kimselerin İngiltere, Çin, Japonya ve Amerika halkları tarihlerinde böyle bir veriden bahsetmemesi ve dolayısıyla bu hadisenin gerçekleşmediğini iddia ettiklerini kaydetmektedir. Ona göre bu vakitlerde Çin ve Japonya'da sabah olması, Amerika'da gündüz saatleri olması, İngiltere ve İspanya da Ay'ın yeni kaybolması gibi diğer mekânlarda da bu mûcizenin görünmesini engelleyecek sebepler bulunacak ve tüm dünyada görülemeyecektir.⁵⁴⁶

3.2.5.6. Şakku'l-Kamer Mûcizesi'nin İspatına Altı Delil

Said Nursi Şakku'l-Kamer'in imkânında şüphelerin izale olduğunu ve ispat edildiğini ifade ettikten sonra vukuuna delalet eden altı delili zikretmektedir. Buna göre;

- 1) Adalet ehli olan sahabelerin icma' etmesi,

⁵⁴⁴ Nursi, *Zülfikar*, s.333

⁵⁴⁵ Said Nursi, *Zülfikar*, s.333; bkz Abdurrahman b. Muhammed b. Derviş el-Hut, *Esna'l-Metâlib fi Ehâdîsi Muhtelifeti'l-Merâtib*, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1997, s.378, Ali el-Kari, *el-Esrarü'l-Merfua fi'lAhbari'l-Mevzua*, thk. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ, Dâru'l-Emane, Beyrut, 1971, s.398

⁵⁴⁶ Nursi, *Zülfikar*, s.332

- 2) Tahkik ehli olan bütün müfessirlerin (وَإِنْشَقَّ الْقَمَرُ)⁵⁴⁷ ayetinin tefsirinde "Şakku'l-Kamer" mûcizesinin vukkuna ittifakı,
- 3) Bütün muhaddislerin birçok tarikle nakletmesi,
- 4) Keşif ve ilham ehli bütün evliya ve siddıkların şahitliği,
- 5) Birbirinden usul, metod ve görüş itibariyle birbirinden çok uzak olan imamların ve derin ilim sahibi âlimlerin tasdiki,
- 6) Hz. Peygamber'den gelen kesin bir nass ile delalet üzere birleşmeleri mümkün olmayan ümmet-i Muhammed'in⁵⁴⁸ bu mûcizeyi kabul etmesi gibi deliller Şakku'l-Kamer'i güneş gibi ispat eder.⁵⁴⁹

⁵⁴⁷ Kamer, 54/1

⁵⁴⁸ Ebû Dâvud, Fiten ve Melâhim 1; Tirmizî, Fiten 7; İbni Mâce, Fiten 7

⁵⁴⁹ Nursi, *Zülfikar*, s.333-334

SONUÇ

Mûcize; peygamberlerin iddia ettikleri tevhid, nübüvvet, yeniden dirilme vd. gibi davalarını onaylamak; ortaya koydukları ahlak kurallarının ve toplum yasalarının doğruluğunu tasdiklemek amacıyla Allah'ın bir kısım doğa olaylarını devam edegelen halinden olağanüstü bir tarzda değiştirmesine denilmektedir. Tüm peygamberlere kendi zaman ve ortamlarına uygun mûcizeler verilmiştir. Örneğin Hz. Mûsâ döneminde sihirin meşhur olması sebebiyle sihir yönünden halkı aciz bırakacak mûcizeler gösterilmişti. Yine Hz. İsâ döneminde tıp ilimlerinin revaçta olması sebebiyle ölüyü diriltme, alaca hastalığı ve körleri iyileştirmek gibi insanları tıp ilimlerinde aciz bırakacak mûcizeler gösterilmişti. Hz. Peygamber zamanında ise belagat, hitabet, fesahat, şiir, kâhinlik ve gaybdan haber vermek gibi alanlar ilerlemiş ve gündemi meşgul etmişti. Kur'ân ise onları bu yönlerin hepsinden aciz bırakacak bir mûcize olarak gelmişti.

Mûcize insanlara farklı gayelere mütevakkıf olarak gösterilmektedir. Bunların muhakkak ilki ve en önemlisi Allah'ı tanıttırma gayesidir. Bu mûcizeler gösterilmekle Allah'ın varlığı, birliği, ilim, irade ve kudreti nazarlara verilmektedir. Ayrıca elinde mûcizelerin gerçekleştiği peygamberlerin nübüvvet vazifelerini tasdik etmek, insanların hidayetine vesile olmak, inananlara yardım ve ikramda bulunarak onları taltif etmek ve moral vermek gibi gayeleri bulunmaktadır. Buna ek olarak Allah'a ve Peygamberlerine isyan ederek toplumda bozgunculuk yapan, gördükleri tüm mûcizelere rağmen inkâr ve inat üzere devam eden, peygamberler ve etrafındakilere fiziksel ve psikolojik şiddet ile eziyet eden kişi ve toplumların helak edilmesi de mûcizenin gayelerindedir.

Mûcizenin farklı tasnifleri olmakla beraber genel kabul görmüş tasnifi aklî, hissî ve haberî olmak üzere üçlü tasnifidir. Buna göre insanların duyularına hitap eden mûcizelere hissî mûcizeler; peygamberlerin Allah'tan aldıkları vahye dayanarak geçmiş ve geleceğe dair gaybi haberler vermesi şeklinde gerçekleşen mûcizelere haberî mûcizeler ve insanların akıl yürütme kuvvetlerini harekete geçirerek, akılları delillerle baş başa bırakan mûcizelere ise aklî mûcizeler denilmektedir. Hz. İsâ'nın bebekken konuşması ve Hz. Mûsâ'nın yed-i beydâ mûcizesi hissî mûcizelere

örnekken; Mekke'nin fethinin haber verilmesi, İran ve Bizans arasında gerçekleşecek savaşın galibinin yıllar öncesinden bildirilmesi gibi mûcizeler de haberî mûcizelere örnektir. Akli mûcizelere verilecek en büyük örnek ise şüphesiz on dört asırdır iptal edilemeyen binlerce aklî ve nakli; bilimsel ve vicdani delilleri kendisinde barındıran Kur'ân'dır.

Kur'ân, kendisi mûcize olmakla birlikte Hz. Muhammed'in farklı bir kısım mûcizelerini de haber vermektedir. Bunlardan en dikkat çekici olanları ise gökyüzü ile alakalı olan ve hissî mûcizeler kategorisinde yer almaya daha yakın duran İsrâ, Mi`rac ve Şakku'l-Kamer mûcizeleridir. Kur'ân çeşitli ayetleriyle inananlara bu hadiseleri anlatmaktadır. Rivayet detaylarında küçük farklar ve tahakkuk şeklinde bazı ihtilâflar bulunmakla beraber bu mûcizelerin doğruluğu hakkında ulemâ ittifak halindedirler. Tüm müfessirler yukarıda incelenen âyetlerin bu mûcizelere delalet ettiği noktasında görüş birliğine sahiptirler. Ancak örneğin Mi`rac esnasında ruhun cesetle birlikte olup olmadığı, Hz. Muhammed'in Allah'ı görüp görmediği gibi konular tartışılmıştır. Âyetler ve rivayetler ışığında incelediğimiz bu mûcizeler neticesinde Said Nursi'nin de aralarında bulunduğu ilgili âyetleri izah eden müfessirlerin ve hadis kaynaklarında rivayetleri inceleyen muhaddislerin çoğunluğunun görüşü beden ve ruhun birlikte olduğu ve Hz. Peygamber'in Allah'ı gördüğü şeklindedir.

Said Nursi Risâle-i Nûr külliyyatında farklı metot ve uslubu ile bu üç mûcizeyi incelemektedir. Kitaplarında, akla takrib etmek amacıyla kullandığını ifade ettiği temsil ve hikayeleştirme teknikleri ile İsrâ ve Mi`rac'ın lüzumu, hikmeti, gayesi ve faydalarını ele almıştır. Ayrıca Nursi, İsrâ ve Mi`rac'ın çeşitli hediyeleri olduğunu dile getirmiştir. Buna göre Hz. Peygamber imanın şartlarının hakikatlerini gözle görmesi ve ahiret hayatının tüm şubelerini müşahede etmesi ile insanlığı karmakarışıklık, perişanlık, yok olma gibi vehim ve şüphelerden kurtarmıştır. Yine ona göre Allah, başta namaz olmak üzere marziyatlarını insanlığa onun vasıtasıyla hediye etmiştir. Nursi, bunlar vb. gibi birçok hediye ve faydasını ortaya koymaktadır.

Şakku'l-Kamer hadisesinin bütün dünyada görünmemesi de tenkide uğrayan konulardan birisidir. Nursi, gaflet zamanı olması, ani ve defî olması, Dünya'nın yuvarlaklığı nedeniyle Ay'ın gizlenmesi, bulutların engel olması vb. sebepleri

herkesin görememesinin nedenleri olarak ifade etmektedir. Ayrıca Şakku'l-Kamer'in tüm dünyada görülmemesinin hikmetinden de bahseden Nursi, böyle bir durumun söz konusu olduğunda aklın mecbur olacağını ve ihtiyarın ortadan kalkacağını dolayısıyla imtihan sırrının bozulacağını ifade ederek bir kısım hikmetlere mütevakkıf olduğunu ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

KUR'AN-I KERİM

ABDÜLCEBBAR, Ahmed Kâdı, *Şerhu'l-usûli'l-Hamse*, TYEKB, İstanbul 2013

ACAR, Ahmet, *İttihad-i Muhammedî Cemiyeti ve Bediüzzaman Said Nursi*, Süeda Yayınları, 2020

AÇIKGENÇ, Alparslan, *Said Nursi*, "DİA", Ankara, 2018

AĞIRAKÇA, Ahmet, *Kaynaklar Işığında İsrâ ve Miraç Olayı*, Artuklu Akademi, 2014/1 (2), 1-30

ÂLÛSÎ, Şehabeddin Mahmud, *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-'Azîm ve's Seb'i'l-Mesânî*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1989

ÂMİDÎ, Seyfeddin, *Gayetü'l-Meram*, tkh. Hasan Mahmud Abdullatif, Kahire 1971,

ATİK, Bilal, *Kur'ân'a Göre Nübüvvet Bağlamında Değişmeyen Sünnetullah Olarak Mucize Olgusu*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018)

AYDIN, Zafer, *Hocalarımız Konuşuyor*, Nun Yayıncılık, İstanbul-2009

AYDIN, Hasan, *Gazzâlî ve İbn Rüşd'e Göre Mucize*, Kelam Araştırmaları, 6:2 2008, s. 117-118.

BADILLI, Abdulkadir, *Bediüzzaman Said Nursi Mufassal Tarihçe-i Hayatı*, İttihat Yayınları, İstanbul, 1998

BAĞDÂDÎ, Abdülkâhir, *el-Fark Beyne'l-Firâk*, Daru'l Âfaki el-Cedide, Beyrut 1977

BAĞDÂDÎ, Ebû Mansur Abdulkâhir b. Tâhir et-Temîmî, *Usûlu 'd-Dîn*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1981

BAKILLANÎ, Ebu Bekir, *Kitabu'l-Beyan ani'l-Fark beyne'l-Mu'cizaât ve'lKerâmât ve'l-Hile ve'l-Kehânetu ve's-Sihr ve'n-Nâzicât*, Mektebetu'ş-Şerkiyye, Beyrut 1958

BEĞAVÎ, el-İmâm Muhiyu's-Sunne Ebû Muhammed Huseyn b. Mes'ud , *Me'alimu't-Tenzîl*, (thk. Muhammed 'Abdullah en-Nemr), Dâr Taybe, Riyad 1908

BEKÎ, Niyazi, *Kur'an'ın Yüksek ve Parlak Bir Tefsiri Risâle-i Nûr*

BEYHAKÎ, Ebû Bekir, *Delâilü'n-Nübüvve*, thk. Abdul'muti Kal'aci, Daru'l-kutubi'l-ilmiiye, Beyrut 1988

BEYZÂVÎ, Nâsırüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed, *Envârü't-Tenzîl Ve Esrârü't-Te'vîl*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut 1995

BİLMEN, Ömer Nasûh, *Muvazzaf-ı İlm-i Kelâm*, İstanbul 1959,

BUHÂRÎ, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ebi'l-Hasen, *el-Câmi 'u's-Sahîh*, Dâru Tavki'n-Necât, y.y., t.y.

BULUT, Halil İbrâhim, "*Mûcize*", DİA, İstanbul 2005

BULUT, Halil İbrâhim, *Nübüvvetin İspatında Mucize*, Araştırma Yayınları, Ankara 2016,

BURSEVÎ , İsmâil Hakkı, *Rûhu'l-Beyân*, Dâru'l Fikr, Beyrut tarih yok

CAHİZ, Ebu Osman, *Huceccü'n-nübüvve*, Dâru Mektebetu'l-Hilâl, Beyrut 2002

CERRAHOĞLU, İsmail , *Tefsir Usulü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2019,

CEVHERÎ, İsmâil b. Hammâd , *Tâcü'l-luğa ve şîhâhu'l-'Arabiyye*, (nşr. Ahmed Abdulgafûr Attar), Kahire 1982

CEVHERÎ, Tantavî, *el-Cevahir fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm* ,Matbaatu Mustafa el-Babî, Kahire 1933

CİSR, Hüseyin, *er-Risâletü'l-Hamîdiyye*, trc. Manastırlı İsmail Hakkı, Sufi yay., İstanbul 2008,

CUVEYNÎ, İmâmu'l-Harameyn Ebu'l-Me'âlî 'Abdumelik, *Akîdetu'n-Nizâmiyye fî'l-Erkâni'l-İslamiyye*, thk. Muhammed Zâhid el-Kevserî, el-Mektebetu'l-Ezheriyye, Kahire 1992

CÜRCÂNÎ, Seyyid Şerîf, *Şerhu'l-Mevâkıf*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2021

Şerhu'l-Mevâkıf, TYEKB, İstanbul 2015

et-Ta'rîfât, Darü'l Kütüb'il İlmiyye, Beyrut, 1983,

ÇAĞRICI, Mustafa, “*Hak*”, DİA, İstanbul 1997, c.15

ÇELEBÎ, İlyas, “*Sihir*”, DİA, İstanbul 2009

İnşikâku'l-Kamer, DİA, İstanbul 2000, c.22 s.343-345

ÇELİK, İbrâhim, “*Furkân*” , DİA, İstanbul 1996

DEMİRCİ, Muhsin, *Konulu Tefsire Giriş*, İfav Yay, İstanbul 2017, s.64

DEMİRCİ, Muhsin, *Kur'ân'ın Ana Konuları*, İfav Yay, İstanbul 2020

DURMUŞ, İsmail, "*İstidrâc*", DİA, İstanbul 2001

EBÛ SA'LÂBE, Yahyâ b. Sellâm, *Tefsîru Yahyâ b. Sellâm*, thk. Hind Şiblî, Dâru'l-Kutubi'l İlmiyye, Beyrut 2004

EBÛSSUÛD, Muhammed, *İrşâdü'l- 'aqli 's-Selîm İlâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut 2010

FERGAN, Eşref Edip, *Risâle-i Nûr Müellifi Said Nursi Hayatı- Eserleri-Mesleği*, haz. Fahrettin Gün, Beyan Yayınları, İstanbul 2011

GÖKAY, Fahreddin Kerim, *Yeşilay Nasıl Doğdu, Nasıl Gelişti?*, Yeşilay, İstanbul 1974, sayı: 485

HAMİDULLAH, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, Salih Tuğ (çev), Yeni Şafak Yayınları, Ankara 2013,

Hayrat Vakfı İlmi Araştırmalar Heyeti, "*Bediüzzaman Said Nursi ve Hayru'l Halefi Ahmed Hüsrev Altınbaşak*", Hayrat Neşriyat, Isparta,2014

HUT, Abdurrahman b. Muhammed b. Derviş, *Esna'l-Metâlib fî Ehâdîsi Muhtelifeti'l-Merâtib*, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut 1997

IYAZ, Kadı, *eş-Şifâ bi-(fi)ta'rîfi hukûki (fi şerefi) 'l-Muştafâ'*, Dâru'l Fikr, basım yeri yok 1988

İBN KESİR, İmâduddîn Ebu'l-Fidâ İsmâil, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Tahkik: Sami bin Muhammed Selamet, Daru't- Tıybeti li'n- Neşr ve't- Tevzi', Basım yeri yok 1999

İBN MÂCE, Ebu 'Abdillah Muhammed b. Yezid (v.273/887), *es-Sünen*, I-II, Mısır,1372/1952.

İBN MANZÛR, Ebu'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem, *Lisânü'l-Arab*, Dâru Sâdir, Beyrut 199

İbni HİŞÂM, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, thk. Taha Abdurrauf Sa'd, Şirket et-Tıba' el-Fenniyye el-Müttehida, tarih ve basım yeri yok

İBNİ TEYMİYYE, *el-Cevabu's-Sahih li Men Beddele Dine'l-Mesih*, Dâru'l-Âsime, el-Memleketü'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye 1999

İSFAHÂNÎ, Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, thk. M. Ravvâs Kal 'acî-Abdülber Abbas, Dârü'n-nefâis, Beyrut 1986

İSFAHANÎ, Râgıb, *el-İ'tikâd* (nşr. Şemrân el-İclî), Beyrut 1988

el-Müfredât fi ğaribi'l-Kur'an, Dâru'l Kalem, Beyrut 1992

KANDEMİR, M. Yaşar, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, İstanbul 2012

KANIK, Cengiz, *Kur'an-I Kerim'deki Tekrarlara Orijinal Bir Bakış: Risale-İ Nur Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Diyarbakır-2010

KARADENİZ, Orhan, *İlim ve Din açısından Mucize*, Marifet Yayınları, İstanbul 1999

KARİ, Ali, *el-Esrari'l-Merfua fi'lAhbari'l-Mevzua*, thk. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ, Dârü'l-Emane, Beyrut, 1971,

KÖKSAL, Asım, *Mir'ac Gecesi*, DİB Yayınları, İstanbul 1955

KÖKSAL, Asım, *Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed Aleyhisselam Ve İslâmîyet*, Işık Yayınları, İstanbul 2008

KÖRPE, Muhlis, *Bediüzzaman'ın Öğrenirken Kullandığı Metodlar*, Süeda Yayınları, İstanbul

KUBAT, Mehmet, "İslami Öğretide Keramet", Milet ve Nihal İnanç Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, c.10, sayı:1, Ocak- Nisan 2013

KURTUBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*

KUŞEYRÎ, Abdulkerîm b. Hevâzin el-Kuşeyrî, *er-Risâletu'l-Kuşeyriyye*, Beyrut 2001

MARDÎN, Şerif, *Bediüzzaman Said Nursi Olayı*, Çev. Metin Çulhanoglu, İletişim Yayınları, İstanbul 2017

MÂTURÎDÎ, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Hanefî es-Semerkandî, *Kitâbu't Tevhîd*, thk. Fethullah Huleyf, Dâru'l-Câmi'âti'l-Mısriyye, İskenderiye, tarih yok

MÂTÜRÎDÎ, Ebû Mansûr, *Kitâbü't-Tevhid*, İsmar Yayınları, İstanbul 2002

MÂVERDÎ, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *A'lâmu'n-Nubuvve*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1986

MEKKÎ, Ebu'l-Haccâc Mücâhid b. Cebr, *Tefsîru Mücâhid*, thk. Muhammed Abdüsselam Ebu'n-Nîl, Kahire 1989

MEVDÛDÎ, Ebu'l-Ala. *"Tefhimul-Kuran"*, Muhammed Hân Kayanî, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnali, Ali Ünal, Hamdi Aktaş (çev.) , İnsan Yayınları, İstanbul 2005

MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyn Haccâc el-Kuşeyrî en-Nesaybûrî, *Sahîh-i Müslim*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye-Dâru'l-Hadîs, Beyrut 1991

NESEFÎ, Ebu'l-Mu'în Meymun b. Muhammed, *Tabsîratu'l-Edille fî Usûli'd-Dîn*, thk. Claude Salamé, Dımaşk 1990,

NESEFÎ, Ebu'l-Mu'in, *Tabsîratü'l Edille fî Usûli'd-Din*, DİB, Ankara 2004

NESEFÎ, Ebü'l-Berekât, *Medârikü't-Tenzil Ve Hakâiku't-Te'vîl*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 1996

NESEFİ, Ömer, *İslâm İnancının Temelleri Akaid*, haz. M.Seyyid Ahsen, Bayrak Yayınları, İstanbul 1195

NEVEVÎ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *el-Minhâc fî şerhi Şahîhi Müslim b. el-Haccâc. Şahîh-i Müslim*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut 1972

NURSI, Abdurrahman , *Bediüzzaman'ın Tarihçe-i Hayatı*, Necm-i İstiklal Matbaası, İstanbul, 1911

NURSI, Said, *Asayı Mûsâ*, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2013,

Sözler, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2013,

Zülfikar, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2013,

Barla Lahikası, Hayrat Neşriyat, Isparta,2016

Bediüzzaman Said Nursi Tarihçe-i Hayatı, Envar Neşriyat, İstanbul,2008,

Divan-ı Harbi Örfî, İkbâl-i Millet Matbaası, İstanbul, 1911,

İşaratü-l İ'caz fî Mezânni'l-îcâz, Hayrat Neşriyat, Isparta, 2007

Lem'alar, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2013,

Mektûbât, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2013

Mesnevi-i Nuriye, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2015,

Sikke-i Tasdik-i Gaybi, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2013

Şualar, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2013,

OKUR, Salih, *Ulemanın Gözüyle Bediüzzaman*, Kayıhan yayınları, İstanbul, 2011,

ORDU, Talat, *Tespitler Işığında Bediüzzaman ve Risâle-i Nûr*, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2006

ÖZTÜRK, Mustafa, "*Sultân*", DİA, İstanbul 2009,

RÂZÎ, Fahreddin Muhammed b. Ömer, *el-Erba 'în fi usûli 'd-dîn*, (nşr. Ahmed Hicazi es-Seka), Kahire 1986

Mefâtîhu 'l-ğayb, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut 1999

SÂBÛNÎ, Nûreddîn, *Kitâbu 'l-Bidâye mine 'l-Kifâye fi 'l-Hidâyeti fi Usûli 'd- Dîn*, Thk. Fethullah Huleyf, Dâru'l Me'ârif, Mısır 1969

Mâtruridiyye Akaidi, Çev.: B. Topaloğlu, DİBY, Ankara 1979

SALMAZZEM, Mehmet, "*Ayin Yarılması Meselesine Dair Tefsirlerdeki Yorum Farklılıkları*[*Interpretation Differences of Tafşirs of the Splitting of the Moon Issue*]", Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal 22/2 (December 2018): 859—884.

SAN'ÂNÎ, Abdürrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, thk. Habîburrahman el-A'zamî, Beyrut 1983

Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhim, *Bahru 'l-Ulûm*, basım yeri yok tarih yok

SUYUTÎ, *el-Hasâisu 'l-Kübrâ*. Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1985,

Ed-Dürrü 'l-Mensûr fi et-tefsîr Bil-me'sûr, Darû el-Fikr, Beyrut tarih yok

ŞAHİNER, Necmettin, *Son Şahitler*, Nesil Yayınları, İstanbul,2005

Aydınlar konuşuyor, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul,2008,

Bilinmeyen Yönleriyle Bediüzzaman Said Nursi, İstanbul, Nesil Yayınları

- ŞEHRİSTÂNÎ, *Nihâyetü'l-İkdâm fî 'İlm-i Kelâm*, Mektebetü's-Sekâfetu'd-Diniyye, Kahire 2009
- ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Fethu'l-Kadîr el-Câmi' beyne Fenniyyi'r-Rivâye ve'd-Dirâye min 'İlmi't-Tefsîr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, tarih yok,
- ŞİBLÎ, Mevlânâ, *Asr-ı Saadet*, (terc; Ömer Rıza Doğrul) İstanbul 1978
- ŞİMŞEK, M. Said, “*Kerâmet*”, ŞİA, İstanbul 2000
- ŞİMŞEK, M. Sait, , “*Kerâmet*”, ŞİA, IV (ss. 313-315), İstanbul, 2000.
- TABERÎ, Muhammed b. Cerîr, *Câmi'ul Beyân fî Tefsir'il Kur'ân*, Daru't Terbiye ve't Tûras, Mekke tarih yok
- TAFTÂZÂNÎ, Mes'ud b. 'Umer b. Abdullah Sa'duddîn, *Şerhu'l-Mekâsîd*, Thk. Abdurrahmân 'Umeyre, Nşr. Sâlih M. Şeref, 'Âlemu'l-Kutub, Beyrut 1998
- TAHAVÎ, Sadruddîn Ali b. Ali b. Muhammed b. Ebi'l-İzz el-Hanefî etTahavî, *Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye*, Thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Riyad, 1412.
- TANRIKULU, *Sadık, Modern Mısır'da nübüvvet tartışmaları-Şeyhulislam Mustafa Sabri Efendi ve Muhammed Ferid Vecdi örneği*. Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi 2021.
- TAYÂLİSÎ, Süleyman b. Dâvûd, *Müsnedü Ebî Dâvûd et-Tayâlisî*, thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî, Kahire, 1999
- TBMM Zabıt ceridesi
- The Müslim Digest, Vol.34, Nos: 3-4, p.35
- TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *es-Sünen*, Tıb, 19, (Tertip: Muhammed Nasuriddin el-Bâni), Mektebetü'l-Marif, I. Baskı, Riyad
- TOPALOĞLU, Bekir, “*Beyyine*”, DİA, İstanbul 1992
- TOPALOĞLU, Bekir, ÇELEBÎ, İlyas, *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2010
- TOPALOĞLU, Bekir, *Maturidiyye Akaidi*, Ankara 1979
- TOPALOĞLU, Bekir, YAVUZ, Yusuf Şevki, ÇELEBÎ, İlyas, *İslâm'da İnanç Esasları*, Çamlıca Yay., İstanbul 2006
- TÜZÜN, İdris, *Risâle-i Nûr'un Mahiyeti ve İstifade Yolları*, Süeda Yayınları, İstanbul,2013

- ULUDAĞ, Süleyman, "Nûr", DİA, İstanbul, 2007
- ULUTAŞ, Yasin, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Döneminde Mucize Anlayışları (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018)*
- YAGIR, Mehmet Yusuf, *Said Nursi'nin Kur'an'da Geçen Bazı Peygamberlerin Mucizelerine Yaklaşımı*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 37
- YARAN, Rahmi, "Ömer Nasuhi Bilmen", DİA, İstanbul 1992
- YAVUZ, Salih Sabri, "Mi'rac", "DİA", İstanbul 2005
- YAVUZ, Yusuf Şevki, "Burhân", DİA, İstanbul 1992
- "Kerâmet", DİA, (XXV/268-270), İstanbul, 2002.
- YAVUZ, Yusuf Şevki, ÇETİN, Abdurrahman, "Âyet", DİA, İstanbul 1991
- YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kurân Dili*, Sad. İsmail Karaçam vd. Azim Yayınları, İstanbul 1992
- YILMAZ, Hasan Kâmil, "Esad Erbîlî", DİA, İstanbul, 1995
- ZEBÎDÎ, Muhammed Murtaza, *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, Beyrut 1386
- ZEMAŞERÎ, Cârullah Ebû'l Kasım Mahmûd b. 'Umar, *el-Keşşâf 'an Hakkâ'iki Gavâmi'zi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fi Vücûhi't-Te'vîl*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut 1987,